

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Vaida Repovienė

Karjeros edukologijos magistrantūros II kurso studentė

**PEDAGOGŲ PROFESIJOS RINKIMOSI VEIKSNIAI IR
PASITENKINIMAS KARJERA: PROBLEMOS IR GALIMYBĖS**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė:
Doc. Dr. D. Augienė

Šiauliai, 2015

Darbas originalus..... Vaida Repovienė

(studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
PAGRINDINĖS SAŲOKOS	5
ĮVADAS	6
1. PROFESINIS PASIRINKIMAS IR APSISPRENDIMAS	10
1.1. Profesinio apsisprendimo samprata.....	10
1.2. Veiksniai, lemiantys profesinį apsisprendimą.....	12
1.3. Motyvacijos reikšmė renkantis profesiją.....	15
1.4. Pašaukimo įtaka profesiniam apsisprendimui	18
1.5. Profesinės karjeros samprata	19
1.6. Savęs pažinimas bei vertinimas planuojant karjerą.....	22
1.7. Profesijos pasirinkimo klaidos.....	24
1.8. Pasitenkinimo darbu samprata, reikšmė žmogui	27
2. PEDAGOGO PROFESIJOS YPATUMAI	30
2.1. Pedagogo asmenybė	32
2.1.1. Charakteris ir temperamentas	35
2.1.2. Kryptingumas	36
2.1.3. Sugebėjimai, kompetencijos.....	38
2.1.4. Jausmai ir valia	41
2.2. Pedagogo statusas visuomenėje.....	42
3. PEDAGOGŲ PROFESIJOS RINKIMOSI VEIKSNIAI IR PASITENKINIMAS	
KARJERA: PROBLEMOS IR GALIMYBĖS EMPIRINIS TYRIMAS	44
3.1. Metodika ir tyrimo organizavimas	44
3.2. Respondentų charakteristika.....	48
3.3. Pedagogų anketinės apklausos duomenų analizė	53
3.3.1. Pedagogų profesijos pasirinkimo veiksniai	53
3.3.2. Pedagogų pasitenkinimas karjera	69
IŠVADOS	81
REKOMENDACIJOS	84
DISKUSIJA	86
LITERATŪRA	89
PRIEDAI	97

SANTRAUKA
PEDAGOGŲ PROFESIJOS RINKIMOSI VEIKSNIAI IR PASITENKINIMAS
KARJERA: PROBLEMOS IR GALIMYBĖS
Magistro darbas

Tyrimo aktualumas. Pedagogo profesija nuo seno siejama su pašaukimu. Ne vienas mokslininkas (Jovaiša, 1981, 2001, Kavaliauskienė, 2001) tyrė pedagoginį pašaukimą, kaip vieną svarbiausių motyvų, lemiantį pedagogų profesijos pasirinkimą. Keičiantis gyvenimo sąlygoms, pastebima, kad mokytojai pedagogo profesiją renkasi ne iš pašaukimo, o dėl kitų priežasčių, pvz. neįstoja į norimą specialybę. Pradėję dirbti mokykloje tokie pedagogai neturi motyvacijos, nesiekia tobulėti, kas tiesiogiai įtakoja vaikų mokymosi kokybę.

Darbe analizuojama profesijos pasirinkimo ir apsisprendimo samprata, požiūris į pedagogo profesiją: ypatumai, problemos, galimybės. Pateikiamas sisteminis požiūris į karjerą, aptariami objektyvūs ir subjektyvūs veiksniai, būtini planuojant ir siekiant pedagogo profesijos. Akcentuojama, kad kintant ekonominei, socialinei ir technologinei aplinkai, kinta ir karjeros samprata, pedagogo statusas ir kompetencijos.

Tyrimo objektas – pedagogų profesijos pasirinkimo veiksniai ir pasitenkinimas karjera.

Tyrimo tikslas – ištirti skirtingų karjeros etapų pedagogų profesijos pasirinkimo veiksnius ir pasitenkinimą karjera.

Tyrimo hipotezės: 1. Tikėtina, kad vėlyvosios karjeros pedagogai studijas rinkosi iš pašaukimo, ankstyvosios ir vidurinėsios karjeros pedagogų studijų pasirinkimą lėmė kiti motyvai.

2. Tikėtina, kad respondentams pasitenkinimą darbu kelia išoriniai veiksniai: santykiai su kolegomis, saugumo pojūtis, atliekamas darbas.

3. Tikėtina, kad vėlyvosios karjeros pedagogai labiau patenkinti savo darbu.

Tyrimo metodai: *Teoriniai:* mokslinės, pedagoginės literatūros ir švietimo dokumentų analizė. *Empiriniai:* anketinė apklausa. *Statistiniai:* skaičiuoti absoliutūs skaičiai ir santykiniai dažniai. Tyrimo duomenų apdorojimui naudota Microsoft Office Excel 2007 vekselio ir SPSS Statistics 22.0 kompiuterinės programos. Atviro tipo klausimų duomenims apdoroti – kategorijoms ir subkategorijoms išskirti taikytas turinio (Kontent) analizės metodas.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas vykdytas 2014 metų spalio-lapkričio mėnesiais. Apklausti 273 asmenys, imtis formuota vadovaujantis pasirinktais kriterijais, netikimybinio tiriamosios grupės parinkimo būdu.

Tyrimo rezultatai rodo, kad:

1. Tyrimas patvirtino pirmąją hipotezę. Tyrimo eigoje išryškėjo, kad nors ankstyvosios karjeros pedagogai rinkosi profesiją ne iš pašaukimo, tačiau dirbdami su vaikais jie nori perteikti tokias vertybes ir akcentuoja požiūrį į darbą, kurie atitinka pašaukimo charakteristiką.

2. Nustatyti pagrindiniai veiksniai, sukeliantys pasitenkinimą ir nepasitenkinimą darbu, ištirti nuostatų darbo atžvilgiu skirtumai skirtinguose karjeros etapuose. Antroji ir trečioji hipotezės pasitvirtino iš dalies. Labiausiai pedagogus (nepriklausomai nuo karjeros etapų) motyvuoja atliekamas darbas, santykiai su kolegomis, galimybė tobulėti. Mažiausiai motyvuoja didelis darbo krūvis, administracijos abejingumas ir apmokėjimas už darbą.

3. Tyrimo metu išryškėjo paradoksas: nepriklausomai nuo karjerų etapų pedagogams patinka tai, ką jie daro, tačiau, jei rinktųsi studijas iš naujo, pedagogo specialybės nesirinktų.

SUMMARY

Topic of masters degree thesis:

TEACHING PROFESSION SELECTION FACTORS AND CAREER SATISFACTION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

The importance of the research. An educator's profession has been associated with a calling for a long time. A number of scientists have been researching a pedagogical calling as one of the most essential motives that influence the choice of an educator's profession. However, living conditions change and people's mentality changes. Now teachers tend to choose an educator's profession not due to the calling but due to other reason. When they start working at school, they do not have motivation to work and do not seek to improve in their work which is directly related to a quality of learning of the children they educate.

In this paper, the conception of a decision and choice of a particular profession as well as an attitude towards an educator's profession are analysed: peculiarities, problems and opportunities. A systematic view towards a career is introduced as well as the objective and subjective factors, which are necessary when planning and pursuing an educator's profession, are discussed. It is emphasized that when economic, social and technologic environment changes, the concept of a career, an educator's status and competences also change.

The object of the research is the factors of one's choice of an educator's profession and contentment with their career.

The aim of the research is to discover the factors of one's choice of an educator's profession and contentment with their career of the educators from different stages of their career.

The hypotheses of the research: 1. It is probable that the educators of late career have chosen their studies due to the calling, whereas the educators of early and middle career have chosen their studies due to other motives.

2. It is probable that the respondents have been satisfied with their occupation due to the outer factors such as rapport with their colleagues, a sense of security and the work they have to do.

3. It is probable that the educators of late career are more satisfied with their occupation.

The methods of the research are as follows: a) theoretical: the analysis of the documents of education and scientific, methodical literature; b) empirical: the questioning of the teachers; c) statistical: the statistical analysis of the research data, which data was systemized using computer program package SPSS 22.0 and Microsoft Office Excel 2007 program. To process data of open questions – to distinguish between categories and subcategories – the Content method of analysis has been applied.

The extent of the research: The survey was conducted in October-November months, 2014 in Panevėžys and district. 273 individuals were questioned and assumption was formulated based on chosen criteria, non-probabilistic selection method of the analyzed group.

The results of the research suggest that: 1. The research has supported the first hypothesis. It has been discovered in the research that even though the educators of an early career have chosen their studies due to other motives (not due to the calling), they are willing to convey particular values when working with children and emphasize the attitude towards work which corresponds to characteristics of the calling: they take care of pupils' etc.

2. When the empirical research was carried out, the principal factors, which influence contentment or discontentment with one's occupation, were identified, as well as differences of attitudes towards work within different stages of a career were explored. The second and the third hypotheses have been partly supported. It has been revealed that educators (despite stages of a career) are mostly motivated by work they have to do, rapport with colleagues and opportunities to improve in their occupation. On the other hand, the most discontentments have been caused by a vast workload, indifference of administration and pay for work.

3. A paradox has been disclosed during the research: despite stages of a career, educators are contented with their work; however, if they had to choose studies once again, they would not choose an educator's profession.

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Kompetencija – gebėjimas atlikti tam tikrą veiklą, remiantis įgytų žinių, mokėjimų, įgūdžių, vertybinių nuostatų visuma (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011).

Kvalifikacija – įstatymų, Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos teisės aktų numatyta tvarka pripažintas mokėjimas ir teisė verstis tam tikra profesine veikla (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011).

Mokytojas – asmuo, ugdamas ir mokantis pagal formaliojo arba neformaliojo švietimo programas (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011).

Motivas – skatinamoji priežastis, veikimo pagrindas (Adamonienė ir kt., 2001).

Motyvacija – tai, kas skatina žmogų veikti nurodant kryptį, tai psichologinė elgesio priežastis tam, kad būtų pasiekti tikslai (Adamonienė ir kt., 2001, p. 243).

Pedagogas – asmuo, įgijęs aukštąjį (aukštesnįjį, įgytą iki 2009 metų, arba specialųjį vidurinį, įgytą iki 1995 metų) išsilavinimą ir pedagogo kvalifikaciją (Lietuvos respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011).

Mokytojo pašaukimas – tai meilės dialogo inspiruotas „Dievo kvietimas ir vidinis akstinas profesine veikla iš meilės dovanoti save visuomenei bei siekis įprasinti profesiją ir asmeninis profesinis kryptingumas, interesas ir motyvacija“ (Danilevičius, 2008, p. 63).

Pašaukimas – aukščiausias tikslas, kuriam žmogus paskiria visą gyvenimą ir kuris padeda žmogui maksimaliai išreikšti savo individualybę, sudaro ilgalaikės produktyvios veiklos pamatą, padeda įveikti sunkumus ir nesėkmes, skatina tobulėti (Kavaliauskienė, 2001, p. 21).

Pedagoginio darbo motyvacija – poreikis ir polinkis auklėti vaikus, plėtoti asmenybės galias, daryti jų gyvenimą prasmingesnį, dalytis dvasinėmis, kultūros vertybėmis, būti aktyviam (Kavaliauskienė, 2001, p. 37).

Profesija – dabartinės veiklos rūšis, kuriai reikia specialaus pasirengimo ir kuri yra pragyvenimo šaltinis (Tarptautinių žodžių žodynas, 2003, p. 603).

Prestižas – autoritetas, įtaka, pagarba, geras vardas (Tarptautinių žodžių žodynas, 2003, p. 599).

Statusas – individo vieta socialinių santykių sistemoje pagal grupių narių ar savo vertinimus (Jovaiša, 1993).

Ugdymas karjerai – 1) švietimo institucijų, tėvų ir visuomenės sistemingas bendradarbiavimas, padedant jauniems ir suaugusiems žmonėms įgyti žinias ir įgūdžius, būtinus racionaliam profesijos sprendimo priėmimui; 2) procesas, suteikiantis asmeniui pajėgumą priimti brandų profesinį sprendimą dėl užimtumo ateityje (Pukelis, 2005, p. 183).

IVADAS

Temos aktualumas. Pedagogo profesija nuo seno siejama su pašaukimu. Ne vienas mokslininkas (Jovaiša, 1981, 2001, Kavaliauskienė, 2001) tyrė pedagoginį pašaukimą, kaip vieną svarbiausių motyvų, lemiančių pedagogų profesijos pasirinkimą. Tačiau keičiantis gyvenimo sąlygoms, reikalavimams, keičiasi ir žmonių gyvenimo būdas, mentalitetas. Ryškėja tendencija, kad mokytojai pedagogo profesiją pasirenka ne iš pašaukimo, o dėl kitų aplinkybių: siekia aukštojo mokslo diplomą, neįstoja į norimą specialybę. Todėl atėję dirbti į mokyklas tokie pedagogai neturi motyvacijos, nesiekia tobulėti, kas tiesiogiai susiję su jų ugdomų vaikų mokymosi kokybe. P. Jucevičienė, N. Jankauskienė, B. Janiūnaitė ir kt. (2007) pateikia rezultatus, kuriuose matyti, kad viena opiausių pedagogų rengimo problemų – nepakankama studentų motyvacija būti mokytoju ir su mokytojo darbu nesiejami karjeros planai, todėl mokyklose daugėja be motyvacijos dirbančių pedagogų. Visa tai verčia švietimo dokumentuose rasti naujų raginimų gerinti mokytojo profesijos patrauklumą, kelti didesnius reikalavimus potencialiems studentams rengiant priėmimą į pedagogikos specialybes.

Pedagogo profesija visais laikais išskiriama iš visų kitų: ji pašaukta ugdyti. Mokytojas – asmenybė, ugdanti jaunąją kartą gyvenimui. E. Rodzevičiūtė (2007) teigia, kad tik motyvuotas mokytojas suinteresuotas ugdyti ir tobulinti savo kompetencijas, todėl svarbu tinkamai pasirinkti profesiją, kuri pateisintų asmens lūkesčius. Asmenybė turi būti subrendusi, nes kitu atveju, nesugebės priimti sąmoningų sprendimų – tinkamo profesijos pasirinkimo (Rodzevičiūtė, 2007). Netinkamai pasirinkęs profesiją pedagogas yra nemotyvuotas, nemėgsta savo darbo ir todėl negali užtikrinti savo darbo kokybės, kuri neatsiejama nuo mokinių mokymosi kokybės.

A. Hargreaves (2008) pažymi, kad iš mokytojų tikimasi, jog jie ugdys žinių visuomenę, lavins ekonominei gerovei pasiekti būtinus gebėjimus – novatoriškumą, lankstumą, pokyčių siekimą. Pedagogams keliami uždaviniai, tokie kaip sušvelninti ir neutralizuoti daugelį opių žinių visuomenėje daugėjančių problemų: besaikį vartotojiškumą, bendruomeniškumo sunykimą ir didėjančią atotrūkį tarp turtingųjų ir vargšų (Hargreaves, 2008). Tačiau, ar retai kas susimąsto, koks žmogus tai galėtų įgyvendinti? Pastaruoju metu žiniasklaidoje vis dažniau paviešinamas nekorektiškas mokytojų elgesys, atlikti tyrimai rodo, kad mokytojai pasirenka profesiją be pašaukimo, atsitiktinai. Neturėdami pedagogo profesijai reikalingų asmeninių savybių bei apkrauti įvairiausių reikalavimų, pedagogai tampa savotiškais bedvasiais robotais, atliekančiais tik jiems priskirtas funkcijas. E. Terhart (1994) teigia, kad pedagogo profesijos patrauklumo didinimas, ar pedagogo statuso kėlimas visuomenėje nėra išeitis, norint, kad pedagogikos studijas rinktųsi tik motyvuoti asmenys. Anot E. Terhart, visų pirma turėtų kisti žmonių mentalitetas.

Temos iširtumas. Profesijos rinkimosi problemai spręsti vadovaujamosi įvairiomis teorijomis: vystimosi, savivokos (Super, 1949, 1964), tipologijos (Holland, 1959, 1972), socialinio išmokimo (Krumboltz, 1979, 1990). Šios teorijos supažindina, kaip vyksta profesinis apsisprendimas ir rinkimasis, analizuoja, kokią pagalbą teikti atsiradus sunkumams. L. Jovaiša (1999) siūlo šias teorijas jungti į vientisą konvergencijos teoriją.

Pedagogo profesijos pasirinkimo problemą analizavo pedagogikos klasikai: mokytojo darbo ypatumus ir mokytojo savybes tyrė S. Šalkauskis (1991), A. Dystervegas (1988), J. A. Komenskis (1975), J. H. Pestalocis (1989), V. Voveris (1990). Pedagogų vaidmuo modernios visuomenės kontekste nagrinėtas šių užsienio edukologų: Fullan (1999), A. Hargreaves (1994, 2008). Pedagogų kompetencijomis domėjosi R. Čiužas (2013). R. Dačiulytė ir kt. (2012) išskyrė pedagogų kvalifikacijos modelį. O. Tijūnėlienė (2000) pabrėžia mokytojo autoritetą. P. Jucevičienė ir kt. (2007) parengė pedagogų rengimo studijų programos analizę. Mokytojo asmenybės poveikį ugdymui metodologiniu aspektu aptarė L. Jovaiša (1981, 1997, 1995, 2001), R. Laužackas (2005), V. Rajeckas (2004) bei kiti autoriai.

Nors įvairiais laikotarpiais pedagogo profesijos ypatumai bei asmeninės savybės, reikalingos mokytojui, nagrinėtos socialiniame kontekste plačiai, tačiau išsamesnių tyrimų, kodėl asmenys renkasi pedagogo profesiją ir ar jie jaučia pasitenkinimą darbu, analizuota gana mažai. Būtina akreipti dėmesį į tai, kad reikalavimai pedagogui nuolatos keičiasi: jie keliami vis aukštesni, grindžiami naujais ugdymo tikslais, pasikeitusiomis socialinėmis sąlygomis, nauja ugdymo institucijų sistema. Todėl į pedagogikos studijas turi būti priimami motyvuoti asmenys, gebantys prisitaikyti prie laikmečio pokyčių, suprantantys, ko iš jų tikimasi. Darbo rezultatai reikšmingi atskleidžiant pedagogų profesijos pasirinkimo veiksnius ir pasitenkinimą karjera.

Tyrimo problema. Viena opiausių švietimo sistemoje analizuojamų problemų – nepakankama mokytojų motyvacija darbui, jaunų asmenų nenoras rinktis pedagogo karjeros. Pedagogo profesija atsakinga, reikalaujanti daug žinių. Asmuo, norintis tapti mokytoju, turi būti be galo kantrus, susitvardantis, neiškelti savo ego aukščiau kitų. Vadinasi, mokytojais tampa asmenys, jaučiantys pašaukimą. Bet ar tikrai, pedagogikos specialybes pasirenkantys asmenys tai daro iš pašaukimo? *Visa tai suponuoja tyrimo probleminį klausimą – kokie yra skirtingų karjeros etapų pedagogų profesijos pasirinkimo veiksniai ir kas lemia jų pasitenkinimą darbu?*

Tyrimo objektas – pedagogų profesijos pasirinkimo veiksniai ir pasitenkinimas karjera.

Keliamos hipotezės: 1. Tikėtina, kad vėlyvosios karjeros pedagogai studijas rinkosi iš pašaukimo, ankstyvosios ir vidurinėsios karjeros pedagogų studijų pasirinkimą lėmė kt. motyvai.

2. Tikėtina, kad respondentams pasitenkinimą darbu kelia išoriniai veiksniai: santykiai su kolegomis, saugumo pojūtis, atliekamas darbas.

3. Tikėtina, kad vėlyvosios karjeros pedagogai labiau patenkinti savo darbu.

Tyrimo tikslas – ištirti skirtingų karjeros etapų pedagogų profesijos pasirinkimo veiksnius ir pasitenkinimą karjera.

Uždaviniai: 1. Remiantis moksline literatūra išanalizuoti vidinius ir išorinius veiksnius, įtakojančius asmenų profesinį apsisprendimą.

2. Ištirti, kas yra pasitenkinimas darbu, kuo jis reikšmingas žmogui.

3. Remiantis moksline literatūra išskirti svarbiausius pedagogo profesijos ypatumus: asmenines savybes, reikalingas mokytojui, pedagogo profesijos statusą ir reikšmę žmogui.

4. Ištirti skirtingų karjeros etapų pedagogų profesinį pasirinkimą lemiančius veiksnius ir pasitenkinimą karjera.

5. Ištirti sėkmingai dirbančio pedagogo (skirtingų karjeros etapų) asmenines savybes, jiems svarbias vertybes.

6. Ištirti, kokie veiksniai sukelia skirtingų karjeros etapų pedagogų pasitenkinimą ir nepasitenkinimą darbu.

Tyrimo metodologija: *D. Super* vystimosi, savivokos teorija gilinasi į profesinį asmenybės tapsmą, akcentavo, kad tai ilgai trunkantis viso gyvenimo procesas, įtakojamas asmenybės raidos dėsningumų (*Super*, 1980, 1983). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad profesiją asmenys renkasi atsižvelgdami į savo asmenines savybes. *J. Holland* tipologija teigia, kad žmonės ieško aplinkos, kurioje galėtų tinkamai panaudoti savo gebėjimus ir įgūdžius, išreikšti savo nuostatas, vertybes (*Holland*, 1973). Tyrimo rezultatai išryškino, kad respondentų profesinį apsisprendimą lėmė jų pačių norai, sugebėjimai, pašaukimas ir išorinės sąlygos.

F. Herzberg (1968) dviejų veiksnų teorija teigia, kad pasitenkinimas ar nepasitenkinimas darbu yra vidinis ir išorinis. Išoriniai (higienos veiksniai), susiję su darbo aplinka ir daro įtaką darbuotojų nepasitenkinimui darbu (tarpusavio santykiai, darbo sąlygos, atlyginimas, statusas bei kt.). Vidiniai veiksniai (motyvaciniai) – asmens pasiekimai, pripažinimas, karjeros galimybės.

A. H. Maslow (2006) teorija teigia, kad žmonės dirba tam, kad patenkintų savo poreikius. Jos esmė – siekiant aukštesnių poreikių, tokių kaip pagarbos, saviraiškos, pirmiausia reikia patenkinti žemiausių lygių poreikius: fiziologinius, saugumo.

Tyrimo metodai: *Teoriniai:* mokslinės, pedagoginės literatūros ir švietimo dokumentų analizė. *Empiriniai:* pedagogų anketinė apklausa. *Statistiniai:* skaičiuoti absoliutūs skaičiai ir santikiniai dažniai. Tyrimo duomenų apdorojimui naudotos Microsoft Office Excel 2007 verslo ir SPSS Statistics 22.0 kompiuterinės programos. Atviro tipo klausimų duomenims apdoroti – kategorijoms ir subkategorijoms išskirti taikytas turinio (Kontent) analizės metodus.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas atliktas 2014 m. spalio-lapkričio mėn. Panevėžio mieste ir rajone. Apklausoje dalyvavo 273 respondentai.

Tyrimo organizavimo etapai:

1. Mokslinės, metodinės literatūros ir švietimo dokumentų analizė (2013 m. nuo rugsėjo iki 2014 m. gegužės mėn.).
2. Tyrimo problemos, probleminių klausimų kėlimas, metodologinių nuostatų, hipotezės formulavimas, tikslo, uždavinių nustatymas (2014 m. rugsėjo mėn.).
3. Tyrimo instrumento sudarymas (2014 m. rugsėjo mėn. – spalio mėn.).
4. Empirinio tyrimo organizavimas (2014 m. spalio mėn. – lapkričio mėn.).
5. Tyrimo rezultatų analizė, išvadų formulavimas, rekomendacijų rengimas (2014 m. lapkričio – gruodžio mėn.).

Tyrimo naujumas/reikšmingumas. Dauguma pastarųjų metų tyrimų orientuoti į pedagogikos studentus, aiškinamasi, kaip keičiasi jų motyvacija studijų metais. Todėl šiuo tyrimu siekta išsiaiškinti skirtingų karjeros etapų pedagogų profesinį pasirinkimą, ypatumus. Gauti rezultatai reikšmingi siekiant gerinti pedagogo profesijos pasirinkimą, rengiant priėmimo į pedagogines studijų sritis atrankos kriterijus.

Atkreipiamas dėmesys į pedagogo pasitenkinimą karjera. Aktualizuojant pedagogų menką motyvaciją dirbti pedagoginį darbą, išskyrus priežastis, kas netenkina mokytojų darbe, galima teikti tyrimo rezultatus atsakingoms švietimo įstaigoms, kurios rūpinasi švietimo kokybės, probleminių sričių gerinimu.

Pasirinkti tyrimo objektą paskatino moksliniai tyrimai, rodantys, kad nuo pedagogų pasitenkinimo darbu tiesiogiai priklauso ir moksleivių mokymosi kokybė. Mokslininkų (Lapė, Navikas, 2003) teigimu, vienas iš rodiklių, kad organizacijoje yra problemų – darbuotojų nepasitenkinimas darbu. Pedagogų pasitenkinimas darbu – mažai nagrinėta tema, todėl siekiama iširti, kokie veiksniai lemia pedagogų pasitenkinimą darbu. Siekta nustatyti nematerialiuosius veiksnius, kurie skatina mokytojus dirbti pedagogo darbą.

Teorinis tyrimo reikšmingumas: išnagrinėtos Lietuvos ir užsienio autorių teorijos, nagrinėjančios pedagogo profesijos ypatumus, profesijos pasirinkimo ypatumai ir pasitenkinimo darbu sampratos.

Praktinį tyrimo reikšmingumą atspindi tyrimo išvados, parengtos rekomendacijos. Darbo eigoje parengtas naujas tyrimo instrumentas, kuris galėtų būti naudojamas tolimesniems empiriniams tyrinėjimams. Tyrimo metu parengtos rekomendacijos bus pristatytos mokykloms, kuriose tyrimas atliktas – jose vyks tyrimo rezultatų sklaida.

Darbo struktūra. Darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, 3 dalys, išvados, rekomendacijos, diskusija, literatūros sąrašas, sudarytas iš 116 šaltinių, 12 priedų. Darbe pateikiama 19 paveikslų ir 32 lentelės (žr. 12 priedą). Bendra apimtis 88 puslapiai (be literatūros ir priedų).

1. PROFESINIS PASIRINKIMAS IR APSISPRENDIMAS

1.1. Profesinio apsisprendimo samprata

Profesijos rinkimasis – atsakingas sprendimas: tai sudėtingas, svarbus ir daugiaprasmiškas reiškinys, reikalaujantis asmenybės aktyvumo, brandos ir atsakomybės. Kiekvienam žmogui itin aktualu pasirinkti tinkamiausią profesiją, kad galėtų įsitvirtinti darbinėje veikloje, kur galėtų panaudoti savo įgūdžius. Nepavykus to pasiekti, ne vienas asmuo ima varstyti psichologų duris, ieškoti pagalbos, mintimis grįžti į praeitį, ar nebuvo, kur padaryta klaidų. Pasak D. Levinsono (1978), nemaloni ir žmogui kelianti nepasitenkinimą profesinė veikla didina susvetimėjimą, atotrūkį tarp savęs, darbo ir visuomenės. Vadinasi, labai svarbu tinkamai apsispręsti, pasirinkti, kad ateityje nekiltų problemų, nes netinkamas profesijos pasirinkimas – problema ne tik asmeniui, bet ir visuomenės gerovei.

Profesijos pasirinkimas – daugkartinis aktas, ilgalaikis procesas. D. Beresnevičienė (1990) apie profesijos pasirinkimą sako, kad tai nėra vienkartinis procesas, vykstantis tik tam tikru apibrėžtu laiku. Profesijos rinkimasis, anot D. Beresnevičienės, apima daugelį profesijų atrankos bei atmetimo etapų, kuris prasideda ankstyvojoje vaikystėje ir baigiasi ankstyvoje paauglystėje. Turima profesija dažniausiai atspindi žmogaus padėtį ir reikšmingumą visuomenėje. Vadinasi, nuo to priklauso ir savimonė, ir savivoka bei savigarba. J. Holland teigia, kad profesija yra savotiškas asmens gyvenimo būdo bei jį supančios aplinkos atspindys (Holland, 1977). Jo teorijoje teigiama, kad panašiam tipui priklausantys žmonės renkasi panašias profesijas. Todėl sėkmė, stabilumas priklauso nuo to, kiek asmuo dera su darbo aplinka.

R. Petrauskaitė (1996) pažymi, kad J. Holland pirmiausia kreipia dėmesį į individų informuotumo apie save ir profesiją trūkumus. Būtent dėl pastarųjų apsisprendimas gali būti neracionalus. R. Petrauskaitė remiasi H. Garland ir teigia, kad profesijos pasirinkimo racionalumą neigiamai veikia profesiniai stereotipai, dažniausiai lyties ir rasės atžvilgiu.

Profesijos pasirinkimo klausimas gvildenamas jau nuo senų laikų. Pirmosios mokslininkų pastangos padėti žmonėms pasirinkti tinkamą profesiją aptinkamos jau antikos filosofų traktatuose, XV-XVIII a. mąstytojų darbuose. Tačiau pirmosios apsisprendimo profesijos teorijos pasirodė tik XX. a. pradž. kartu su profesijų psichologijos atsiradimu, kurios siekė padėti žmonėms pasirinkti tinkamiausią profesiją ir prisitaikyti prie tam tikros specializuotos darbinės veilos rūšies (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas ir kt., 2004; Kregždė, 1988).

Teorijų esti įvairių. Vienos nagrinėja profesinio apsisprendimo turinį, kitų dėmesio centre – profesijos rinkimosi procesas, jį lemiantys veiksniai. Tačiau visų jų vienas tikslas – aprašyti, paaiškinti ir prognozuoti žmogaus elgesį, susijusį su jo darbu ir profesine karjera.

Teoriniai profesijos rinkimosi aiškinimai atskleidžia, kad įvairiuose kontekstuose jis suprantamas skirtingai (Laužackas, 2005, Handbuch, 1992). R. Laužackas teigia, kad profesijos

rinkimasis siaurąja prasme – konkretus sprendimas, kurį priima jaunuolis, siedamas savo ateitį su tam tikra veiklos sritimi ar profesija. Plačiąja prasme profesijos rinkimasis – visą gyvenimą trunkantis procesas, apimantis daugelį etapų, tarpinių sprendimų.

M. Pope (2000) teigia, kad nors profesijų rinkimosi įvairovė labai didelė, tačiau pačios populiariausios yra asmenybės-aplinkos atitikimo teorijos ir profesinio pasirinkimo raidos proceso modeliai. Šių teorijų pagrindiniai atstovai J. Holland ir D. E. Super.

J. Hollando psichologinės (psichoanalitinės) profesijos pasirinkimo teorija. Jis teigia, kad daugumą žmonių galima priskirti vienam iš šešių asmenybės tipų: praktiniam, tiriamajam, meniniam, socialiniam, dalykiniam ir norminiam.

J. Holland aplinką skirsto į šešias rūšis: praktinę, tiriamąją, meninę, socialinę, dalykinę ir norminę. Pasak tyrėjo, žmonės ieško aplinkos, kurioje galėtų tinkamai panaudoti savo gebėjimus, įgūdžius ir žinias, kur galėtų išreikšti savo įsitikinimus bei vertybes. Individo elgesį lemia asmenybės ir aplinkos savybių sąveika (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas ir kt., 2004, p. 33). Surinkęs medžiagą ir atlikęs faktorinę analizę apie asmenybės ir darbo pasaulio ypatumus, J. M. M. Nauta (2010) sako, kad J. Hollando išskirti tipai turi skirtingas įsitikinimų sistemas, todėl kiekvienas iš jų yra unikalus, pasižymintis tik jam vienam būdingomis ypatybėmis.

D. E. Super profesinio pasirinkimo teorija. D. Augienė (2009) teigia, kad tai labiausiai paplitusi ir geriausiai žinoma vystymosi teorija, kuri apima grupę teorijų, nagrinėjančių karjeros vystymo aspektus žmogaus raidos, diferencinės, socialinės ir fenomenologinės psichologijos aspektu. D. Super suformulavo ir įvedė karjeros sąvoką, kuri yra kur kas platesnė nei profesijos ir darbo: karjeros procesas apima visą žmogaus gyvenimą. D. Super nuomone, profesinis asmenybės tapsmas yra ilgai trunkantis viso gyvenimo procesas, kurio neįmanoma nagrinėti atskirai nuo bendrų įprastos asmenybės raidos dėsnų (Augienė, 2009, p. 61).

D. Levinsonas (1978) teigia, kad asmenybės pasirinkimai yra pirminiai suaugusio žmogaus gyvenimo struktūros komponentai, o profesijos pasirinkimą priskiria prie jų. Profesijos rinkimasis priklauso reikšmingiausiems gyvenimo komponentams, turintis įtakos ir renkantis kitus gyvenimo aspektus, tokius kaip draugo, gyvenamosios vietos, sutuoktinio ir pan. pasirinkimas. Tinkamai pasirinkta profesija apsaugo nuo psichologinių problemų ateityje.

Sėkminga jaunuolio adaptacija darbo rinkoje pirmiausia siejama su sąmoningu profesijos pasirinkimu, t. y. savęs ir profesijos pažinimas, santykio tarp profesijos reikalavimų ir savo gebėjimų supratimas (Beresnevičienė, 1990). Toks profesijos pasirinkimas – laisvas vidinis mokinio apsisprendimas.

L. Jovaiša (1997) profesinį pasirinkimą prilygina asmenybės psichologiniam subrendimui. Tai, pasak jo, svarbiausia sąlyga savarankiškam, sąmoningam ir tiksliam apsisprendimui. Minėtas autorius pastebi, kad net devintokai-dešimtokai nėra subrendę. Jie

stokoja profesinės informacijos, blogai pažįsta save, lengvai pasiduoda kitų įtakai, todėl yra lengvai manipuluojami, negali savarankiškai spręsti renkantis profesiją. Viena iš pagrindinių priežasčių įvardijama savimonė, t. y. sugebėjimas save pažinti ir vertinti. Tik gerai save pažįstantis asmuo gali tinkamai pasirinkti. Klaidingas savęs pažinimas, įsivaizdavimas veda link netinkamo sprendimo priėmimo.

Kad profesijos pasirinkimas – viena aktualiausių problemų, nuo kurios tinkamo sprendimo priklauso žmogaus asmeninė gerovė, pažymi ir O. Kietavičienė bei M. Barkauskaitė (2008). Labai svarbu, kad jau pirmasis moksleivio apsisprendimas būtų sąmoningas, tikslingas: adaptacija darbo pasaulyje ir asmenybės vidinė harmonija priklauso nuo tinkamo apsisprendimo.

Visuomenėje kiekvienas asmuo gali rinktis iš gausybės profesijų, jam suteiktos galimybės socialiniam aktyvumui bei saviraiškos realizacijai. Individas iš savo aplinkos išskiria tai, kas labiausiai atitinka jo esmines ypatybes, be kurių jis negalėtų kurti savo vidinio pasaulio. Tai jo norai, polinkiai, moralės vertybės, charakterio bruožai, mąstymo ir veiklos būdai bei kt. (Adamonienė ir kt., 2001).

Apibendrinant galima teigti, kad profesijos pasirinkimas – visą gyvenimą trunkantis procesas ir vienas sudėtingiausių gyvenimo uždavinių, nuo kurių tinkamo sprendimo priklauso žmogaus asmeninė gerovė, padėtis visuomenėje. Teisingas profesijos pasirinkimas tolygu asmens savirealizacijai, profesiniam tobulėjimui. Todėl norint pasirinkti tinkamą profesiją, reikia gerai save pažinti, išsiaiškinti ir įvertinti savo siekius, gebėjimus, suprasti gyvenimo ir darbo tikslus, vertybes, įvardinti savo poreikius, polinkius ir interesus. Būtina numatyti, kur juos geriausiai būtų galima pritaikyti, siekiant atskleisti save kaip sėkmingą asmenybę. Derėtų prisiminti orientavimo pradininko F. Parsono išsakytus pagrindinius sėkmingo profesijos pasirinkimo principus. Sėkmingam profesijos pasirinkimui įtakos turi geras savęs pažinimas, profesijų pasaulio išmanymas, šių žinių tarpusavio derinimas (Patton, McMahon, 2006). Vadinasi, profesinis apsisprendimas įmanomas tuomet, kai asmenybė pažįsta darbo pasaulį, save, derina savo norus ir polinkius su aplinkos reikalavimais.

1.2. Veiksniai, lemiantys profesinį apsisprendimą

Profesinį apsisprendimą neretai įtakoja daugelis veiksnių, dažnai jie net nepriklauso nuo paties asmens. Profesinio apsisprendimo tyrinėtojai (Beresnevičienė, 1990, Jovaiša, 1997 ir kt.) teigia, kad prasmingas ir optimalus pasirinkimas yra įmanomas esant tam tikroms vidinėms ir išorinėms sąlygoms.

Asmens profesijos pasirinkimą lemia du pagrindiniai aspektai: asmenybė ir išorinis pasaulis, dar kitaip vadinamas objektyviais veiksniais, t. y. socialinė aplinka, supanti ir veikianti žmogų (Kučinskienė, 2003).

- R. Adamonienė ir kt. (2001) išskiria tokius veiksnius, lemiančius profesijos pasirinkimą:
- daug pasirinkimo alternatyvų;
 - pasirinkimo motyvacija;
 - pasirinkimo laisvė.

Pirmoji sąlyga akivaizdi – renkama si tuomet, kai yra iš ko, t. y. įvairios profesijos ir veiklos rūšys atviros ir visiems prieinamos. Nepalankūs socialiniai veiksniai, tokie kaip skurdas, nepakankamas išsilavinimas, ekonominis šalies nuosmukis, neišvystyta darbo jėga, gali susiaurinti jaunimo pasirinkimo galimybes. Šiems veiksniams veikiant kartu prasmingas profesinis apsisprendimas ir jo raida yra neįmanoma.

Kalbant apie profesinę pasirinkimo motyvaciją svarbu paminėti vidinius asmenybės profesinę elgseną lemiančius veiksnius. Pirmiausia tai poreikiai ir potraukiai, interesai ir polinkiai, vertybės ir idealai, emocijos ir įsitikinimai. Būtent profesijos rinkimosi motyvacija inicijuoja profesijos paiešką, įtakoja profesinio apsisprendimo kryptingumą, skatina toliau tęsti pasirengimą profesinei veiklai, nepaisant įvairių kliūčių ir sunkumų. Motyvacijos procesai visuomet orientuoti į asmeninius tikslus, kurie mobilizuoja, nukreipia ir palaiko asmenybės vidines pastangas siekti geidžiamo elgesio rezultatų ar išvengti nepageidaujamų pasekmių.

Pasirinkimo laisvė renkantis profesiją aktuali savarankiškai planuojant gyvenimo kelią – be nurodinėjimo, prievartos. Viena būtiniausių sąlygų renkantis profesiją yra savižina W. G. Allportas (1998) teigia, kad žmogus, pasižymintis aukštesniu savižinos ir savivokos laipsniu bei pažįstantis savo asmeninius ypatumus, geriau vertina savo polinkius, suvokia savo ribotumus ir sėkmingai laikosi pasirinkto veiksmų plano.

R. Adamonienė ir kt. (2001) svarsto, kad patyręs, visapusiškai išsilavinęs, daug žinantis apie save ir profesijų pasaulį žmogus yra kur kas laisvesnis nei menko išsilavinimo ir informuotumo asmuo, neturintis daug sugebėjimų. Žmogaus pasirinkimas nebus laisvas, jei jis renkasi impulsyviai, kliaudamasis atsitiktinumu.

Pasak L. Jovaišos (1981) profesijos rinkimuisi įtakos turi keturių grupių profesijos rinkimosi veiksniai:

1) Socialiniai-ekonominiai veiksniai. Tai pirmiausia tėvų gyvenamoji aplinka: tėvų socialinė-ekonominė bei kultūrinė padėtis, gamybinė-kultūrinė aplinka, uždarbis, mokslinė-techninė pažanga, uždarbis bei kt. Nenuostabu, kad inteligentų šeimoje užaugę vaikai dažniausiai renkasi intelektualinio darbo profesijas.

2) Ugdymo veiksniai. Profesiniam vystymuisi pastarieji veiksniai turi gana didelę įtaką. Tai kryptingas lavinimas, užklasiniai užsiėmimai, mokinių veikla dalykiniuose, technikos, meno, sporto būreliuose. Visuose minėtuose užsiėmimuose įgytos žinios nepraišna perniek. Įgyti

įgūdžiai vienaip ar kitaip veikia, todėl ne retai ir lemia profesijos pasirinkimą. Čia būtų galima pastebėti, kad tose mokyklose, kuriose vaikai daugiau informuojami profesinio orientavimo klausimu, jie jau ankstesnėse klasėse pradeda kurti savo profesinius planus (Jovaiša, 1997).

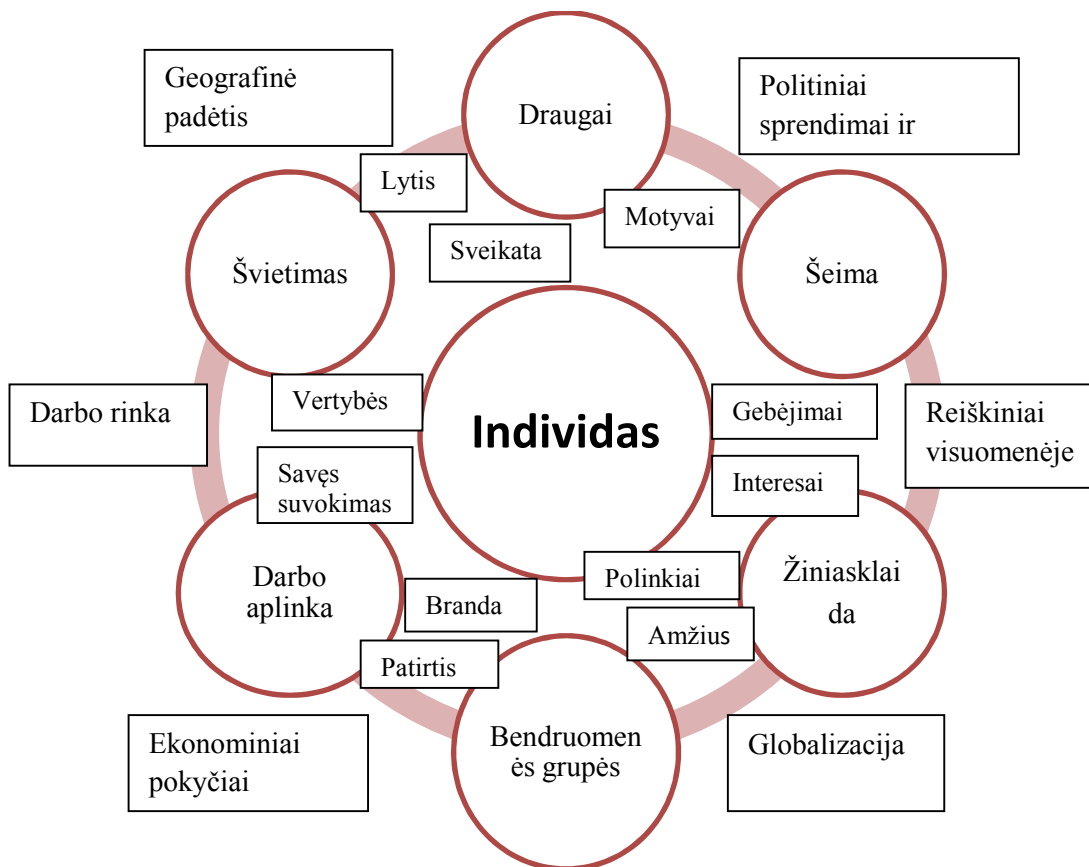
3) Psichologiniai veiksniai. Tai profesinis subrendimas, intelektas ir gabumai, poreikiai, interesai, vertybės, charakteris bei temperamentas.

4) Sveikatos veiksniai – tai įvairios ligos, buvusių sunkių somatinių ligų padariniai, psichiniai sutrikimai, invalidumas, fizinės bei psichinės reabilitacijos galimūmai. Visi išvardyti veiksniai vienaip ar kitaip turi įtakos profesiniam apsisprendimui ir pasirinkimui.

Nustatyta, kad profesijos pasirinkimą lemia įvairūs vidiniai ir išoriniai veiksniai: šeima, amžius, mokymosi rezultatai, moksleivio gebėjimai, profesijos prestižas, kuris dažniausiai būna susijęs su situacija darbo rinkoje, tėvų išsilavinimas bei daugelis kitų veiksnių (Beresnevičienė 1996, Butkienė, Kepalaitė 1996, Paulavičius 2002).

Taip pat įtakos profesiniam apsisprendimui turi tėvų socialinė būklė, profesinių mokyklų, mokslo įstaigų artumas, kaimynų kultūra ar nekultūringumas. Nustatyta, kad inteligentų šeimų vaikai dažniau renkasi intelektualinio darbo profesijas (Jovaiša, 1999).

D. Augienė (2009) teigia, kad profesijos pasirinkimą lemia išoriniai ir vidiniai veiksniai. Vidiniai – tai amžius, intelektas, asmenybė, interesai, gebėjimai, potraukis ir t.t. Išoriniai – šeima, draugai, žiniasklaida, švietimas, darbo rinkos politika ir t.t. (žr. 1 pav.)

1 pav. Profesijos rinkimasis: individas ir socialinis kontekstas (Augienė, 2009, p. 133)

D. Augienės (2009) teigimu, profesiniam apsisprendimui įtakos turi:

1. Asmenybė ir jos bruožai. Jie santykinai pastovūs, individo elgesio ypatumai pasireiškia įvairiose tam tikrose situacijose esant tam tikroms sąlygoms;

2. Asmenybės intelektas (protingumas) labai svarbus renkantis profesiją. Tai gebėjimas mokytis, susivokti naujoje situacijoje, prisitaikyti prie kintančių aplinkybių: mokymosi procese, socialiniuose santykiuose, kūryboje ir kt.;

3. Gebėjimai yra individualios asmenybės savybės, pasireiškiančios žmogaus veikloje ir sąlygojančios jos sėkmę;

4. Sveikata – vienas veiksnių, lemiančių profesijos apsisprendimą. Tai įvairios ligos, psichiniai sutrikimai, negalios ir kitos sveikatos priežastys, galinčios turėti įtakos profesijos pasirinkimui;

5. Įgimtos fizinės savybės (išorės bruožai, klausos, regos, judėjimo ir kt. duomenys);

6. Individo lytis. Stereotipai apie vyrų ir moterų savybes bei gebėjimus renkantis profesiją;

7. Vertybės. Jomis žmogus remiasi atiduodamas pirmenybę vienam ar kitam veiksmui.

8. Nuostatos. Jos paremtos vertybių sistema;

9. Interesas – tai susidomėjimas kokia nors veikla, pažinimas. Būtent interesai nurodo kryptį, orientuoja naujų faktų pažinimui, skatina susipažinti su objektu giliau ir išsamiau;

10. Polinkis – kryptingas žmogaus veiklos pasirinkimas. Tai vidinis asmenybės poreikis konkrečiai veiklai;

11. Savęs pažinimas. Tai vienas svarbiausių veiksnių siekiant aukštumą bet kokioje srityje. Taip, kaip mes apibūdiname save, veikia mūsų socialinį elgesį. Renkantis profesiją savęs pažinimas labai svarbus;

12. Poreikis – vienas iš orientacinių profesijos pasirinkimo šaltinių;

13. Motyvai – profesinės veiklos paskatos. Jie susiję su profesinių poreikių tenkinimu.

Kaip matyti, profesinį apsisprendimą lemia įvairūs vidiniai ir išoriniai veiksniai. Tai ir poreikiai, norai, plinkiai, šeima, darbo rinka bei daugelis kitų aspektų. Profesijos rinkimosi motyvacija inicijuoja profesijos paieškas, įtakoja profesinio apsisprendimo kryptingumą, skatina toliau tęsti pasirengimą profesinei veiklai, nepaisant įvairių kliūčių ir sunkumų.

1.3. Motyvacijos reikšmė renkantis profesiją

Dažnai sakoma – neturi motyvacijos. Vadinasi, žmogus dirba be ugnelės, ką nors daro nenoriai. Motyvacija yra tas rodiklis, kuris skatina žmogų, nurodo reikiamą kryptį siekiant tikslų.

Psichodinaminės teorijos atstovai A. Roe, A. A. Brill ir kt. teigia, kad svarbiausias profesinio tinkamumo kriterijus – žmogaus poreikių ir motyvų sistema (Beresnevičienė, 1990, p. 52). D. Beresnevičienė (1990) vadovaujasi M. Mahomedo-Eminovo nuomone, kad asmenybės struktūroje centrinę vietą užima motyvacija, esanti savotiškas žmogaus elgesio ir veiklos variklis. Motyvai neretai siejami su poreikiais. Mokinių profesiniam orientavimui profesijos rinkimosi motyvai labai svarbu. Tikslus apsisprendimo motyvų diagnozavimas – ypač reikšmingas profesiniam konsultavimui. Tik žinant mokinio profesijos rinkimosi motyvus, jam galima tinkamai patarti, įvertinti aspiracijų realumą, padėti suvokti profesinio išsilavinimo teikiamas galimybes, paskirti tolesnio lavinimosi perspektyvas (Beresnevičienė, 1990).

Anot J. Albrechto (2005), motyvacija – tai asmenybės būklė, lemianti veiklos aktyvumą ir kryptingumą konkrečioje situacijoje, o motyvas – veiklos dingstis, priežastis, paskata veikti. S. Kregždė (1988) teigia, kad profesinio apsisprendimo motyvacija yra pats esmingiausias veiksnys renkantis profesiją, į kurio ypatybes būtina atsižvelgti sudarant konkretaus profesinių interesų valdymo strategiją ir taktiką. S. Kregždė priduria, kad formuojant profesinius interesus individualiai, būtinai reikia iširti kiekvieno individo profesinio apsisprendimo motyvų hierarchiją. Negalima remtis tik pagrindiniu profesinio apsisprendimo motyvu, nes taip nebus patikimai įvertinama sudėtinga profesinio apsisprendimo motyvacijos struktūra. Kita vertus, net ir ištyrus motyvaciją, nebus atskleistos visos tikrosios profesijos pasirinkimo priežastys, nes tiek išorinių, tiek vidinių veiksnių poveikiai profesijos pasirinkimo kryptiniai ir rangui dažnai visai neįsisąmoninami bei neįvertinami (Kregždė S., 1988).

R. Dičkuvienė (2007) vadovaujasi D. Oganessianu, kuris ypač akcentuoja motyvacijos reikšmę teigdamas, kad kuo daugiau profesijos pasirinkimo motyvų ir kuo labiau tie motyvai įsisąmoninti, tuo aiškesnis yra savęs, profesijos ir visuomenės vaizdas, tuo aukštesnės ir savo vaidmens toje aplinkoje prognozės.

Tikslinga profesijos rinkimosi motyvacija yra hierarchinė, ieškoma reikšmingiausio motyvo.

S. Gudelis (1983) sako, kad profesijos pasirinkimas – nevienalaikis valingas aktas, todėl kinta ir profesijos rinkimosi motyvai. Anot jo, profesijos rinkimosi motyvacija – tai besiformuojanti sistema paskatų konkrečiai darbo veiklai, atsižvelgiant į jos visuomeninę reikšmę, asmenybės individualias galimybes ir interesus. Profesijos pasirinkimo motyvai gali būti įvairūs.

L. Jovaiša (1995) skiria šiuos motyvacijos veiksnius:

1. socialiniai – ekonominiai;
2. ugdymo;
3. psichologiniai;

4. sveikatos;
5. atsitiktiniai.

Socialiniams-ekonominiams veiksniams galima priskirti tėvų socialinę padėtį. Vaikas neretai nori užimti tokį socialinį statusą, kokį turi ir jo tėvai. Prie minėtų veiksnių yra ir uždarbis, kultūrinė aplinka, techninė pažanga. Ugdymo veiksnys susijęs su motyvacija rinktis pagal tokius kriterijus, kaip mokymosi rezultatai, pažangumas, pažymių vidurkis. Ypatingą vietą užima psichologiniai rinkimosi veiksniai: tai subrendimas, intelektas, savęs įvertinimas, specialieji gebėjimai, interesai, vertybės, polinkiai, poreikiai, charakteris. Su sveikata susijusi motyvacija pasitaiko retai. Atsitiktinių veiksnių motyvacija taip pat pasitaiko retai. Esant tokiam variantui pastebimos profesijos pasirinkimo klaidos (Jovaiša, 1995).

Vėliau šiuos motyvacijos veiksnius L. Jovaiša papildė ir motyvus klasifikuoja taip:

– pagal motyvo paskirtį. Skiriami biologiniai, socialiniai, asmeniniai motyvai. Kai motyvai padeda tenkinti biologinius poreikius, maisto, šilumos ir kt., vyksta biologinė motyvacija. Socialinė motyvacija apima tarpasmeninius, grupinius, visuomeninius, darbinius, ekonominius, teisinius santykius. Asmeniniai motyvai skirti patenkinti savimeilei, savigarbai, siekiui praturtėti, prestižinei darbo vietai gauti ir kt.

– Pagal motyvų ryšį su objektu skiriami pirminiai (tiesioginiai) ir antriniai (netiesioginiai) motyvai (Jovaiša, 1999, p. 49.). Pirminiai ir antriniai motyvai tarpusavyje susiję, todėl juos ne visada lengva atskirti. Pirminiu mokymosi motyvu gali būti įdomus dėstomas dalykas, susijaudinimo jausmas, įveikus sunkumus, o antriniu mokymosi motyvu gali būti materialinis suinteresuotumas (mokomasi dėl kokio nors atpildo), siekimas suteikti dėmesio artimiesiems ar visuomeniniai interesai;

– Motyvai klasifikuojami taip pat pagal motyvų aktualumą: dispoziciniai ir aktualieji. Pirmieji glūdi asmenybės sąmonėje arba pasąmonėje. Į paviršių jie išstumiami tuomet, kai tam yra duodamas pagrindas tam tikrose situacijose. Tai nuostatos, požiūriai, pažiūros, įsitikinimai, ketinimai. Aktualieji motyvai – dabar vykstančio veiksmo priežastis („veiksmas – motyvas“). Jie esti spontaniniai, netikėtai kylantys iš vidaus, priklausantys nuo išorės dirgiklių ir asmenybės nuotaikų bei kitokių būsenų.

Renkantis profesiją didelę reikšmę turi ketinimai. Būtent juose glūdi teigiama nuostata kokios nors profesijos atžvilgiu, lūkestis, kad toje profesijoje galės realizuoti savąjį Aš (Jovaiša, 1999). S. Gudelis (1983) pabrėžia, kad profesijos rinkimosi motyvai turi sudėtingą struktūrą, kurią sąlygoja amžiaus ir asmens vidinės savybės. Moksleiviai yra įtakojami mokyklos, klasės, vadovo.

Kaip matyti, motyvai gali būti vidiniai ir išoriniai. Vidujai motyvuoto žmogaus siekis – patenkinti savo interesus, išbandyti pajėgumą, kompetenciją. Jis tai daro stumiamas kažkokios

nematomos jėgos, nesitikėdamas išorinio atlygio. Išorės faktorių motyvuotas asmuo – priešingai, tikisi gauti atlygį (Diržytė ir kt., 2012). Todėl renkantis profesiją pasitelkus tik išorinę motyvaciją, greitai perdegama, mokomasi ir dirbama per prievartą.

Apibendrinant galima teigti, kad motyvacija renkantis profesiją turi labai didelės reikšmės. Tai tarsi vidinis variklis, skatinantis asmenį ieškoti tai, kas jam yra tinkamiausia. Kadangi profesijos pasirinkimas – nevienalaikis valingas aktas, todėl kinta ir profesijos rinkimosi motyvai. Vadinasi, profesijos rinkimosi motyvacija savotiškas paskatinimas konkrečiai darbo veiklai, atsižvelgiant į jos visuomeninę reikšmę, asmenybės individualias galimybes ir interesus. Profesijos pasirinkimo motyvai yra įvairūs, todėl skirtingose gyvenimo situacijose ir epizoduose pasireiškia skirtingai.

1.4. Pašaukimo įtaka profesiniam apsisprendimui

Pašaukimas dažnai vadinamas aukščiausiu ir ryškiausiu profesinio kryptingumo pasireiškimo laipsniu. Tai nepaprasta trauka vienai ar kitai veiklai. Apie pašaukimą neretai sakoma, kad tai magnetas, kuris traukia žmogų. Atlikdamas širdžiai malonią veiklą žmogus nors ir pavargsta, tačiau tas nuovargis yra savotiškas poilsis, viliojantis ir skatinantis dirbti toliau, geriau ir efektyviau. Kai yra pašaukimas profesinio veikimo metu atsiskleidžia iki tol galbūt nepastebėtos žmogaus psichologinės, sveikatos, charakterio, dorovinės, aukštosios nervų tipologijos savybės ir pan. Vienas ryškiausių pašaukimo bruožų yra veržimasis atitinkamos veiklos link, kai veiklos motyvai atrandami veikiant. Todėl pašaukimas labai svarbus profesijos rinkimosi veiksnys.

A. Maceina (1990) pašaukimo atsisakymą tapatina su savosios savasties netekimu, kurio praradimas sukelia kultūrinį išsekimą ir veda link mirties. Jau Platono laikais buvo manoma, kad žmogus savo prigimtimi, gabumais tinka tik vienai kokiai nors sričiai ir todėl gali dirbti tik vieną darbą (Maceina, 1990). Autorius teigia, kad pašaukimas kyla iš pačios individo prigimties ir sieja jį su socialinių vertybių siekimu. Pašaukimas – tai tarnavimas visuomeniniam idealui, – mano A. Maceina ir sako, kad pašaukimą lemia du veiksniai: prigimtis ir gyvenimas.

L. Jovaiša (1999) pašaukimą apibūdina kaip veiklos motyvacinių, potencialių charakterologinių asmenybės bruožų derinį, sąlygojantį jos darbinio gyvenimo kokybę ir prasmę. Pasak autoriaus, stebint dirbančiuosius, galima matyti tokius ypatumus:

- myli savo veiklos barą;
- veržiasi prie darbo;
- kruopščiai dirba;
- negaili jėgų ir laiko;
- džiaugiasi darbo sėkme ir ištvėringai pakelia nesėkmes;

- jų darbas dažniausiai būna sėkmingas, nors ir sunkus;
- atkakliai vengia darbo nesėkmių;
- stengiasi tobulinti darbo kokybę, savo kvalifikacijas;
- negalvoja apie savo profesijos keitimą;
- gina savo profesijos asmenį ir socialinį prestižą;
- laikosi profesinės etikos.
- Svarbiausias jų profesinės gyvenimo filosofijos komponentas – darbas šalies klestėjimui

(Jovaiša, 1999, p. 71).

R. Adamonienė ir kt. (2001) remiasi Maslow nuomone, kad profesinis pašaukimas – būdingas tik brandiems ir save aktualizuojantiems asmenims, kurie:

- patenkina fiziologinius, saugumo, meilės ir pagarbos poreikius;
- pasižymi didelėmis sveikatos ir pusiausvyros galiomis;
- pozityviai naudoja savo galimybes
- gyvenime siekia aukštesnių tikslų ir vertybių.

Siekiant, kad gyvenimo kokybė būtų kuo geresnė, oėjimas į darbą netaptų kančia, kiekvienas individas prieš renkantis profesiją turėtų gerai pagalvoti, ko jis nori, turėtų atkreipti dėmesį į tai, ar jis jaučia pašaukimą vienai ar kitai sričiai, nes pašaukimas yra pats aukščiausias ir ryškiausias profesinio kryptingumo pasireiškimo laipsnis. Žinoma, kad atlikdamas širdžiai malonią veiklą žmogus nors ir pavargsta, tačiau tas nuovargis yra savotiškas poilsis, viliojantis ir skatinantis dirbti toliau, geriau ir efektyviau.

1.5. Profesinė karjeros samprata

Vargu, ar karjerą įmanoma įvardyti vienu žodžiu: ji apima visą žmogaus gyvenimo periodą. Karjera ne retai vadinama žmogaus savęs realizavimas jam malonioje aplinkoje, asmenybės tobulėjimas ir pripažinimas.

Žodžio karjera kilmė skirtinguose šaltiniuose pateikiama nevienodai: lotyniškai žodis "carraria" reiškia žmogaus gyvenimo kelią, prancūziškas "carriere" reiškia veikimo dirvą, sritį, profesiją (Tarptautinių žodžių žodynas, 2003). Karjera – tai žmogaus kūrybinių pasiekimų kelias, socialiai reikšmingų žmogaus vaidmenų seka bei mokymosi, profesinės veiklos ir asmeninės saviraiškos rezultatai: apdovanojimai, vardai, moksliniai laipsniai ir pan. (Pukelis, 2008).

Karjeros kompetenciją reikia ugdyti visą gyvenimą: nuo pirmųjų savęs ir aplinkinio pasaulio pažinimo žingsnių vaikystėje iki ištobulintų profesinių gebėjimų ir karjeros kelio savirefleksijos brandžiame amžiuje (Stanišauskienė, Naseckaitė, 2012).

Karjeros planavimas – tai visą gyvenimą trunkantis procesas, kuris prasideda kūdikystėje, kai tėvai, stebėdami savo vaiką, pradeda galvoti, kuo jis bus užaugęs. Faktinis karjeros

planavimas prasideda vaikui sulaukus penkių – šešių metų, kai jis pradeda svajoti, kad užaugęs dirbs mokytoju, kosmonautu, gydytoju ar kt. (Ardelean, Razvan, Deocano ir kt., 2012).

D. Augienė (2003) karjerą apibūdina kaip žmogaus veiklų seką per visą jo gyvenimą, kurią sąlygoja įvairūs ekonominiai, socialiniai, politiniai, kultūriniai, psichologiniai ir kt. veiksniai. N. E. Betz, G. Hackett (2006) teigia, kad karjera – tai individualus tobulėjimas tam tikroje veiklos srityje, kurioje asmuo jaučiasi vertinamas tiek asmeniniu, tiek visuomeniniu požiūriu. Visų paminėtų sąvokų aiškinimai įrodo, kad nėra vieno karjeros aiškinimos: vienas susijęs su konkrečia veikla, kitas – su žmogaus gyvenimo planavimu ir jo įgyvendinimu, asmeniniu vertinimu. Vadinasi, karjera yra vienas iš svarbiausių asmenybės savimonės, savigarbos, saviraiškos, socialinio statuso ir gyvenimui reikalingų pajamų šaltinių.

Profesinė karjera – tai racionalus asmens profesijos pasirinkimas ir sėkmingas darbinės veiklos kelias toje profesijoje. Asmens profesinės karjeros raišką lemiantys veiksniai (Pukelis, 2008):

- Asmens ir visuomenės požiūris į darbą.
- Asmeninė motyvacija.
- Asmens vertybinės orientacijos.
- Asmeninė/socialinė/mokymosi kompetencijos ir jų tobulinimas.
- Profesijos samprata.
- Asmens rengimas(is) profesinei karjerai.
- Apsisprendimo laisvė.
- Profesijos rinkimosi sprendimas.
- Profesinių kompetencijų įgijimas.
- Nuolatinis profesinių kompetencijų tobulinimas.
- Profesinė branda.

Profesinės karjeros pasirinkimas yra vienas iš esminių pasirinkimų žmogaus gyvenime, kuris nulemia asmens situaciją darbo rinkoje. Profesinė karjera gali būti sėkminga arba nesėkminga tiek ekonominiu, tiek ir psichologiniu požiūriu. Profesinės karjeros rinkimasis, planavimas, valdymas tęsiamas visą sąmoningą žmogaus gyvenimą. Tam įtakos turi darbo rinkos kaita, kuri yra veikiamą mokslo ir technologijų pažangos. Sparti darbo rinkos poreikių kaita skatina individą projektuoti savo karjeros pokyčius, nesustoti vietoje, eiti į priekį, domėtis naujovėmis. Todėl šiuolaikiniame darbo rinkos pasaulyje daug kalbama apie karjeros projektavimą.

K. Pukelis (2003) karjeros projektavimą apibūdina kaip gebėjimą išvelgti būsimas darbo rinkos kaitos tendencijas ir numatomų pokyčių kontekste tirti bei planuoti savo profesinės

kvalifikacijos tobulinimosi poreikius, siekiant maksimaliai realizuoti savo prigimtinius gabumus bei sėkmingai konkuruoti nuolat kintančioje darbo rinkoje.

Karjeros planavimas vyksta sąmoningai. Tuo metu asmuo priima ir įgyvendina realius sprendimus susijusius su karjera pasirinktoje profesijoje ir įtakoja pokyčius ateityje remdamasis faktine informacija. Karjeros planavimas susideda iš tam tikrų etapų.

1. Savęs analizavimas, pažinimas. Tai etapas, kai asmuo pažįsta savo galimybes, žino, kas jį domina, geba įvardyti savo įgūdžius, vertybes, asmenines savybes, nusistato sau tikslus.

2. Profesinės karjeros ir mokymosi galimybių tyrimas. Šis tyrimo etapas pasireiškia skaitant literatūrą karjeros klausimais, bendraujant su specialistais, lankantis jų darbo vietose, tyrinėjant tolesnių studijų galimybes.

3. Sprendimų priėmimo ir tikslo nustatymo etapas. Tyrinėjant karjeros galimybes, būtina jas apibendrinti, t.y. būtina įvertinti kiekvieną savo pasirinkimą, identifikuoti visus “už” ir “prieš” kiekvienai alternatyvai, identifikuoti vertybes ir poreikius, kuriuos tenkina kiekviena iš jų, nustatyti kiekvienos alternatyvos rizikos laipsnį, numatyti galimas ateityje pasekmes, pasirinkus vieną iš jų.

4. Pasirinkimo/pasirinkimų įgyvendinimas. Tai priimtų sprendimų realizavimo, efektyvios darbo paieškos ir įsidarbinimo etapas.

5. Karjeros planavimas įvertintus galimus pokyčius. Čia vertinami pasiekimai ir formuluojami nauji planai. Karjeros planas įgyvendinamas remiantis konsultavimo karjerai veikla įvairaus lygio profesinio rengimo bei darbo rinkos institucijose (Pukelis, 2008).

XXI a. karjerai nebepakanka tik tinkamai pasirinkti darbą. Būtina rinktis ir mokymosi kelią. Kiekvienas naujas karjeros posūkis – tam tikras iššūkis asmenybei, jo žinioms, gebėjimams bei įgūdžiams (Akudovičiūtė ir kt., 2007). Norint kilti aukštyn ar keisti kryptį, privalu mokytis. Net norint likti vietoje, vistiek reikia mokytis, nes pasaulis spačiai keičiasi, žinios sensta, o vienus įgūdžius keičia kiti. Kaip matyti, karjeros kelias – kelių rūšių, iš kurių pagrindinės – vertikali karjera ir horizontali karjera (Нечеева, 2007). *Vertikali karjera* – tai „kilimas“ karjeros laiptais. *Horizontali karjera* – perėjimas organizacijos ribose iš vienu pareigų į kitas.

Apibendrinant galima teigti, kad profesinė karjera – tai asmens profesijos pasirinkimas ir karjeros planavimas, t.y. individo gebėjimai, vertybės, interesai. Profesinės karjeros planavimas neatsiejamas nuo asmens noro likti konkurencingu darbo rinkoje ir jo saviraiškos per profesinę veiklą poreikio. Karjera yra viena iš esminių sąlygų asmenybės socialinei adaptacijai, pasitikėjimui savimi, gyvenimo gerovei bei galimybei planuoti savo ateitį.

1.6. Savęs pažinimas bei vertinimas planuojant karjerą

Savęs pažinimas ir vertinimas – svarbus savęs suvokimo etapas, būtina savybė, renkantis profesiją ir planuojant savo karjerą. Savęs vertinimas bendrojo vertinimo teorijoje užima vieną iš pagrindinių vietų (Dildienė, 1995). Gebėjimas tinkamai vertinti savo polinkius, norus, jėgas ir galimybes turi didelę įtaką asmenybės formavimėsi. Visa tai lemia ir individo veiklos specifiką.

A. Gumuliauskienė ir kt. (2002) akcentuoja, kad kiekvieno žmogaus gyvenimas persmelktas abejonių, klystkelių, potyrių, kurie kasdieninėje rutinoje užgožia gilinimąsi į save – savęs pažinimo, savęs vertinimo erdves. O būtent tai nukreipia asmenį į sėkmingą ar nesėkmingą karjeros planavimo plotmę, savo vietos radimą darbo pasaulyje. Todėl kuo anksčiau įgyjama savianalizės, savęs pažinimo įgūdžių, tuo lengviau adaptuojamasi priimant sprendimus.

Savęs pažinimas ir vertinimas, anot autorių, yra gyvenimo prasmės suvokimas, siekis būti dėmesio centre, ieškojimas savojo pašaukimo darbo rinkoje siekiant profesinės kompetencijos tobulinimo ir plėtros. Savęs vertinimo procese aktualus "Aš vaizdo kitimas". Tai yra kiekvienai asmenybei svarbu prisitaikyti prie naujovių ar aplinkybių, keliančių mums naujus reikalavimus.

A. Gumuliauskienė ir kt. (2002) pažymi, kad individas, siekiantis geresnio savęs pažinimo, savęs suvokimo, gali aptikti:

- realųjį "Aš" – tai savęs įsisąmoninimas šiuo momentu;
- idealųjį "Aš" – koki save norėtų matyti, koku norėtų tapti;
- ateities "Aš" – kokia asmenybe gali būti;
- idealizuotąjį "Aš" – koks norėtų tapti orientuodamasis į moralės normas;
- parodomąjį (reprezentacinį) "Aš" – šiuo atveju neparodomi, po kauke slepiami neigiami, skaudūs ar intymūs savojo "Aš" bruožai bei polinkiai.

Taigi, savęs, kaip asmenybės, vertinimas ir supratimas – sudėtingas procesas, kuris atspindi savęs vertinimo lygius, savojo "Aš" įsivaizdavimą. Skiriami trys savęs vertinimo lygiai: perdėtas savęs vertinimas, adekvatus savęs vertinimas ar per menkas savęs vertinimas (Dildienė, 1995).

Kai asmuo save perdėtai vertina, jis mato tik savo norus, idėjas ir planus. Individas yra įsitikinęs savo išskirtinumu bei tobulumu. Tokiu atveju asmuo savęs nevertina kritiškai, tačiau kitus nuvertina. Kitas kraštutinumas – per menkas savęs vertinimas. Šiuo atveju individas lengvai pažeidžiamas, jautrus tiek teigiamam, tiek neigiamam savo asmenybės vertinimui. Toks asmuo savimi nepasitiki, o tai ugdo pasyvumą, neryžtingumą, nesavarankiškumą. Adekvatus savęs vertinimas leidžia asmenybei kritiškai pažvelgti į save, suderinti savo galimybes bei gebėjimus su visuomenės poreikiais. Taip save vertinantis asmuo kelia realius tikslus, atsisako nepagrįstų siekų, tikslų. A. Dildienė (1995) teigia, kad adekvatus vertinimas ne tik padeda

asmenybei augti ir tobulėti. Tačiau be jo, neįmanoma darniai bendrauti su kitais žmonėmis, pasiekti savo paties dvasinės harmonijos.

G. Valickas (1991) akcentuoja, kad realybėje kiekvienas žmogus save suvokia ir vertina ne tik sąmoningai, bet ir nesąmoningai. Pirmiausia, savęs vertinimas ir suvokimas kyla iš vaikystės asmenybės vystymosi laikotarpio ir jis yra nesąmoningas. Vienas svarbiausių savęs vertinimo aspektų – socialinis lyginimas. Asmuo apie save formuoja vaizdą vertindamas ir įsisavindamas aplinkinių nuomonę, taip pat lygindamas save ir kitus žmones.

Pasak G. Valicko (1991), savęs vertinimas – vienas iš svarbiausių asmenybės darinių, atliekančių elgesio ir veiklos vidinio reguliatoriaus funkcijas. Autorius teigia, kad savęs vertinimo ypatybės vienaip ar kitaip nulemia tokias žmogaus elgesio bei veiklos charakteristikas, kaip tikslų pasirinkimą, reakcijų į sėkmę ar nesėkmę ypatumus.

H. Galkytė (1977) teigia, kad savęs pažinimo esmę sudaro ne dalinių "aš" charakteristikų visuma, bet savęs, kaip visumos suvokimas. H. Galkytė remiasi I. Kono nuostatomis, išsiskiriančiomis trimis komponentais: pažintinis, t.y. įsitikinimai, pažiūros, vertybių įsivaizdavimas. Taip pat pabrėžiamas emocinis afektinis vertinamasis. Tai savimeilė ir kiti egocentriniai pergyvenimai bei jausmai. Trečiasis komponentas – valios vertinamasis, susijęs su savęs vertinimu, požiūriu į save. Kaip matyti, individo sąmonėje egzistuojančio "aš" paveikslas yra daugialypis. H. Galkytė akcentuoja, kad harmoningos asmenybės tobulėjimo, sąmoningo profesijos pasirinkimo sąlyga – tinkamas savo galimybių, mokėjimų bei veiklos rezultatų įvertinimas. Kai vyrauja neadekvatus savęs vertinimas, iškreipiama normali asmenybės struktūra, vyksta konfliktai tarp realaus ir idealizuojamo "aš". H. Galkytė pastebi sąsają tarp savarankiško profesijos rinkimosi ir tikimybinio proceso, kuriame ypač svarbu nuomonė, žinios, vertinimai. Nuo jų priklauso profesijos pasirinkimo realumas ir tinkamumas. Todėl žmogui būtina gerai pažinti savo vidinį pasaulį, suvokti savo vietą gyvenime, būti aktyviam, kūrybiškam.

N. Pauliukaitė (2005) remiasi C. R. Rogersu ir teigia, kad savęs vertinimas yra sudarytas iš mažiausiai dviejų jausmų ar dimensijų – kompetencijos ir savęs priėmimo. Būtent pastarieji elementai yra esminiai savivertės komponentai ir apima asmens veiksmus, jo elgesį. Nesvarbu, kaip asmuo atlieka: gerai ar blogai vienus ar kitus uždavinius, visa tai vaidina svarbų vaidmenį formuojantis savivertei.

Kaip matyti, savęs pažinimas ir vertinimas labai svarbus komponentas visuose gyvenimo etapuose: tiek pat asmeniniuose santykiuose, taip pat renkantis gyvenimo kelią, profesiją. R. Petrauskaitė (1996) akcentuoja, kad asmenybės savęs pažinimo reikšmė racionaliame profesijos pasirinkimui jau buvo iškelta pačioje mokslinių profesijos pasirinkimo problemų tyrimų pradžioje. Pasak autorės, jau pradinėse klasėse vaikai turėtų sužinoti apie ateityje galimą profesijos pasirinkimą, taip pat ryšį su jo asmeninėmis savybėmis. Mokytojams ir profesinio

orientavimo specialistams keliami reikalavimai rūpintis vaikų savęs pažinimo ugdymu, savo asmenybės sistemos pažinimu, kad ateityje visa tai būtų galima panaudoti renkantis profesiją.

Apibendrinant galima teigti, kad savęs pažinimas bei vertinimas planuojant karjerą būtina sąlyga. Tik gerai save pažįstantis, savo norus ir galimybes žinantis asmuo, gali tikėtis sėkmės. Savęs pažinimas ir vertinimas tiesiogiai susijęs su gyvenimo prasmės suvokimu, siekiu būti dėmesio centre, ieškojimu savojo pašaukimo darbo rinkoje siekiant profesinės kompetencijos tobulinimo ir plėtros. Savęs vertinimo procese svarbu suvokti kitimą laiko atžvilgiu, nes kiekvienai asmenybei svarbu prisitaikyti prie naujovių ar aplinkybių, keliančių mums naujus reikalavimus. Todėl savęs pažinimo ir vertinimo klausimas turėtų būti analizuojamas jau pradinėse klasėse.

1.7. Profesijos pasirinkimo klaidos

Profesinis subrendimas rinktis profesiją yra viena svarbiausių sąlygų savarankiškam, sąmoningam, tiksliam apsisprendimui. Deja, tyrimai rodo, kad daugelis IX-X ar net XII klasių moksleivių nėra tam subrendę. Jie stokoja profesinės informacijos, per silpnai save pažįsta, neretai pasiduoda kitų įtakai, negali savarankiškai apsispręsti. "Klaidingas savęs suvokimas-savivaizdis, miglotas savęs įsivaizdavimas ateityje motyvuoja netinkamą profesijos rinkimąsi" (Jovaiša, 2003).

Profesijos rinkimasis – nuolat vykstantis, ilgalaikis procesas. Prieš apsispręsdamas žmogus analizuoja daug profesinių galimybių, daro daug dalinių sprendimų. Tačiau ne visuomet jie būna teisingi. Nemaža dalis mokinių renkasi profesiją atsitiktinai.

Profesinio aprendimo priėmimas, kaip ir kitų problemų sprendimas, turi tam tikrus etapus. Pirmojo etapo tikslas – sudaryti trumpą perspektyvių profesinės veiklos alternatyvų sąrašą. Antrame etape atidžiai analizuojamos galimos alternatyvos. Trečiame etape renkama tinkamiausia alternatyva. Tačiau, anot I. Gati, N. Saka ir M. Krausz (2001) daugiausia sprendimo priėmimo sunkumų kyla pirmame etape. Jau čia pradedamos daryti klaidos. Apsvarstoma tik maža dalis alternatyvų, tam skiriama mažai laiko.

F. Guay ir kt. (2003) pastebi, kad profesijos rinkimosi klaidos atsiranda jau tuomet, kai besirenkantis profesiją asmuo ima abejoti. Autoriai teigia, kad šioje vietoje asmuo patiria sunkumų keldamas profesinius tikslus, ieškodamas informacijos apie profesijas, vertindamas profesijų alternatyvas, negalėdamas išskirti vienos alternatyvos.

S. D. Philips ir L. H. Jome (2005) nagrinėdami tyrimus, atliktus profesijos pasirinkimo klausimu, sako, kad jaunuoliai informacijos paieškoms skiria ne tik mažai laiko, bet ir neanalizuoja profesijų nuodugnai. Nors žinoma, kad trumpiausio kelio pasirinkimas nereikia sėkmės.

Šiandieninėje visuomenėje egzistuoja daugiau nei 20 tūkst. profesijų, todėl dažnai mokiniai profesiją pasirenka arba atmeta vadovaudamiesi stereotipais, netikslia ar nepilna informacija, vaikydamiesi prestižo, įtakojami draugų, artimųjų ar tiesiog loterijos principu.

Dauguma mokinių nepakankamai dėmesio kreipia į karjeros plėtotės galimybes, todėl dažnai daromos klaidos renkantis profesiją (Pukelis, 2008) (žr. 2 pav.).

2 pav. **Profesijos pasirinkimo klaidos** (Pukelis, 2008)

Pagrindinės profesijos rinkimosi klaidos:

1. Profesiją renkama visam gyvenimui. Šis nusiteikimas stabdo bet kokių naujų darbo alternatyvų svarstymą ar profesijos keitimą. Ši profesijos pasirinkimo klaida neretai įtakota tėvų, nes nenorėdami jų nuvilti vaikai gali nepripažinti savo klaidos pasirinkę jiems nepriimtina profesinį kelią. Pabrėžtina, kad kasmet atsiranda naujų profesijų, visos sritys tobulėja, keičiasi technologijos ir poreikiai. Šiuolaikinėje visuomenėje gyvenantis žmogus turi būti pasirengęs nuolat kelti kvalifikaciją, ar šalia turimos įgyti dar vieną.

2. Profesijos populiarumas, prestižas iškeliamas kaip vienas svarbiausių profesijos rinkimosi kriterijų. Šiai profesijos klaidai daugiausiai įtakos turi stereotipai: vienos profesijos laikomos svarbesnės už kitas (pvz. medikas ir pardavėja). Neretas moksleivis klysta manydamas, kad svarbiausias profesijos rinkimosi kriterijus yra aplinkinių nuomonė. Psichologai pastebi, kad jaunuoliams prestižinės specialybės rinkimasis asocijuojasi su asmenybės vertės įrodymu. Jauni žmonės įsivaizduoja, kad įgiję prestižinį išsilavinimą bus labiau vertinami ir pripažįstami (Kriščiūnaitė, Smailys, 2011). Rinkdamiesi profesiją tik pagal prestižą, jaunuoliai neįvertina, ar

jie turi gabumų ir gebėjimų, reikalingų norimai profesijai, ar profesinės veiklos turinys atitinka jo asmenybės struktūrą bei poreikius, ar jis norės ir galės sėkmingai dirbti baigęs pasirinktą studijų programą.

3. Profesijos rinkimasis įtakotas draugu. Ši profesijos rinkimosi klaida dažniausiai būdinga tiems jaunuoliams ar merginoms, kurie mokykliniais metais užsimezga stipresnius draugystės ryšius. Norėdami ir toliau likti drauge bei pratęsti draugystę, jie pasirenka tą pačią profesiją. Kita vertus, kartais beatodairiškai sekama draugais dėl kitos dažnai pasitaikančios profesijos rinkimosi klaidos – *neskubėjimo apsispręsti*. Šios profesijos rinkimosi klaidos pasekmė yra ta, kad paaugliui tenka pasirinkti profesiją tam nepasirengus.

4. Profesijos sutapatinimas su profesijos atstovu. Kitaip šią profesijos rinkimosi klaidą būtų galima pavadinti atsitiktine. Renkantis profesiją kreiptinas dėmesys į veiklos ypatybes toje srityje, tačiau neverta sureikšminti simpatijos arba antipatijos profesijos atstovui. Pvz.: Aistei patinka chemijos mokytoja dėl savo kalbos manieros, išvaizdos ar kt. savybių, tačiau tai nereiškia, kad jai patinka chemijos mokslas. Dažnai daromos klaidos sekant savo idealais – sportininkais, dainininkais, kino žvaigždėmis. Profesijos rinkimasis, grįstas atsitiktinių aplinkybių įtaka, dažniausiai negali būti laikomas patikimu (Kriščiūnaitė, Smailys, 2011).

5. Susidomėjimas ar susižavėjimas išorine arba daline profesijos puse. Žiūrint filmą paprasta susižavėti aktoriaus profesija, jei nesigilintum į užkulisius ir ilgas repeticijas. Žurnalistui iki pasirodymo TV ekrane tenka apdoroti daug informacijos, kalbinti daugybę praeivių gatvėje, kol paruošiamas kelių minučių pranešimas.

6. Mokykloje mokomo dalyko sutapatinimas su profesija (nesugebėjimas atskirti šių sąvokų). Profesijų yra kur kas daugiau, nei mokomųjų dalykų mokykloje. Pvz.: dalykas – užsienio kalba, tačiau ji reikalinga ne tik būsimam vertėjui, bet ir ekskursijų vadovui, tarptautinio ryšio telefonistui, padavėjui ar taksi vairuotojui. Todėl renkantis profesiją reikia pasidomėti, kokia reali veikla už profesijos pavadinimo slypi (Pukelis, 2008).

7. Pasenusių nuostatų apie darbo pobūdį neįvertinimas. Kaita paliečia visas profesijas, tačiau pirmiausia darbininkiškas. Diegiamos naujos, sudėtingos, pajėgesnės, įdomesnės technikos ir technologijos, keliama darbo kultūra. Darbo vietos tampa labiau kompiuterizuotos.

8. Nesugebėjimas, nenoras suvokti, vertinti savo asmeninių gabumų, gebėjimų, polinkių ir charakterio ypatybių. Savęs pažinimo aspektas labai svarbus renkantis profesiją. Pažinti save padeda draugai, tėvai, mokytojai, profesijos konsultantai, tačiau jaunuoliai neskuba tuo pasinaudoti. Savęs pažinimui praverčia įvairios užduotys, testai.

9. Sveikatos neįvertinimas. Egzistuoja profesijos, kurioms reikalinga stipri sveikata, pavyzdžiui, lakūnas, karininkas, policininkas, gaisrininkas. Žmogui, kuris alergiškas katės

plaukams, vargu, ar galės dirbti veterinaru. Lokomotyvo mašinistu negalės tapti žmogus, kurio regėjimas silpnas ir pan.

10. Delsimas apsispręsti. Ši profesijos rinkimosi klaida dažnai susijusi su bendromis ugdymo klaidomis šeimoje ir/ar mokykloje. Tai aktualu ugdant vertybes (auklėjant). Šiuo atveju mokiniui neįskiepijamas teigiamas požiūris į darbą, supratimas, kad profesija yra viena svarbiausių žmogaus saviraiškos ir savirealizacijos bei materialinio apsirūpinimo ateityje sąlyga. Ši klaida dažniausiai pasireiškia mokinio abejingumu renkantis profesiją. Neskubėjimo apsispręsti nereikėtų painioti su mokinio *negalėjimu apsispręsti* tuo atveju, kai jį traukia ne viena, o daugiau profesijų (Kriščiūnaitė, Smailys, 2011).

11. Siekis greičiau pradėti dirbti. Tam įtakos dažniausiai turi neigiama jaunuolio patirtis mokykloje, žemas statusas, asmenybės nuvertinimas. Tai ir blogi mokymosi rezultatai, nesugebėjimas rasti draugų, patyčios ir pan. Siekdamas palikti mokyklą ir viską, kas su ja susiję jaunuolis nori kuo greičiau pradėti dirbti. Jaunuolis įsitikinęs, kad darbe jam seksis geriau ir jo statusas pasikeis: jam nebereikės mokytis tų dalykų, kurie jam nesiseka, jis bus pripažįstamas.

12. Pasirinkimas, sąlygotas uždarumo. Ši profesijos rinkimosi klaida neretai atsiranda tuomet, kai iš mokiniui svarbių dalykų ima šaipytis tėvai, mokytojai, klasės draugai ar kiti mokiniui svarbūs žmonės. Netolerantiškumas ar net pašaipos formuoja neigiamą požiūrį į jaunuolio pasirinktą profesiją ir jis nebenori toliau būti dėmesio centre.

Patirtas pažeminimas, susijęs su profesinio ketinimo paviešinimu, sukelia mokinio uždarumą, nepasitikėjimą kitais žmonėmis.

13. Pagrindinių profesijos rinkimosi žingsnių nežinojimas, vengimas. Matematikos uždavinio neišspręsimas, jei pakeisime jo tvarką. Taip pat ir renkantis profesiją.

Vadinasi, netinkamas profesijos pasirinkimas veda asmenį prie psichologinių problemų, darbo rinkos jam uždarumo. Kaip matyti, neteisingus sprendimus ir prioritetų išdėstymą lemia skurdi individo patirtis, sukaupia renkantis profesiją. Labai svarbios priežastys – motyvacijos trūkumas, savęs nepažinojimas. Mokiniai nesugeba racionaliai analizuoti profesijos ypatumų ir savo galimybių, įvertinti savo norų ir pasirinkti tinkamą profesiją. Rinkdamiesi profesiją, mokiniai dažnai neatsižvelgia į savo psichines ir fizines galias, jas pervertina arba visai nekreipia dėmesio.

1.8. Pasitenkinimo darbu samprata, reikšmė žmogui

Malonus darbas, teigiamos emocijos dirbant daro tiesioginę įtaką žmogaus darbo kokybei, našumui ir visos organizacijos sėkmei. Psichologai pabrėžia, kad labai svarbu, jog žmogus dirbtų savo mėgiamą darbą, gerai jaustųsi darbinėje aplinkoje, nepatirtų nereikalingos įtampos.

Pasitenkinimą darbu būtų galima apibūdinti kaip malonią, pozityvią emocinę būseną, kuri suponuoja atitinkamą požiūrį į atliekamą darbą (Arnold, 2005, Locke, 1976). J. Zhang, W. Zheng (2009) plačiai nagrinėja pasitenkinimo darbu įtaką darbo rezultatams. Autoriai teigia, kad pasitenkinimas darbu svarbus ne tik dėl darbuotojo geros savijautos ir jo psichologinio komforto, tačiau ir laukiamų rezultatų organizacijoje. Pabrėžiama, kad pasitenkinimą darbu jaučiantis asmuo ir geras darbuotojas, ir įrankis geriems darbo rezultatams pasiekti. Kita vertus, pasitenkinimas darbu asmenis savotiškai įpareigoja, pririša prie vienos darbovietės, nes darbu patenkinti darbuotojai labiau įsipareigoję savo organizacijoms.

Darbas žmogui vienas svarbiausių veiksnių, nuo kurio priklauso gyvenimo kokybė. Jis turi tenkinti daugelį poreikių: fiziologinius, socialinius, saviraiškos, saugumo. Analizuojant žmogaus pasitenkinimą darbu A. H. Maslow (2006) išskiria organizacinius, higieninius, socialinius ir asmeninius veiksnius, turinčius įtakos žmogaus pasitenkinimui darbu. Socialiniai veiksniai vieni svarbiausių kalbant apie asmens pasitenkinimą darbą.

Viena plačiausiai taikomų – F. Herzberg (Herzberg, 1987) dviejų veiksnių teorija. Ji teigia, kad veiksniai, darantys įtaką pasitenkinimui arba nepasitenkinimui darbu apima dvi grupes:

- išorinius (higienos, palaikymo veiksnius). Pastarieji susiję su darbo aplinka ir daro įtaką darbuotojų nepasitenkinimui darbu, t. y. organizacijos politika, vadovavimas, tarpusavio santykiai, darbo sąlygos, atlyginimas, statusas, saugumas.
- vidinius (motyvacinius veiksnius). Tai asmeniniai pasiekimai, pripažinimas, atsakomybės laipsnis, asmeninio tobulėjimo ir karjeros galimybės.

V. Barvydienė, J. Kasiulis (1998) teigia, kad F. Herzberg teorija panaši į A. Maslow poreikių hierarchiją. Palaikymo veiksniai tapatinami su fiziniais poreikiais. Motyvaciniai veiksniai susiję su aukštesniaisiais poreikiais (saviraiška, pagarba). Jei A. Maslow teorijoje akcentuojama, kad aukštesniųjų poreikių asmuo siekia tuomet, kai patenkina žemesnius, tai F. Herzberg teorijoje teigiama, kad darbuotojas pradeda kreipti dėmesį į palaikymo veiksnius, kai jis nejaučia visiško komforto. Išskiriami tokie palaikymo ir motyvavimo veiksniai (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Veiksniai, turintys įtakos savijautai (Barvydienė, Kasiulis 1998)

Palaikymo veiksniai	Motyvaciniai veiksniai
Firmos politika ir administravimas	Pasiekimai
Vadovavimas	Pripažinimas
Santykiai su vadovais, kolegomis, pavaldiniais	Darbas
Darbo sąlygos	Atsakomybė
Atlyginimas	Kilimas karjeros laiptais
Asmeninis gyvenimas: statusas, saugumas	Profesinis augimas

Palaikymo veiksniai nemotyvuoja darbuotojo, jie neleidžia kilti nepasitenkinimo darbu jausmui, todėl siekiant motyvuoti darbuotoją, privaloma aprūpinti jį ne tik palaikymo, bet ir motyvuojančiais veiksniais (Barvydienė, Kasiulis 1998).

Management Business Studies portale pateikiamoje F. Herzberg teorijoje teigiama, kad palaikymo veiksniai patys savaime skatina pasitenkinimą darbu, tačiau jų esmė – išvengti darbo nepasitenkinimo, o nesant jų sukeliamas nepasitenkinimas darbu. Kita vertus, tiek motyvaciniai, tiek palaikymo veiksniai tarpusavyje susiję, diskusijų kelia tik atlygis už darbą. Autorius svarsto, kad jis galėtų priklausyti ir motyvavimo veiksniams, tačiau pabrėžia, kad būtų trumpalaikis motyvatorius, nes žmogui visgi svarbiau pripažinimas, grįžtamasis ryšys.

P. Jucevičienė (1996) pateikia tokią pasitenkinimo darbu veiksnų klasifikaciją (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Pasitenkinimui darbu įtakos turintys veiksniai (Jucevičienė, 1996)

Higieniniai	Socialiniai				Asmeniniai				Organizaciniai		
Darbo sąlygos	Santykiai su kitais	Bendradarbiavimas	Pripažinimas	Atlyginimas	Pašaukimas	Savirealizacijos galimybės	Karjeros galimybės	Galimybė tobulėti	Organizacijos reputacija	Dalyvavimas organizacijos veikloje	Psichologinis klimatas

A. Jovarauskaitė, G. Tolutienė (2010) akcentuoja, kad žmonės, jaučiantys pasitenkinimą darbu, mažiau dėmesio kreipia į higieninius veiksnius, turinčius įtakos nepasitenkinimui darbu. Kita vertus, anot autorių, ilgai stipriai veikiant darbo higienos nepasitenkinimo veiksniai, net ir teigiamas požiūris į darbą gali pakisti ir suteikti darbui neigiamų atspalvių.

2. PEDAGOGO PROFESIJOS YPATUMAI

Pedagogas visuomenėje visais laikais buvo išskiriamas iš bendros aplinkos. Jam reiškama pagarba ir patikima atsakomybė auklėti ir mokyti vaikus. Mokytojui keliami begaliniai reikalavimai, todėl nenuostabu, kad pedagoginį darbą dirbti gali tik pašaukimą šiam darbui jaučiantis asmuo.

Pedagogo darbo sėkmė priklauso nuo jo kompetencijų, asmeninių savybių: komunikabilumo, bendravimo meno, kūrybingumo. Ne veltui sakoma, kad geras ugdymas neatsiejamas nuo kūrybos, o kiekvienas mokytojas, ugdydamas savo mokinių kūrybinius gebėjimus, ieškodamas efektyvių metodų bei formų, pats tampa kūrėju.

Mokytojo profesija – sudėtinga. Ji išskirtinė savo svarba visuomenei, nes mokytojas savo veikla, asmenybės savybėmis tiesiogiai paveikia kiekvieną jos narį. Pedagogo profesija artima mediko, psichoterapeuto, advokato ar ligonius prižiūrinčios medicinos sesers profesijai, kur reikalaujamas nepaprastas ryšys ir gebėjimas bendrauti su kitais asmenimis. Mokytojai yra svarbiausi ir sektini pavyzdžiai moksleiviams. Todėl jis neturi būti emocionalus ar per daug uždaras, ypatingai santūrus ar per daug atviras. Kaip teigia J. Bauer (der Lehrerberuf), renkantis mokytojo profesiją būtina atsižvelgti į tam tikrus aspektus ir asmenines savybes, tokias kaip:

- mėgavimasis dirbant su vaikais ir jaunimu;
- jaunimo poreikių ir bėdų supratimas;
- mokėjimas bendradarbiauti su auklėtinių tėvais;
- psichikos stabilumas, pasitikėjimas savimi ir lyderystė;
- sugebėjimas pasirodyti ir nepasimesti bendraudant su didele mase žmonių;
- lankstumas;
- džiaugsmas ir noras mokytis visą gyvenimą.

Retos profesijos atstovai turi turėti tiek patirties, žinių ir kompetencijų, kiek mokytojas. Pedagogas turi išmanyti ne tik techninius dalykus, būti lankstus ir greitai reaguojantis į besikeičiančias situacijas, tačiau ir turi būti charizmatiškas. Mokytojas turi būti intuityvus, mokėti bendrauti su įvairiomis asmenybėmis, nes kiekvienas mokinys yra individualus. Ši asmenybė turi mokėti kurti tokią atmosferą, kurioje visi auklėtiniai jaustųsi saugūs ir užtikrinti. Tačiau svarbiausia, mokytojas turi būti vadovas (Bauer, der Lehrerberuf).

Mokytojas – tai ir pedagogas, ir psichologas, ir draugas, pažįstantis, suprantantis, gerbiantis mokinį. Tai išsilavinęs, plačių pažiūrų, atviras naujoms idėjoms naujai patirčiai, nuolatos kuriantis, kupinas dvasinio dosnumo ir meilės vaikams žmogus. Pedagogas turi būti labai stiprus tiek fiziškai, tiek psichiškai. Mokykloje įvyksta begalė nesurežisuotų situacijų, todėl jis turi ne tik įvertinti situaciją, tačiau ir pasverti skirtingų ugdytinių, jų tėvų poreikius ir išlaikyti pusiausvyrą (Salzgeber, 2014.)

A. Virbalienė (2007) straipsnyje "Mokytojo asmenybės bruožų ir ugdymo procese atliekamų vaidmenų ryšys paauglių orumo ugdymusi" analizuoja mokytojo vaidmenis. Ji teigia, kad pedagogas ugdymo procese atlieka vyresniojo draugo (mentorius), klasės lyderio, auklėtojo, informatoriaus, dalyko dėstytojo ir socialinio pedagogo vaidmenis.

Kaip *klasės lyderis*, mokytojas, svarbus ugdant moksleivių orumą, nes jis padeda klasės nariams harmoningai sąveikauti, bendradarbiauti, siekti bendro rezultato remiantis tarpdalykiniais santykiais. Tai yra, pagarbos asmeniui ir darbui principais, vertybėmis.

Mokytojas *auklėtojas* didžiausią dėmesį turi atkreipti į patį save, suprasti patį save, nes paskui jį turi eiti ir mokiniai.

Mokytojo informatoriaus vaidmuo. Ši funkcija orientuoja pedagogą į mokymą. T.y. kaip ir kur surasti tinkamą informaciją bei pritaikyti ją įvairioms situacijoms lengvinant mokymosi procesą (Virbalienė, 2007, Tumėnienė, Janiūnaitė, 2002).

Mokytojas kaip *dalyko dėstytojas* mokymo metu pasirūpina, kad būtų sudarytos kritinio mąstymo sąlygos. Tai padeda asmeniui suvokti mokomojo dalyko esmę ir prasmę, o pasiekti rezultatai suteikia orumo jausmą (Virbalienė, 2007, Wainryb et al., 2001). Čia svarbiausias mokinyš, jo asmenybė ir pagarba jam.

Realizuodamas *socialinio pedagogo* vaidmenį mokytojas turi padėti moksleiviams suvokti atsakomybę už savo poelgius.

Mokytojo kaip *vyresniojo draugo* vaidmuo atsiranda natūraliai. Susiformavus šiam vaidmeniui, mokytojo ir moksleivio tarpusavio ryšys yra toks glaudus, kad mokytojas gali turėti įtakos mokinio gyvenimo kryptį, dvasiniam gyvenimui. Mokytojas, norintis tapti mokinių draugu yra vertinamas, tiek, kiek jo elgesyje ir santykiuose su mokiniais reiškiasi bendražmogiškosios vertybės, kurios turi didelės įtakos paaugliams ugdantis orumą. Kai kurie mokslininkai prie mokytojo vaidmenų priskiria dar ir mokytoją filosofą, klinicistą, bendradarbiaujantį kolegą, pokyčių tarpininką.

Mokytojų paveikslą pokyčių laiku piešia vokiečių profesorius H. Gudjons (2008) ir išskiria keturis šiuolaikinio mokytojo tipus:

1. Mokytojas treneris. Tai asmuo, padedantis išmokti dėstomą dalyką.
2. Mokytojas atlikėjas. Toks pedagogas pritraukia besimokančiuosius pateikdamas patrauklias metodikas.
3. Mokytojas Neo-romantikas. Tai laisviausio tipo mokytojas. Jis žadina prigimtinių moksleivių smalsumą, žingeidumą ir suteikia jiems kuo daugiau laisvės.
4. Mokytojas – kietas specialistas. Jis derina žinias ir besimokančiųjų interesus.

Apibendrinant galima teigti, kad mokytojo profesija išsiskiria savo svarba visuomenei, nes būtent jis savo veikla, asmeninėmis savybėmis tiesiogiai paveikia kiekvieną jos narį.

Pedagogo profesijai svarbus nepaprastas ryšys ir gebėjimas bendrauti su kitais asmenimis: mokytojai yra svarbiausi ir sektini pavyzdžiai moksleiviams. Todėl jis neturi būti emocionalus ar per daug užduras, ypatingai santūrus ar per daug atviras. Pedagogo sėkmės garantas – kompetencija, komunikabilumas, bendravimo menas, kūrybingumas.

2.1. Pedagogo asmenybė

Keičiantis visuomenei ir mokyklai, ieškoma naujų kelių įgyvendinti vis spartėjančiai švietimo reformai. Visa to pagrindinis tikslas – savarankiška, jau mokykloje gebanti save atskleisti, kūrybiška asmenybė. To pasekoje, kiekvienam mokytojui keliami nauji ir vis didesni reikalavimai. Pedagogams būtina nuolatos mokytis, tobulėti, dirbti naujomis sąlygomis. V. Ozolaitė (1998) pažymi, kad šiandienos mokytojui tenka didelė atsakomybė – išugdyti tokį ugdytinį, kuris mokykloje jaustųsi saugus, reikalingas, vertingas.

Kaip matyti, svarbiausia pedagogo paskirtis – atskleisti žmogaus prigimtyje glūdintį kūrybinį nusiteikimą. Kadangi žmogaus prigimtis yra prieštaringa, kurioje glūdi ne tik gėrio, bet ir blogio pradmenys, todėl šis tikslas nėra lengvai pasiekiamas (Mokytojo vaidmens kaita šiuolaikinės mokyklos požiūriu, 2010).

Viena svarbiausių mokytojo užduočių – padėti mokiniams pažinti save, įgyti bendravimo įgūdžius, plėtoti jų kūrybiškumą, priimti ir įtvirtinti save, kaip unikalią ir originalią asmenybę. Iš mokytojų tikimasi, kad dirbdami su mokiniais, jie paskatins jaunuolius laisvai reikšti savo mintis, skatins laisvai atsakinėti, mokys gerbti draugų idėjas, formuos savarankišką požiūrį. N. L. Gageas ir D. C. Berlineris (1994) išskiria tokias pedagogo asmenines savybes, kaip gebėjimą atskleisti mokinių gerąsias savybes, skirti laiko mokinių supratimui. Pasak autorių, mokytojas turi būti harmoningas, turėti humoro jausmą ir jausti atsakomybę, būti originalus ir savarankiškai mąstantis.

Mokytojas privalo viena ar kita perduoti mokiniui, jį skatinti ar mokyti, tačiau jis to nepadarys, jei pats nebus pilnavertė asmenybė. Ne veltui S. Šalkauskis (1998) pabrėžia, kad tik tas sugeba tinkamai ugdyti, kuris pats yra nors tam tikru laipsniu pilnutinis žmogus.

Kaip jau žinoma, mokytojo uždavinys – asmenybės auklėjimas ir ugdyimas, todėl suprantama, kad mokytojas pats privalo būti pilnavertė asmenybė, turinti ką perduoti ugdytiniams. Todėl čia reikėtų paminėti įžymaus čekų mokslininko, pedagogo J. A. Komenskio žodžius: "Mokytojas turi pasižymėti daugeliu gerų savybių. Viena iš būtinausių – mokytojo pašaukimas ir meilė savo profesijai. Teigiamas mokytojas ieško būdų kaip geriau mokyti, jei mokytojui nemielas darbas, reikia palikti mokyklą. Mokytojas turi būti visapusiškai išsilavinęs ir nuolat plėsti savo žinias. Niekas kitas negali padaryti žmonių išmintingais, kaip tik tas, kuris pats yra išmintingas" (Komenskis, 1975).

A. Dystervegas (1988) pabrėžia, kad mokymo sėkmė priklauso nuo mokytojo asmenybės. Jis išskiria vieną pagrindinių pedagogo bruožų – pašaukimą. Anot autoriaus, rinktis profesiją reikia tik remiantis polinkiu. Vokiečių pedagogikos atstovas manė, kad laimingas žmogus tas, kuris pasirinko profesiją, kurią jam skyrė gamta.

Pedagogo asmenybė – jo bruožų visuma, erudicija, kalbos maniera, taktas palieka mokiniams didžiulį įspūdį ir turi didelės įtakos. Todėl drąsiai galima teigti, kad tik asmenybė gali ugdyti asmenybę. Mokytojo negali pakeisti nei instrukcijos, nei tobuliausias mokymo turinys, naujais metodais ar priemonėmis (Tijūnėlienė, 2000). Suprantama, kad šiuolaikinėmis sąlygomis jaunosios kartos ugdymui didžiulės įtakos daro masinės komunikacijos priemonės, ypač televizijos laidos, tačiau mokytojo vaidmuo neišblėsta. Jis yra jaunos kartos asmenybės dvasinio pasaulio formuotojas, ypač tuomet, kai ir šeima rūpinasi vaiku bei glaudžiai bendrauja su mokykla ir mokytoju (Rajeckas, 2004).

Pedagogas turi ne tik gerai išmanyti savo dalyką, tačiau turi būti lankstus, nes kintanti situacija tiek mokyklose, tiek visuomenėje kelia aukštesnius reikalavimus. Todėl jis privalo nuolat domėtis mokymo naujovėmis, technologijomis, peržiūrėti savo veiklą, tobulinti mokymo procesą, taikomas metodikas, kelti sau naujus tikslus.

Pedagogo savybes tyrėjai dažniausiai skirsto į prigimtines ir įgyjamas. Iš prigimtinių dažniausiai akcentuojamos šios – meilė ir pagarba vaikams bei pakantumas. Sakoma, kad pedagogas teoriškai gali būti pasirengęs daug ką gražaus pedagoginėje veikloje sumanyti, tačiau dėl meilės, pakantumo, pagarbos vaikams stoka jam tai nepavyks įgyvendinti.

Be prigimtinių savybių, pedagogas kitas įgyja mokydamasis, tobulindamasis, t.y. per pedagoginį pasirengimą, kurios skirstomos į dvi grupes: **bendražmogiškąsias** ir **profesines**.

Bendražmogiškosios savybės – tai dorovingumas, dvasingumas, intelektualumas.

Profesinės savybės:

1. Suprasti savo veiklos pedagoginę prasmę.
2. Pažinti ugdytinį.
3. Suvokti mokyklos vaidmenį tarp kitų ugdymo situacijų.
4. Žinoti ugdymo tikslą, jo sudėtines dalis ir tuo grįsti savo pedagoginę veiklą.
5. Žinoti auklėjamosios ir mokomosios veiklos tikslus bei metodiką (Mokytojo vaidmens kaita šiuolaikinės mokyklos požiūriu, 2010).

Per pedagoginį patyrimą reikia įgyti atitinkamą mokėjimą:

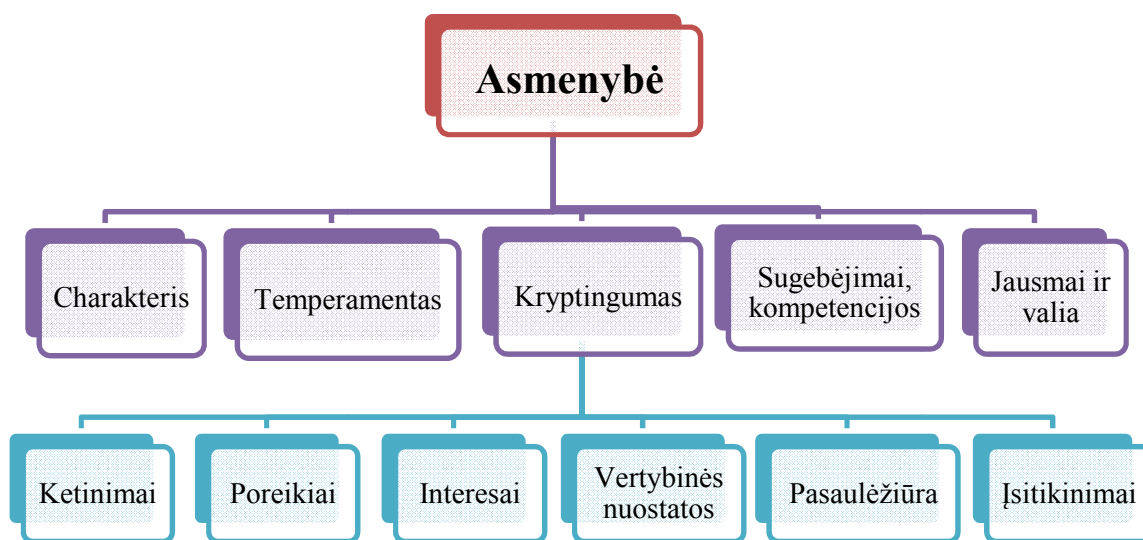
1. Mokėti analizuoti ugdomąjį: apibūdinti jo fizinį, psichinį ir socialinį išsivystymą, jausti jo būsenas, pažinti vidinį pasaulį, nustatyti grupės išsivystymo lygį, vyraujančias nuomones, santykius. Mokėti nustatyti kitų ugdymo klaidas ir jų priežastis.

2. Mokėti parinkti tinkamiausius mokymo, lavinimo ir auklėjimo būdus ir sugebėti juos kūrybiškai panaudoti.

3. Mokėti priderinti savo nuotaiką, aprangą, elgseną prie grupės.

4. Įvaldyti pedagoginę psichiką: išmokti pedagoginio takto, sugebėti vertinti ugdytinių nuotaikas ir nukreipti jas norima linkme, matyti kiekvieną grupėje, sudaryti džiaugsmingą ir kūrybingą darbo nuotaiką, greitai susiorientuoti konfliktinėse situacijose, ir rasti išeitį, raiškiai ir emocionaliai kalbėti (Mokytojo vaidmens kaita šiuolaikinės mokyklos požiūriu, 2010, p. 10).

Į mokytojo asmenybę galima pažvelgti ir per G. Butkienės, A. Kepalaitės (1996) siūlomą asmenybės struktūrą. Autorės ją skirsto į tokias dalis, kaip kryptingumas (ketinimai, norai, poreikiai, interesai, vertybinės nuostatos, pasaulėžiūra, įsitikinimai ir kt.); temperamentas; charakteris; sugebėjimai, kompetencijos; jausmai ir valia (žr. 3 pav.).

3. pav. Asmenybės struktūra (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

Šia asmenybės struktūra vienaip ar kitaip remiasi ne vienas pedagogo profesijos ypatumus ir asmenines savybes tyrinėjęs(-antis) mokslininkas. V. Voveris (1990) prie šios asmenybės struktūros dar priskiria talentą bei genialumą, J. Laužikas (1993) be jau minėtų elementų dar išskiria ir pedagogo protą.

Mokytojo vaidmenį, reikalavimus jo asmenybei nemažai analizavo humanistinės psichologijos atstovai. A. Maslow teigė, kad tėvai perduoda vaikams iškreiptus elgesio modelius, tačiau jei mokytojai yra sveikesni ir stipresni, vaikai veikiau seks jais (Maslow, 2006, p. 76.). Šias idėjas plėtoję mokslininkai teikė didelę reikšmę mokytojo asmenybės ypatumams, nurodė ir tyrimais pagrindė, kokiomis asmenybės savybėmis turi pasižymėti mokytojai, kad galėtų ne formaliai, tradiciškai mokyti, padėti mokiniams išmokti (Rogers, 1969).

Pedagogas nuo seniausių laikų laikomas asmenybės kūrėju, jaunosios kartos ugdytoju, todėl iš jo paties labai daug reikalaujama. Mokytojas privalo mokiniui perduoti turimas žinias, jį

skatinti ar mokyti, tačiau jis to nepadarys, jei pats nebus pilnavertė asmenybė. Todėl pedagogų asmenybės struktūra vertinama labai plačiai. Vienas iš pagrindinių asmenybės struktūros elementų – kryptingumas, kurį sudaro ketinimai, poreikiai, interesai, vertybinės nuostatos, pasaulėžiūra ir įsitikinimai, taip pat charakteris ir temperamentas.

2.1.1. Charakteris ir temperamentas

Kiekvienas asmuo – individualybė, išsiskirianti savo charakteriu ir temperamentu. Nei vieno žmogaus charakterio ar temperamento vadinti geru ar blogu negalime – viskas priklauso nuo to, kaip ir kokia forma tai pasireišk.

Mokytojo temperamento ir charakterio vaidmenį ugdant mokinius plačiai nagrinėjo S. Šalkauskis (1998), V. Voveris (1990), J. H. Pestalocis (1989) bei daug kt. autorių. Šalkauskis (1998) išskyrė temperamento pasireiškimą dirbant su skirtingo amžiaus vaikais. S. Šalkauskis teigia, kad tiek sangviniko, tiek choleriko, melancholiko ar flegmatiko savybių turi turėti kiekvienas mokytojas, nes dirbant su skirtingo amžiaus vaikų grupėmis, visų šių tipų bruožų prireikia. Sangvinikas – gyvybingas ir nuoširdus, cholerikas – tvirtas ir rimtas, melancholikas – atsargus ir nepasitikintis, flegmatikas – rimtas. Anot S. Šalkauskio, pageidautina, kad pedagogo asmenyje joks konkretus temperamentas nevyrautų, nes pedagogui reikia įvairių temperamentų bruožų (Šalkauskis, 1998).

V. Voveris (1990) teigia, kad pedagogas sangvinikas nebus geresnis mokytojas už flegmatiką. Anot autoriaus, pedagogo sangviniko patrauklumą, gebėjimą bendrauti kompensuos mokytojo flegmatiko aistringa meilė savo pamėgtam dalykui. "Choleriko iniciatyvumą, veržlumą, įdomumą puikiausiai atsvers flegmatiko pedagogo ramus, gilus mąstymas" (Voveris, 1990, p. 89).

Anot J. H. Pestalocio (1989), mokytojas, pirmiausia – gerų manierų pavyzdys. Nors šiais laikais, mokytojams griežtai draudžiama kelti ranką prieš vaikus, bausti tačiau autorius, dėstydamas savo mintis, tikėjo, kad mokytojas privalo būti griežtas, nevengti bausmų. "Bausmė veikia teigiamai, skatina saviauklą, žadina teigiamus motyvus, kai vaikas tiki auklėtojo meile" (Pestalocis, 1989, p. 31). J. H. Pestalocis tikėjo, kad meile grįsta bausmė vaikui žalos nepadarys.

J. Laužikas (1993) remiasi G. Kerschensteinerio taikomu ugdytojų skaidymu į tam tikrus tipus ir pedagogus skirsto į nerūpestinguosius, bailiuosius, perteikėjus ir sąmoninguosius.

1. Nerūpestingieji, anot autoriaus, tiesiog atlieka švietimo pareigas kaip tarnybinę prievolę. Jų nedomina tolesni švietimo rezultatai.

2. Bailieji jautriai priima įvairius atsitiktinius dirgiklius ir labai į juos reaguoja.

3. Perteikėjai rūpinasi švietimo lobius perteikti kuo didesniu kiekybiniu gausumu, neatsižvelgdami į gilesnę švietimo vyksmo tikrovę.

4. Sąmoningi kritiškai vertina veiksmo uždavinius, situaciją, šviečiamojo individualinę struktūrą ir kiekvieną savo veiksmą derina su esamosiomis aplinkybėmis (Laužikas, 1993, p. 93-94).

Šis skirstymas atspindi mokytojo individualybės vaidmenį ir to vaidmens atlikimą ugdyme. Panašiai švietėjus skaido ir E. Vowinkellis (Laužikas, 1993, p. 94):

1. Indiferentiški. Pareigas atlieka be dvasinio pakilimo, mechaniškai.
2. Autoriteto. Visus veiksmus koncentruoja savo ir vyresniųjų autoritetui išlaikyti
3. Individualybės. Remiasi tik savo individualybe ir sprendžia viską egocentiškai.
4. Asmenybės tipai yra objektyviai savęs ir kitų atžvilgiu nusistatę ir sugebasavo veiksmuose derinti bendruosius reikalavimus ir individualias situacijas.

Pedagogas pirmiausia įsivaizduojamas kaip gerų manierų pavyzdys, todėl jis turi būti autoritetas vaikams. Tyrinėtojai pabrėžia, kad nereikia mokytojų skirstyti į gerus ar blogus pagal jų emocionalumą, temperamentą ir charakterį, nes skirtingas asmenines savybes turintis asmuo gali būti tiek pat geras. Skirtingų temperamentų ir charakterių pedagogai skirtingai rinksis mokymo metodikas, teorijų perteikimo būdus, pamokų vedimo stilių.

2.1.2. Kryptingumas

Kryptingumas geriausiai suprantamas kaip motyvuotas elgesys, tam tikra veikla. Jis pasireiškia per asmens turimas žinias, gebėjimus, įgūdžius, vertybines orientacijas, požiūrį, asmenines savybes, sutelktas siekiant rezultatų esant skirtingiems veiklos kontekstams.

Pats aukščiausias ir ryškiausias profesinio kryptingumo pasireiškimo laipsnis yra pašaukimas.

V. Voveris (1990) samprotauja, kad asmenybe negimstama. Ja tampa žmogus, kai jo vertybinių orientacijų sfera ir požiūris į savo profesinę veiklą, visą aplinką įgauna pozityvią socialinę kryptį ir susiformuoja į vientisą stabilią sistemą. Kryptingumas geriausiai atsiskleidžia tam tikroje veikloje, darbe. Anot V. Voverio, mokytojo pedagoginį kryptingumą nusako tokie asmenybės bruožai:

- pedagoginių interesų patvarumas;
- žavėjimasis pedagogine veikla;
- domėjimasis vaiko asmenybe;
- jautrumas moksleiviui;
- gebėjimas pažinti subtilius jo asmenybės formavimosi bruožus;
- noras bendrauti su vaikais;
- geri organizaciniai ir komunikaciniai gebėjimai;
- laki pedagoginė vaizduotė;
- pedagoginis taktiškumas;

– savitvarda, santūrumas, atsakingumas, darbštumas, reiklumas sau ir vaikams, optimizmas, kritiškas požiūris į savo pedagoginius veiksmus (Voveris, 1990, p. 124-125).

Išsamus I. P. Podlasio (Šiaučiukėnienė ir kt., Podlasis, 1999) idealaus mokytojo modelis, kuriame skiriami trys aspektai: mokytojas specialistas, mokytojas darbuotojas ir mokytojas žmogus pateiktas 2 priede.

Kalbant apie kryptingumą, vertėtų pastebėti J. A. Komenskio pasakytą frazę, kad mokytojas, negalvojantis, kad jo profesija geriausia pasaulyje, negali būti geras mokytojas. V. Voveris (1990) pabrėžia, kad mokytojui labai svarbus mąstymas, nes tik mąstydamas pedagogas gali pastebėti kiekvieno mokinio savybes. Pedagogas gali būti kaip geras psichologas, kuris apie mokinį išvadas daro ne iš pirmo įspūdžio, o išanalizavęs, sugretinęs ir apibendrinęs kitų ir savo stebėjimus. Klaidingas išvadas apie mokinį daro tas pedagogas, kurio mąstymo operacijoms: analizei, sintezei, abstrahavimui, apibendrinimui neužtenka pedagoginio kryptingumo.

L. Milkintaitė (2001) straipsnyje "Mokytojo asmenybė ir pedagoginio darbo motyvacija" pabrėžia, kad profesinėje mokytojo veikloje svarbų vaidmenį vaidina savivaizdis, kuris turi įtakos ir pedagoginio darbo motyvacijai. Efektyviai ir motyvuotai dirbantys mokytojai yra savimi pasitikintys, gali susidoroti su įvairiomis gyvenimo problemomis.

E. J. Wijek straipsnyje "Vaiko vertybinės tapatybės puoselėjimas" teigia, kad pedagogas privalo padėti vaikui surasti savo tapatybę pagal suvokiamas savojo gyvenimo vertybes, kurias įprasmina elgesį, jausmus, troškimus, siekius.

Lietuvos pedagogas klasikas S. Šalkauskis (1991) analizuodamas asmenybės kryptingumą, ypač pabėžė vertybinių nuostatų svarbą: mokytojas turi būti atsidėjęs savo darbui asmuo, turintis specialų pasiruošimą. Tačiau vienu iš svarbiausių kriterijų pedagogams, S. Šalkauskis laiko pašaukimą. Autorius įsitikinęs, kad be pašaukimo negalima mokytojo leisti į mokyklą, nes jis kankins ne tik save, tačiau ir vaikus.

L. Jovaiša (2001) akcentuoja, kad pedagogo kryptingumą geriausiai atspindi pedagoginis pašaukimas, kurio gelmėse glūdi empatija, intelektinis ir emocinis jautrumas, kylantis iš bendravimo, jungimosi, vienijimosi poreikio. Pedagoginis pašaukimas, anot autoriaus, neįsivaizduojamas be asmenybės vertybinės saviraiškos.

J. H. Pestalocis (1989) buvo įsitikinęs, kad siekiant gerai auklėti mokinius, mokytojas turi pažinti kiekvieną mokinį, sudaryti jam namų sąlygas, būti jautriu, suprasti mokinį iš pusę žodžio.

V. Voveris (1990) akcentuoja pedagogo kūrybiškumą. Pastarojo priešas, anot autoriaus, standartinis mąstymas, kurį formuoja nekūrybiškas, formalus mokymas. Kūrybiškumo bazė yra intelektas. Jis turi būti gana platus, norint, kad pedagogas galėtų sėkmingai, kūrybiškai dirbti ir bendrauti su mokiniais, jų tėvais, skirtingo amžiaus, išsilavinimo, įvairių socialinių sluoksnių žmonėmis, kad turėtų autoritetą. Viena reikšmingiausių mokytojo intelekto savybių – platus

interesai. Mokytojo autoritetas grįstas žiniomis. Interesų platumą daugiausiai nusako žinių troškimas mokslo, technikos, kultūros srityse (Voveris, 1990). Be plačių interesų, pedagogui ypač svarbus mąstymo lankstumas, polinkis tirti. Pedagoginio intelekto ašis – mokytojo domėjimasis auklėtinių dvasiniu ir intelektiniu brendimu, charakterio formavimusi (Voveris, 1990, p. 52).

V. Voveris akcentuoja, kad pedagoginio talento išraiška – intelekto, gebėjimų ir emocijų koncentratas, leidžiantis pedagogui pasiekti, kad kiekvienas moksleivis norėtų mokytis jo dėstomą dalyką, nes tik tuomet žinojimas ir mokymasis ugdo asmenybę.

Apibendrinant galima sakyti, kad pedagogo kryptingumas labiausiai pasireiškia įsitikinimų ir vertybinių nuostatų svarba. Mokytojas turi būti atsidėjęs savo darbui asmuo, turintis specialų pasiruošimą ir jaučiantis pašaukimą.

2.1.3. Sugebėjimai, kompetencijos

Negalima sakyti, kad sėkmingai pedagoginei veiklai svarbiau yra bendrieji ar specialieji gebėjimai. Turi būti jų darna. Nuo mokytojo sugebėjimo, kompetencijų priklauso, kaip gerai jis sugebės perteikti mokiniams turimas žinias, sužadins jų susidomėjimą dėstomu dalyku.

Šiandieniniame pasaulyje mokykloje dirbančio pedagogo kompetencija ypač plati. Ji apima pedagoginę, dalykinę, mokslinę, vadybinę, socialinę, psichologinę, mokymosi, informacinės kultūros bei etinę kompetencijas. Vadinas, šiaandien mokytojas – ne tik geras savo dalyko žinovas. R. M. Andriekienė, B. Anužienė (2006) teigia, kad profesinis kompetentingumas nebesiaurinamas iki specializuotų žinių, gebėjimų, kaip būdavo anksčiau. Šiame kontekste pedagogai privalo mokėti taikyti modernias mokymosi technologijas, mokymosi visą gyvenimą priemones ir technikas, ugdyti lyderio gebėjimus.

Pedagoginiai gebėjimai – tai poreikis perduoti savo žinias kitiems, bendravimo, tyrėjo, vaiko pažinimo interesai, meilė vaikams, artistiškas, oratoriniai gebėjimai (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011). Pedagoginėje literatūroje dažnai sutinkamos profesinės pedagoginės veiklos dalys – komunikacinė, organizacinė, konstrukcinė.

P. Jucevičienė, D. Lepaitė (2000) teigia, kad žinios, įgūdžiai sąlygoja kvalifikacijos suteikimą, taip pat įvertinus gabumų svarbą bei žmogaus vertybes ir asmenines savybes sukuriami kompetencijos šerdis ir visuminis pobūdis.

Galima išskirti penkias pagrindines mokytojo profesijos funkcinės kompetencijos, atspindinčias mokytojo profesinės veiklos kompetencijas:

1. mokymo(si) projektavimo,
2. jo įgyvendinimo,
3. įvertinimo,

4. asmenybės saviugdos,
5. tyrimo.

Kiekviena funkcinė kompetencija dar susideda iš smulkesnių kompetencijų.

Profesinei mokytojo kompetencijai plėsti labai svarbus yra nuolatinio mokymosi gebėjimas (Gedvilienė, Laužackas, Tūtlys, 2010). Anot jų, mokytojas negali pasikliauti tomis žiniomis, kurias įgijo aukštojoje mokykloje. Žinios turi būti nuolatos atnaujinamos.

R. Adamonienė (2002) pabrėžia, kad pedagoginė kompetencija išreiškiama tam tikru pedagogo profesionalumu šiose srityse: pedagoginių technologijų įvaldymas; pedagoginis mokslumas – mokslo krypties raidos žinojimas; dalyvavimas moksliniuose tyrimuose, atvirumas profesinei raidai; savikūros, saviugdos ir savęs projektavimo poreikis; kūrybiškumas – nuolatinis naujo ieškojimas ir radimas; pedagoginis meistriškumas – įvairiausių veiklos būdų įvaldymas, tobulas pedagoginis bendravimas, veiklos atlikimas aukštu lygiu.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. sausio 15 d. įsakyme dėl mokytojo kompetencijų aprašo patvirtinimo nurodomos tokios pedagogo profesinės kompetencijos: bendrakultūrinė, profesinė, bendrosios ir specialiosios kompetencijos.

1. Bendrakultūrinė kompetencija. Ją apima žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos ir kitos asmeninės savybės, kurios sąlygoja sėkmingą žmogaus veiklą konkrečioje (-se) kultūroje(-se). Bendrakultūrinę kompetenciją galima apibrėžti kaip mokėjimo ir sugebėjimo saugoti ir plėtoti daugialypę, tautinių mažumų patirtimi praturtintą Lietuvos kultūrą. Ši kompetencija nusakoma per dalyvavimą kuriant pilietinę visuomenę, gerbiant ugdytinių socialinį, kultūrinį, kalbinį ir etninį tapatumą. Pedagogai turi vadovautis šiuolaikine švietimo paskirties samprata, t.y. kurti informacinę ir žinių visuomenę. Bendrakultūrinė kompetencija reiškiasi per užsienio šalių ir Lietuvos gretinimą, panašumų ir skirtumų išskyrimą. Pedagogai puoselėdami šią kompetenciją moko mokinius vadovaudamiesi bendražmogiškais vertybėmis.

2. Profesinės kompetencijos. Jos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakyme dėl mokytojo kompetencijų aprašo patvirtinimo (2007) nusakomos kaip mokytojo žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos, požiūriai ir kitos asmeninės savybės, reikalingos sėkmingai bendrajai ugdymo veiklai vykdyti. Minėtame įstatyme pabrėžiama, kad mokytojo profesines kompetencijas sudaro informacinių technologijų naudojimo; ugdymo(si) aplinkų kūrimo; dalyko turinio planavimo ir tobulinimo; mokymo(si) proceso valdymo; mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo; mokinių motyvavimo ir paramos jiems; mokinio pažinimo ir jo pažangos pripažinimo; profesinio tobulėjimo kompetencijos.

R. Čiužas (2013) profesines mokytojo kompetencijas skiria į didaktines, mokymosi mokytis, tiriamosios veiklos, vadybinę. Didaktinė kompetencija siejama su gebėjimu formuluoti mokymo tikslą ir uždavinius.

Mokymosi mokyti kompetenciją geriausiai atspindi mokytojo tobulėjimo siekis, nestovėjimas vietoje, naujų ugdymo metodų paieška ir pan.

R. Čiužo teigimu (2013), mokytojas tyrėjas – nuolat savo veiklą apmąstantis praktikas, vykdamas pedagoginės veiklos tyrimus, taikantis įvairius tyrimo metodus. Anot jo, tiriamoji veikla – tai pedagogo profesijos pagrindas, kai ugdymo procesas persipina su kasdiene praktine veikla.

Vadybine kompetencija R.Čiužas vadina mokytojo gebėjimą aprėpti labai įvairius vienu metu klasėje vykstančius procesus, pavyzdžiui, mokymo ir mokymosi tempo parinkimą.

3. Bendrosios kompetencijos – žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos, požiūriai, kitos asmeninės savybės, reikalingos mokytojo veiklai ir galimos perkelti iš vienos rūšies veiklos į kitą (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl mokytojo kompetencijų aprašo patvirtinimo, 2007).

Tam, kad mokytojas galėtų profesionaliai atlikti savo darbą, gebėtų ieškoti informacijos, bendrauti ir gerai jaustis profesinėje aplinkoje, jam reikalingos šios bendrosios kompetencijos: 1) komunikacinė; 2) informacijos valdymo; 3) bendradarbiavimo; 4) bendrakultūrinė (Čiužas, 2013, p. 8).

Mokytojo bendrąsias kompetencijas sudaro komunikacinė ir informacijos valdymo kompetencija. Tai yra, pedagogas naudoja verbalinius ir neverbalinius komunikavimo būdus, taip skatindamas mokinių bendravimą ir bendradarbiavimą. Naudodamas skirtingas komunikavimo priemones pedagogas vaizdžiai reiškia savo idėjas, faktus ir jausmus įvairiuose profesinės veiklos kontekstuose. Pedagogui svarbu mokėti organizuoti savo tiriamąją veiklą, t.y. jis turi mokėti parinkti adekvačią tyrimo strategiją, struktūrą ir metodus projektuodamas tyrimą, taip pat organizuoti profesinės veiklos tyrimą. Taip pat didelis dėmesys turi būti skiriamas reflektavimo ir mokymuisi mokyti, t.y. organizuoti savo mokymąsi individualiai ir grupėje; įvertinti profesinės praktikos privalumus ir trūkumus, numatant profesinio tobulėjimo perspektyvas; nuolat tikslingai atnaujinti žinias ir lavinti įgūdžius (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl mokytojo kompetencijų aprašo patvirtinimo, 2007).

4. Specialiosios kompetencijos – tai tokios kompetencijos, kurios apima mokytojo žinias, įgūdžius, gebėjimus, vertybines nuostatas bei kitas asmenines savybes, nuo kurių priklauso sėkminga jo veikla konkrečioje ugdymo turinio srityje. Specialiosios pedagoginės kompetencijos turi būti taikomos priklausomai nuo įvairių pakopų (ikimokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio) ir įvairių gabumų moksleivių ugdymo gebėjimų. Pavyzdžiui, ugdant ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikus, reikalaujamos vienos specialiosios kompetencijos, tokios kaip gebėjimo derinti ugdymą, globą ir auginimą. Mokant pradinių klasių mokinius, reikia gebėti integruoti mokomųjų dalykų turinį, metodus ir kitų sričių pagrindus.

Pagrindinio ir vidurinio ugdymo mokytojams reikia daugiau žinių ir įgūdžių siekiant atskleisti bendrąsias kompetencijas: būtinas mokomojo dalyko konceptualių pagrindų, integracinių ryšių su kitais dalykais išmanymas, probleminių situacijų valdymas bei kita.

Apibendrinant galima teigti, kad pedagogas neturi apsiriboti vien tik bendraisiais ar specialiaisiais gebėjimais. Šiame darbe svarbu gebėti šias kompetencijas derinti. Kadangi vienos reikalauja labiau tiesioginio ugdymo, auklėjimo bendraujant, kitos kompetencijos nukreiptos į asmenybės kūrimą. Vienas svarbiausių reikalavimų profesinei mokytojo kompetencijai plėsti – nuolatinio mokymosi gebėjimas. Mokytojas negali pasikliauti tomis žiniomis, kurias įgijo aukštojoje mokykloje, žinios turi būti nuolatos atnaujinamos.

2.1.4. Jausmai ir valia

Nors daugelyje psichologijos knygų akcentuojama, kad emocijų iškrova gerai, kad neverta savyje laikyti susikaupusių emocijų, tačiau pedagogui svarbu išmokti numatyti ir bendraujant su mokiniais išvengti labai intensyvios emocijų raiškos. Afekto ar streso būsenos gali pakenkti, nes tuomet prarandama valinė kontrolė ir elgiamasi neapgalvotai. Todėl mokytojams labai svarbu išmokti valdyti emocijas, ypač pyktį, jo audringą formą, dažnai vadinamą įniršiu.

V. Voveris (1990) akcentuoja, kad emocinės būsenos perduodamos ir auklėtiniams, o juk pedagogo viena iš užduočių – išmokyti mokinius valia ir protu kontroliuoti savo emocijas ir jausmus. Todėl labai svarbu, kad pedagogas būtų tvirtų jausmų, emociškai turtinga asmenybė. Viena svarbiausių pedagogų emocinių išraiškų – meilė vaikams. Tai neišsenkantis domėjimasis jų vidiniu pasauliu, noras dalytis su jais savo mintimis, gebėjimas suprasti kiekvieno išgyvenimus ir sielvartavimus.

Tipiška pedagogo asmenybės savybė, susijusi su emocijomis – optimizmas. Ši savybė labai svarbi mokymo ir auklėjimo procese: "Jis ir pedagogo asmenybę tarsi apšviečia vidine šviesa, daro ją šiltesnę ir patrauklesnę, ir mokomajam dalykui teikia gyvybės ir žavesio" (Voveris, 1990, p. 85).

K. Poškus (1986) teigia, kad mokytojui būtinaugdyti savo pedagoginę kultūrą: atsisakyti abejingumo, puoselėti entuziazmą gyvenime ir darbe, mokėti taip reikšti savo emocijas, kad mokiniai jas suvoktų.

Pedagogui svarbi ypatybė – empatija. Mokytojas geba įsijausti į mokinio jausmus. Mokytojo empatija parodo kelią mokinio empatijai. Šis santykis atveria galimybę asmenybei ugdyti asmenybę. Autorius pažymi, kad ne visi mokytojai turi šias ypatybes. V. Lepeškienė (2004) teigia, kad empatiškas pedagogas gali lanksčiau derintis prie mokinių poreikių, jautriau

reaguoja į jų reakcijas. Anot autorės, empatija padeda mokytojui kurti šiltą atmosferą klasėje, gerbti mokinius ir būti atviresniam asmeniškai su jais bendraujant.

Kaip matyti, mokytojui pagrįstai keliamas reikalavimas nuolatos ugdyti savo pedagoginę kultūrą. Jo emocionalumas turi būti laiku ir vietoje, neužgožti kitų jo savybių. Pedagogas turi gebėti taip reikšti savo emocijas, kad mokiniai jas teisingai suvoktų.

2.2. Pedagogo statusas visuomenėje

Mokytojo profesijos statusas nusako vietą, jos reikšmę tarp kitų šalyje pripažįstamų profesijų. Statusas apima tam tikrą mokytojo išsimokslinimo ir kompetencijos lygį, darbo sąlygas, taip pat priklausomai nuo atliekamų užduočių skiriamą atlyginimą, tam tikrus įgaliojimus, gebėjimą daryti įtaką priimant sprendimus (Mokytojo profesijos statusas ir būdai jį pagerinti įvairių tikslinių grupių sąmonėje, 2007).

Pastaraisiais metais mokytojų vaidmuo žymiai pasikeitė: mokytojai turi atlikti daug daugiau ir įvairesnių užduočių, jiems primetama vis daugiau pareigų. Mokslininkai pastebi, kad tokia užduočių įvairovė tam tikra prasme trukdo visuomenei suprasti mokytojo darbą. Vadinas, pedagogo svarbiausios statuso identifikavimo problemos susijusios su darbo sąlygomis, aplinka, ypač su išaugusia atsakomybe ir padidėjusiu mokytojų darbo krūviu.

Rygoje atlikus tyrimą "Mokytojo profesijos statusas ir būdai jį pagerinti įvairių tikslinių grupių sąmonėje" (2007) pastebėta, kad mokytojai nėra pernelyg susirūpinę savo profesijos statusu. Kita vertus, pedagogai palankiai vertina, jei jaučia, kad moksleivių tėvai jais pasitiki, juos vertina ir gerbia, ir jei turi galimybių bendradarbiauti su kitais specialistais. Vis dėlto didesnė respondentų dalis mokytojo profesijos statusą įvardija kaip gana žemą. Respondentų teigimu, visuomenėje yra susiformavęs stereotipas, kad tie, kurie pasirenka mokytojo darbą, tiesiog negali susirasti nieko geriau (Mokytojo profesijos statusas ir būdai jį pagerinti įvairių tikslinių grupių sąmonėje, 2007). Tyrimuose išryškėjo, kad tik labai nedidelė dalis mokytojų šią profesiją pasirenka vien dėl aukšto statuso. Tačiau pabrėžiamas pašaukimas darbui. Būtent jis padeda mokytojams darbe netgi tada, kai jie negauna adekvataus atlygio, o jų profesijos statusas nėra labai geras.

A. Hargreaves (1994) aprašo politikų požiūrį į pedagogus Anglijoje ir Velse. Anot autoriaus, su mokytojais elgiamasi lyg su mažais vaikais, kuriems reikia nurodymų ir taisyklių, kurios juos verstų eiti į priekį, netingėti. JAV, pasak A. Hargreaves, su mokytojais elgiamasi kaip su gyjančiais alkoholikais. Jiems kuriamos naujos programos, mokymosi veiksmingumui didinti, profesiniam tobulėjimui bei konfliktų valdymui išmokti. Autorius pabrėžia, kad visos tokios priemonės yra nepagarba pedagogų profesionalumui. Jų gebėjimai, teisė pamirštami, nors būtent pedagogai geriausiai žino ir mato, ko reikia jų auklėjamiems moksleiviams. Anot

autorius, keičiantis pasauliui, mokytojams užkraunama daugiau funkcijų: pedagogai turi būti ne tik kompetetingi technologijų vartotojai ir novatoriai, tačiau ir moraliniai sargai. Kita problema, kurią išskiria A. Hargreaves (1994) – suspaustas laikas. Pedagogai ispraudžiami į terminus, grafikus, ko pasekoje nyksta žmonių santykiai, bendravimas. Pedagogai kontroliuojami provalomų programų, taip žudomas jų kūrybiškumas.

L. Milkintaitė (2001) teigia, kad mokytojo darbas atrodo ne toks sudėtingas ir reikalaujantis mažiau jėgų, nei yra iš tiesų. Autorė pastebi, kad visuomenėje gajus požiūris, kad mokytojas tik moko, pamirštami, kad jis turi ir kitos veiklos, tokios kaip sąsiuvinų taisymas, dalyvavimas susirinkimuose bei kita.

Kalbant apie pedagogo statusą, dažnai pamirštama, kad pedagogo profesija charakterizuojama ne pagal pačius geriausius mokytojus, o pagal prasčiausius (Bagdžiūnaitė ir kt., 2014, Denner et al., 2001). Tiesa, prastas mokytojas ne tas, kuris turi mažiausiai žinių. Mokytojas, kuris neturi pašaukimo savo darbui, nemėgsta vaikų ar nemato reikalo mokyti visų vaikų, tik gabiausius ir stropiausius, laikomas prastu. Autoriai teigia, kad reikia ieškoti ir į pedagogikos specialybės galima priimti tokius kandidatus, kurie nuo pradžių būtų atsakingi už savo profesinius, moralius, etinius ir kultūros perteikimo įsipareigojimus, kuriuos vėliau galėtų vystyti savo darbe (Bagdžiūnaitė, ir kt., 2014, Goodland, 1990, p. 57). Šiam požiūriui pritaria ir M. Fullan (1998), kuris teigia, kad mokytojai turėtų įsipareigotų bendram moraliniam tikslui – pakeisti į gerą vaikų gyvenimą, mokėtų aktyviai bendradarbiauti su kitais mokytojais.

Apibendrinant galima teigti, kad pedagogo profesijos statusas keičiasi. Jei prieš keliasdešimt metų mokytojas ir jo aplinka buvo vertinami aukštai, tai dabar šie rodikliai spraciai keičiasi. Pedagogo svarbiausios statuso identifikavimo problemos siejamos su darbo aplinka, ypač su išaugusia atsakomybe ir padidėjusiu mokytojų darbo krūviu bei prastu apmokėjimu, perdėtus lūkesčių siekiu. Nors pedagogai nėra itin susirūpinę profesijos statusu visuomenėje, tačiau jiems svarbus moksleivių, tėvų palaikymas, pagarba ir vertinimas. Pastebima, kad kai visuomenėje pedagogo profesija nėra vertinama, mokytojų motyvacija darbui turi būti itin didelė, pedagogai turi turėti pašaukimą.

3. PEDAGOGŲ PROFESIJOS RINKIMOSI VEIKSNIAI IR PASITENKINIMAS KARJERA EMPIRINIS TYRIMAS

Viena opiausių pedagogų rengimo problemų – nepakankama studentų motyvacija būti mokytoju ir su mokytojo darbu nesiejami karjeros planai (Jucevičienė ir kt., 2007). Atlikta įvairių tyrimų, siekiant nustatyti pedagogo profesijos pasirinkimo motyvaciją ir pastebima, kad pedagogai neturi motyvacijos, pašaukimo dirbti atsakingą, ištvėmės ir kantrybės reikalaujantį darbą. Kita vertus, dirbdami nemylimą darbą, blogėja ne tik darbo kokybė, tačiau žmogus nejaučia ir pasitenkinimo karjera, gyvenimu. Pedagogo profesijos pasirinkimas turi būti racionalus ir vykti sistemingai, įvertinant socialinių veiksnių ir neplanuotų įvykių įtaką. Būtina atsižvelgti ir į pokyčius vykstančius ir dvasiniame žmogaus gyvenime – asmeniui bręstant, keičiasi jo interesai, charakterio bruožai, vertybės, prioritetai. Siekiant išsiaiškinti Panevėžio mieste ir rajone dirbančių pedagogų profesijos pasirinkimo veiksnius ir motyvaciją tyrimui buvo pasirinktas žemiau pateiktas tyrimo objektas, tikslas, uždaviniai.

Tyrimo objektas – pedagogų profesijos pasirinkimo veiksniai ir pasitenkinimas karjera.

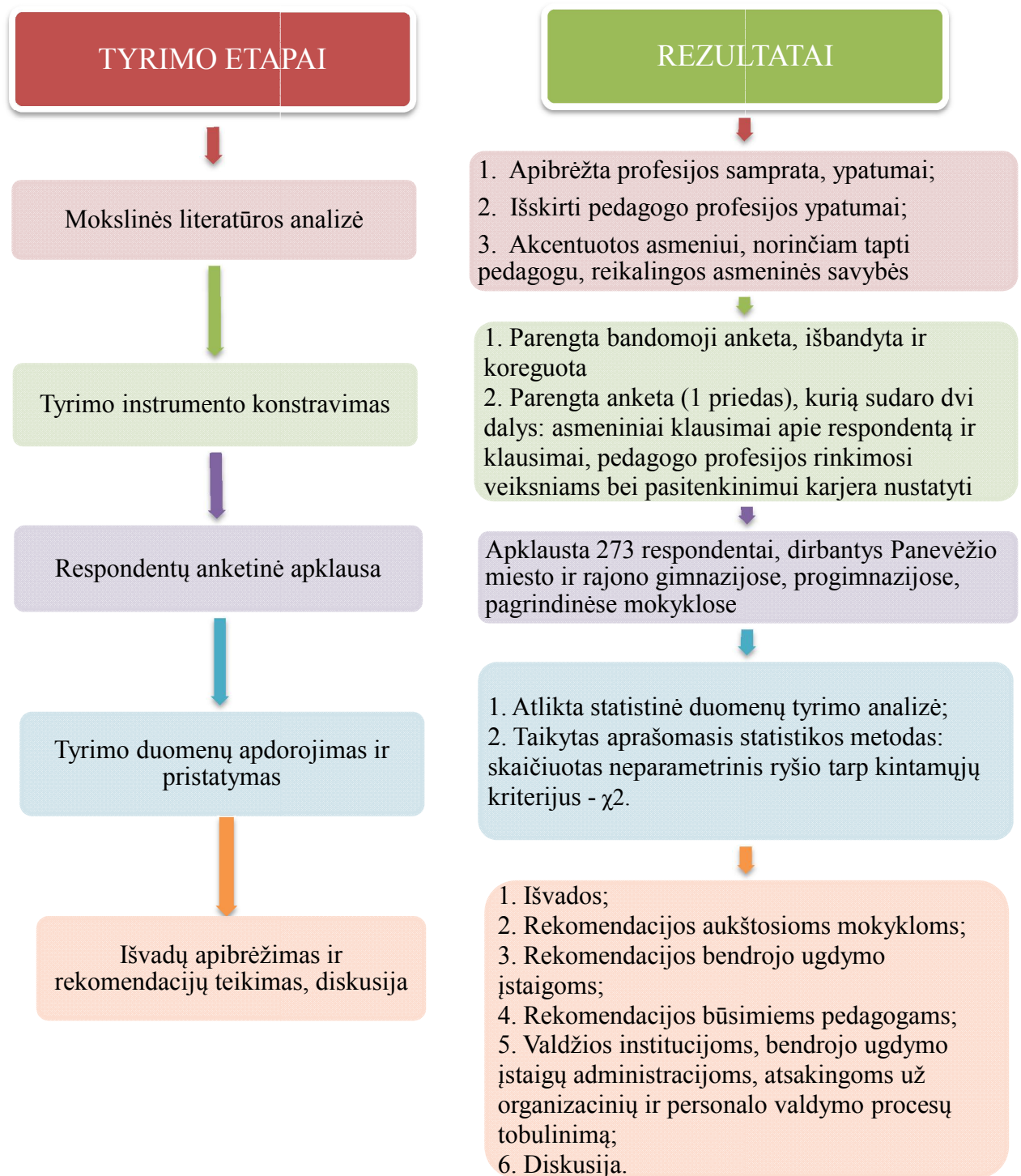
Tyrimo tikslas: Ištirti Panevėžio miesto ir rajono skirtingų karjeros etapų pedagogų profesijos pasirinkimo veiksnius ir pasitenkinimą karjera.

Uždaviniai:

1. Ištirti skirtingų karjeros etapų pedagogų profesinį pasirinkimą lemiančius veiksnius ir pasitenkinimą karjera.
2. Ištirti sėkmingai dirbančio pedagogo (skirtingų karjeros etapų) asmenines savybes, jiems svarbias vertybes.
3. Ištirti skirtingų karjeros etapų pedagogų veiklos sritis, požiūrį į pedagogų indėlio svarbą jaunuolio ateičiai.

3.1. Metodika ir tyrimo organizavimas

Tyrimo seka. Siekiant atskleisti tyrimo klausimą „kokie yra Panevėžio miesto ir rajono pedagogų profesinio pasirinkimo veiksniai ir kaip pasireiškia pasitenkinimas karjera?“, šioje darbo dalyje aprašoma nuosekli atlikto tyrimo metodologija – pasirengimo tyrimui etapai ir empirinio tyrimo vykdymas, gauti rezultatai, teikiamos rekomendacijos, diskusija. Nuosekli tyrimo seka pavaizduota 4 pav.

4 pav. Nuoseklus tyrimo dizainas

Populiacija ir imtis. Empirinis tyrimas buvo atliktas 2014 metų spalio-lapkričio mėnesiais Panevėžio mieste ir rajone. Tyrimo imčiai sudaryti pasirinktas netikimybinis tiriamosios grupės parinkimo būdas – tikslinis grupės formavimas. Pedagogų skaičius Panevėžio mieste ir rajone pagrindinėse mokyklose, progimnazijose ir gimnazijose 2014 m. birželio 30 dienai buvo 1550 (390 dirbo Panevėžio rajono mokyklose ir 1160 Panevėžio miesto minėtose švietimo įstaigose).

Siekiant, kad tyrimo duomenys būtų validūs, bendras respondentų skaičius (imties dydis) nustatytas remiantis V. Jadovo (Kardelis 2005) sudarytomis statistinės imties lentelėmis pagal V. Paniotto pateiktą formulę,

$$n = 1/(\Delta^2 + 1/N), \text{ kur:}$$

n – reikiamas respondentų skaičius;

Δ – paklaida (nuo 1 proc. iki 5 proc.);

N – visumos narių skaičius.

$$n = 1/(0,05^2 + 1/1550) = 1/(0,0025 + 0,000645) = 1/0,00315 \approx 317.$$

Taigi, apskaičiavus pagal formulę matyti, kad pakanka apklausti 317 pedagogus norint gauti pakankamai statistiškai patikimus duomenis.

Susisiekiama su Panevėžio miesto ir rajono savivaldybėmis, prašant duomenų apie dominančią respondentų grupę. Anketos buvo paliktos Panevėžio miesto švietimo įstaigose, kitos išsiųstos elektroniniu paštu. Viso išdalyta 317 anketų. Sugrįžo – 273 užpildytos anketos, trys – neužpildytos. Grįžtamumo kvota – 86 %.

Tyrimo populiaciją sudaro ($N=273$) pedagogai. Kadangi apklausti ne visi respondentai, pagal 2 formulę paskaičiuota imties tikslumo paklaida, kai reikšmingumo lygmuo α yra lygus 0,05 (Olsson, Engstrand, Rupšys, 2007):

$$\Delta = p \pm z_{\alpha} \frac{\sqrt{p(1-p)}}{n}$$

Δ – ribinė paklaida (tikslumas vieneto dalimis);

Z_{α} – kritinė normalaus skirstinio reikšmė, kai $z=1,96$ (esant 95 % pasikliautinajam intervalui);

p – dalis atsakymų, turinčių tiriamą požymį;

n – respondentų skaičius;

α – reikšmingumo lygmuo.

$$p \pm z_{\alpha} \frac{\sqrt{p(1-p)}}{n} = 0,86 \pm 1,96 \frac{\sqrt{0,86(1-0,86)}}{317}, \text{ tai yra } 0,86 \pm 0,037.$$

Galime 95% pasikliauti, kad tikroji respondentų dalis, kuri palaiko tikslią visų respondentų nuomonę, yra (0,83; 0,89). Didžiausia paklaida yra apie 3,5%. Gauta $\Delta = 0,035$ reikšmė. Taigi, gautas skaičius mažesnis už 0,05, todėl galime teigti, kad dalyvavusių respondentų skaičius yra pakankamas daryti statistiškai patikimas išvadas.

Tyrimo etika. Tyrimas atliktas tik sutikus kiekvienam apklausoje dalyvavusiam asmeniui. Siekiant kuo mažiau sutrukdyti darbo laiką, pasirinktas asmenims patogus tyrimo laikas, pageidavusiems anketos išsiųstos elektroniniu paštu.

Tyrimo dalyviams paaiškinta, kad jų dalyvavimas yra anonimiškas ir tyrime bus naudojama tik apibendrinta informacija. Tai nurodyta ir anketoje (žr. 1 priedą). Miesto mokyklų administracijoms, kuriose vyko tyrimas, pažadėta parengti pranešimą, kaip atgalinį ryšį. Dalyviams paaiškintas savanoriškumo principas, pabrėžta dalyvavimo nauda bei teisės.

Tyrimo instrumento konstravimas: Prieš pagrindinį tyrimą atliktas pilotinis tyrimas, kuriame dalyvavo 20 Panevėžio miesto pedagogų. Tiriamųjų imtį sudarė 17 (85%) moterų ir 3 (15%) vyrai. Respondentų darbo stažas svyravo nuo 3 m. iki 35 m. Pilotinio tyrimo metu siekta patikrinti anketos tinkamumą: ar pedagogai neignoruoja atvirų klausimų, ar jiems suprantama klausimo esmė. Taip pat siekta patikrinti preliminarias hipotezes. Šiame tyrimo etape empirinio tyrimo instrumentas koreguotas: pakeistos vieno klausimo atsakymų alternatyvos, terminologija. Tolesnėje analizėje šie duomenys nebuvo naudojami.

Anketa (žr. 1 priedą) sudaryta iš dviejų dalių: pirmasis – socialiniai-demografiniai kintamieji, antrasis – pagrindiniai kintamieji. Prieš anketos klausimus pateikiama trumpa atmintinė respondentams, kurioje užtikrinamas anketinės apklausos duomenų anonimiškumas, nusakoma anketos paskirtis. Socialinių-demografinių kintamųjų dalyke respondentų prašoma suteikti trumpą informaciją apie lytį, darbo stažą, išsilavinimą, specialybę, kvalifikacinę kategoriją, įstaigos tipą, kurioje dirba ir gyvenvietę. Pagrindinių kintamųjų dalyje siekiama išsiaiškinti pedagogų profesijos pasirinkimo veiksnius: vertybines orientacijas, artimųjų, draugų ir kitų asmenų įtaką renkantis profesiją, kitus karjeros rinkimosi motyvus bei pasitenkinimą karjera.

Anketą sudaro 18 klausimų, iš kurių 7 yra uždaro-atviro tipo klausimai, 4 uždaro, 6 - atviro tipo klausimai, 1 klausimą dalyviai turėjo įvertinti pagal 2 balų Likerto skalę. Demografinėms respondentų charakteristikoms nustatyti buvo pateikti 7 klausimai.

Sudarant anketą (žr. 1 priedą), remtasi daugelio autorių moksline literatūra. Remiantis D. Augienės (2009) profesijos pasirinkimą lemiančiu skirstymu, nustatyta, kokie vidiniai ir išoriniai veiksniai įtakoja profesijos pasirinkimą (anketos 1 ir 2 klausimai). Remiantis V. Voveriu (1990) sudarytas 10 anketos klausimas. 11 anketos klausimas sudarytas remiantis M. Fullan (1998). 8 ir 12 anketos klausimai sudaryti remiantis A. Schillde, U. Seybold, C. Guderian ir kt. išleistu leidiniu "Erziehung Konkret Präventives Lehrerverhalten". Apibrėžiant karjerą (13 anketos kl.) remtasi J. Arnold (1997), S. D. Brown, R. W. Lent (2005), Y. Baruch (2001) karjeros apibrėžimais.

Tyrimo duomenys apskaičiuoti MS Exel 2007 ir SPSS Statistics 22.0 programa. Taikytas aprašomosios statistikos metodas, skaičiuotas neparаметrinis ryšio tarp kintamųjų kriterijus - χ^2 , leidžiantis nustatyti ar yra skirtumų: 1. Tarp dviejų tyrime dalyvaujančių grupių, 2. Tarp tos pačios tyrime dalyvaujančios grupės pradinio ir baigiamojo matavimo, 3. Tarp lauktų ir iš tikrųjų gautų tyrime dalyvavusios grupės rezultatų (Charles, 1999). χ^2 kriterijaus testo taikymas leidžia nustatyti reikšmingumo lygmenį. Kai reikšmingumo lygmuo $p < 0,05$, skirtumas laikomas statistiškai reikšmingu; kai reikšmingumo lygmuo $p < 0,01$ – skirtumas esminis; kai reikšmingumo lygmuo $p < 0,001$ – skirtumas yra labai ryškus. Kai reikšmingumo lygmuo $p < 0,0001$ – visiškasis skirtumas. Kai reikšmingumo lygmuo $p > 0,05$ skirtumai tarp dažnių yra statistiškai nereikšmingi skirtumai (Bitinas, 1998). Statistinio reikšmingumo lygiu pasirinktas $p \leq 0,05$.

3.2. Respondentų charakteristika

2014 m. spalio-lapkričio mėnesiais atliktas tyrimas, kurio tikslas – ištirti Panevėžio miesto ir rajono pedagogų profesijos pasirinkimo veiksnius ir pasitenkinimą karjera.

Panevėžio miesto ir rajono pagrindinėse mokyklose, progimnazijose ir gimnazijose 2014 m. birželio 30 dieną dirbo 1550 pedagogų. Iš jų 390 – rajono mokyklose, 1160 Panevėžio mieste.

Kadangi tyrime dalyvavusių pedagogų amžius ir darbo stažas skiriasi, nutarta juos suskirstyti į tris grupes: ankstyvoji karjera, vidurinioji ir vėlyvoji karjera. Šis išskyrimas pasirinktas neatsitiktinai: siekiant išsiaiškinti ir palyginti kuo skiriasi skirtingo amžiaus pedagogų profesijos pasirinkimo veiksniai renkantis profesiją ir kaip jie atsispindi projektuojant karjerą. Tai yra, siekta atkreipti dėmesį ir pabrėžti, kaip keičiasi kartų pedagogo profesijos pasirinkimo veiksniai ir pasitenkinimas karjera. Įvairūs mokslininkai išskiria kelis karjeros etapus. D. E. Superis (Salomone, 1996) teigia, kad asmuo nuo 25 iki 44 m. yra įsitvirtinimo etape, t.y. pradeda dirbti ir išbando kas jam tinka, kas ne. Išsirenkama profesija, kurioje žmogus jaučia pasitenkinimą. Asmuo prisitaiko pasirinktoje profesinėje veikloje, stengiasi įsitvirtinti ir parodo savo profesinius gebėjimus. Nuo 45 iki 64 m., anot D. E. Superio yra savirealizacijos arba frustracijos etapas. Tuo metu siekiama maksimaliai išnaudoti savo gebėjimus, pasiekimus. Darbe išlaikoma pozicija jaunesnių darbuotojų akivaizdoje. Įvyksta savęs realizacija, perduodama patirtis jaunesniems specialistams, arba atvirksčiai, nepasitenkinimas darbu. Pasitraukimo etapas skaičiuojamas nuo 65 metų ir daugiau.

A. Sakalas, A. Šalčius (1997) išskiria tokias karjeros pakopas: ankstyvoji – 16-25 m., vidurinioji – 25-35, vėlyvoji – 35-65 ir išėjimas į pensiją – >65.

Remiantis D. E. Superio bei kitų mokslininkų karjeros etapų skirstymu, darbe taip pat nutarta respondentus suskirstyti pagal karjeros pakopas. Ankstyvajai karjerai priskirti

pedagogai, kurių darbo stažas nuo 0 iki 10 m., viduriniajai karjerai priklauso asmenys, kurių darbo stažas skaičiuojamas 11-25 metais, o vėlyvosios karjeros pedagogai, turintys 26 metų ir didesnę darbo stažą.

Žinoma, kad visoje Europoje mokytojo profesija populiareesnė tarp moterų. Damskis ir kt. (2013) pažymi, kad visoje Europoje moterys sudaro 60 proc. ir daugiau visų mokytojų.

Siekiant nustatyti tyrime dalyvavusių respondentų pasiskirstymą pagal lytį, pirmiausia buvo prašoma nurodyti, kas pildo anketą (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Tiriamųjų charakteristika (N=273)

Respondentų pasiskirstymas pagal lytį (N=273)						
Lytis	Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera	
	N	%	N	%	N	%
Moteris	55	82,1	76	81,7	95	84,1
Vyras	12	17,9	17	18,3	18	15,9
Iš viso:	67	100	93	100	113	100
Tyrime dalyvavusių pedagogų kvalifikacinė kategorija (N=273)						
Kvalifikacinė kategorija	Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera	
	N	%	N	%	N	%
Mokytojas	53	79,1	30	32,2	7	6,2
Vyresnysis mokytojas	13	19,5	38	40,9	33	29,2
Mokytojas metodininkas	1	1,4	24	25,8	71	62,8
Mokytojas ekspertas	0	0	1	1,1	2	1,8
Iš viso:	67	100	93	100	113	100

Matyti, kad anketinėje apklausoje dalyvavo 273 pedagogai, iš kurių 226 moterys ir 47 vyrai. Tai sudaro atitinkamai 82,8 proc. moterų ir 17,2 proc. vyrų.

Ankstesni atlikti tyrimai atskleidė, kad Lietuvoje mokytojos moterys sudaro daugiau nei 80 proc. mokytojų. Vadinasi, tyrimo rezultatai analogiški kitų mokslininkų gautiems rezultatams.

3 lentelėje pateikti rezultatai atskleidė, kad skirtingų respondentų grupių kvalifikacinė kategorija labai skiriasi. Ankstyvosios karjeros pedagogų daugiausia turi žemiausią mokytojo kategoriją (79,1 proc.), vėlyviausios karjeros pedagogų daugiausia turi mokytojo metodininko kategoriją (62,8 proc.). Didžioji dalis vidurinėsios karjeros pedagogų turi vyresniojo mokytojo kategoriją (40,9 poc.) Kaip matyti iš pateiktų duomenų, tik 6,2 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų turi žemiausią kvalifikaciją. Mokytojo metodininko kategoriją turi tik vienas ankstyvosios kartos pedagogas, 25,8 proc. vidurinėsios karjeros respondentų nurodė turintys šią kvalifikacinę kategoriją. 1 (1,1 proc.) mokytojas ekspertas yra viduriniojoje karjeroje. 2 (1,8 proc.) vėlyvosios karjeros pedagogai taip pat dirba mokytojais ekspertais.

Galima daryti išvadą, kad didėjant darbo stažui pedagogai tobulinasi ir kelia savo kategoriją, nes pedagogų kvalifikacijos tobulinimas tiesiogiai susijęs su jų karjeros etapais.

Atestacija būtina, kai siekiama pereiti iš vienos karjeros stadijos į kitą (Dačiulytė et. all., 2012). Kaip jau buvo pastebėta teorinėje dalyje, tam įtakos turi aplinkos keliami reikalavimai pedagogo profesinei veiklai ir paties asmens vidinės motyvacijos kryptingumas siekti karjeros. Vadinasi, pedagogams ji svarbi.

Siekiant atkreipti dėmesį į kartas, pateiktas tyrime dalyvavusių pedagogų darbo stažas (žr. 4 lentę).

4 lentelė

Tyrimo dalyvavusių respondentų pedagoginio darbo stažas (N=273, %)

Darbo stažas	Pedagogų skaičius	Procentai
0-10 metų (ankstyvoji karjera)	67	24,5
11-25 metų (vidurinioji karjera)	93	34,1
26 ir daugiau (vėlyvoji karjera)	113	41,4
Iš viso:	273	100

Iš 4 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad didžiausia respondentų dalis mokyklose yra vyresnio amžiaus asmenys, kurių darbo stažas viršija 25 metus. Jų yra 41,4 proc. 11-25 m. darbo stažą turi 34,1 proc. apklaustųjų. Mažiausia dalis mokyklose dirbančių pedagogų yra ankstyvosios karjeros. Tai sudaro tik 24,5 procentus visų respondentų. Galima daryti išvadą, kad pedagogų amžius didėja, o jauni asmenys nenori dirbti mokyklose. Tyrimas atskleidė analogiškus rezultatus, vyraujančius visoje Europoje. Susiduriama su mokytojų senėjimo problema: vis didesnis procentas mokytojų yra arti pensinio amžiaus ar tebedirba jo sulaukę, nors pensinis amžius beveik visose šalyse pastaraisiais metais buvo vis vėlinamas (Damskis at all., 2013).

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2013-2014 mokslo metais Lietuvoje buvo 51 tūkst. pedagogų. Daugiau nei 76 proc. bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų darbo stažas siekia 15 ir daugiau metų. Vidutinis bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų amžius buvo 48 metai. 2013-2014 mokslo metų pradžioje jauni, iki 30 metų amžiaus, mokytojai sudarė vos 4,5 procento visų mokytojų, o vyresni nei 60 metų amžiaus - 10,8 procento. Panaši situacija tik Bulgarijoje, Estijoje ir Latvijoje (Damskis ir kt., 2013).

Vadinasi, mokytojų senėjimo problema darosi vis aktualesnė, nes jauni žmonės nenori rinktis pedagogo kelio, dalis pradėjusių dirbti, ieško kito darbo, todėl neparengiama vyresniojo amžiaus mokytojų pamaina.

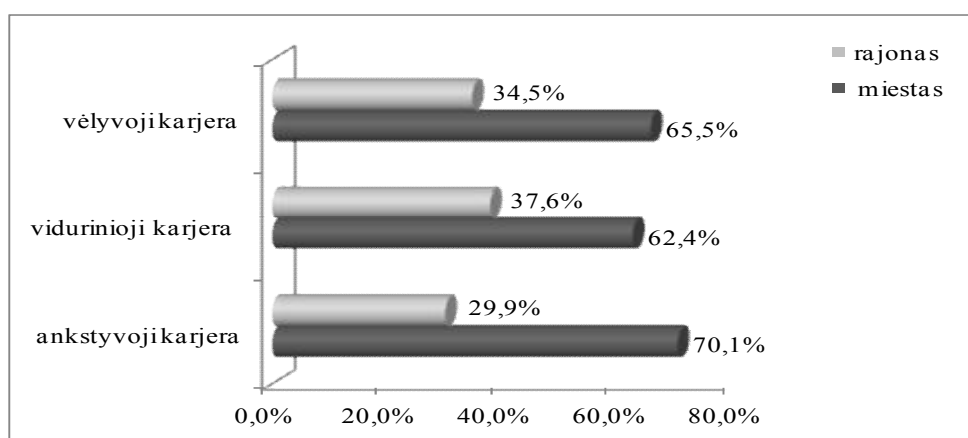
Tyrimo dalyvių prašyta nurodyti, kokią specialybę jie yra įgiję. Rezultatai pateikti 5 lentelėje.

Tyrimo dalyvavusių pedagogų specialybė (N=273, %)

Specialybė	Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera		Viso:	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Dalyko pedagogika	62	92,6	78	83,8	91	80,5	231	84,6
Specialioji pedagogika	4	5,9	6	6,5	5	4,4	15	5,5
Socialinis pedagogas	1	1,5	5	5,4	2	1,8	8	2,9
Pradinis ugdymas	0	0	3	3,2	12	10,6	15	5,5
Profesinis ugdymas	0	0	1	1,1	1	0,9	2	0,7
Kita	0	0	0	0	2	1,8	2	0,7
Iš viso:	67	100	93	100	113	100	273	100

Didžiosios dalies tyrime dalyvavusių respondentų specialybė – dalyko pedagogika (84,6 proc.) visų respondentų. Specialiosios pedagogikos ir pradinio ugdymo specialybes yra įgiję po 5,5 proc. tyrime dalyvavusių asmenų. 2,9 proc. socialinių pedagogų ir po 0,7 proc. profesinio mokymo bei kita nurodę respondentai. Lyginant tris grupes atskirai, matyti, kad dalyko pedagogikos specialybę nurodė turintys 92,6 proc. ankstyvosios karjeros pedagogų, vidurinėsios karjeros – 83,8 proc., vėlyvosios – 80,5 proc.

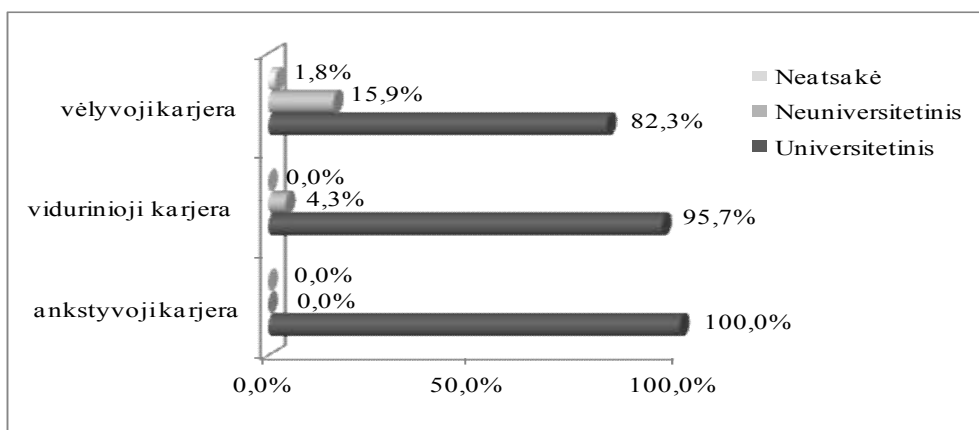
Nagrinėjant, kur yra respondentų ugdymo institucijų vieta, nustatytas toks pasiskirstymas (žr. 5 pav.).

5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal ugdymo institucijos vietą (N=273)

65,5 proc. respondentų nurodė dirbantys mieste, rajone dirba 34,5 proc. pedagogų. Matyti, kad 70,1 proc. mieste dirbančių pedagogų priklauso ankstyvajai karjerai, 62,4 proc. viduriniajai karjerai ir 65,5 proc. vėlyvajai karjerai. Rajone atitinkamai dirba 29,9 proc., 37,6 proc. ir 34,5 proc. respondentų. Rezultatai atskleidė, kad tyrime dominuoja mieste dirbantys pedagogai.

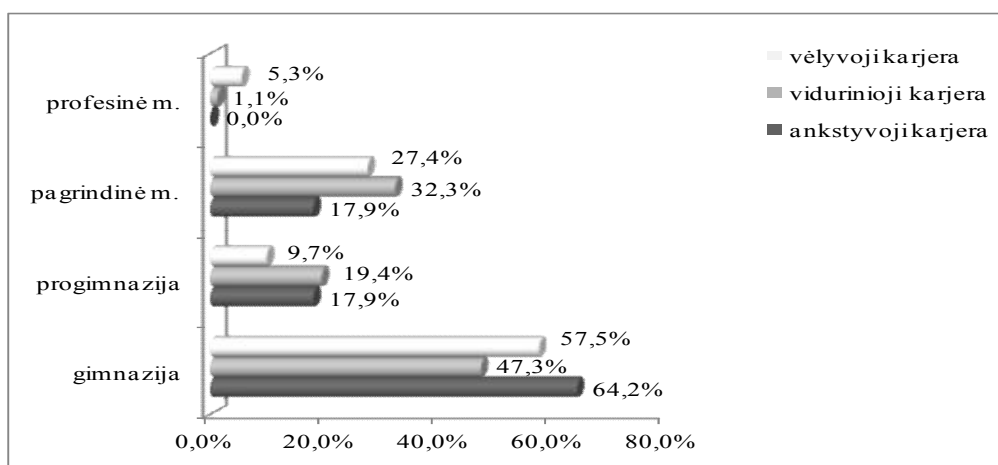
Tyrimo metu paprašyta respondentų nurodyti, kokį išsilavinimą jie yra įgiję. Gauti duomenys pateikti 6 pav.

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (N=273)

Analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal išsilavinimą matyti, kad visi ankstyvosios karjeros pedagogai įgijo universitetinį išsilavinimą. Tokį patį išsilavinimą yra įgiję 95,7 proc. vidurinėsios karjeros respondentų, kiek mažiau universiteto diplomą turi vėlyvosios karjeros pedagogų, tai sudaro 82,3 proc. Neuniversitetinį išsilavinimą nurodė turintys 4,3 proc. vidurinėsios karjeros pedagogų ir 15,9 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. 1,8 proc. pastarosios grupės atstovų nieko neatsakė apie turimą išsilavinimą.

Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal mokyklas, kuriose jie dirba matyti 7 pav.

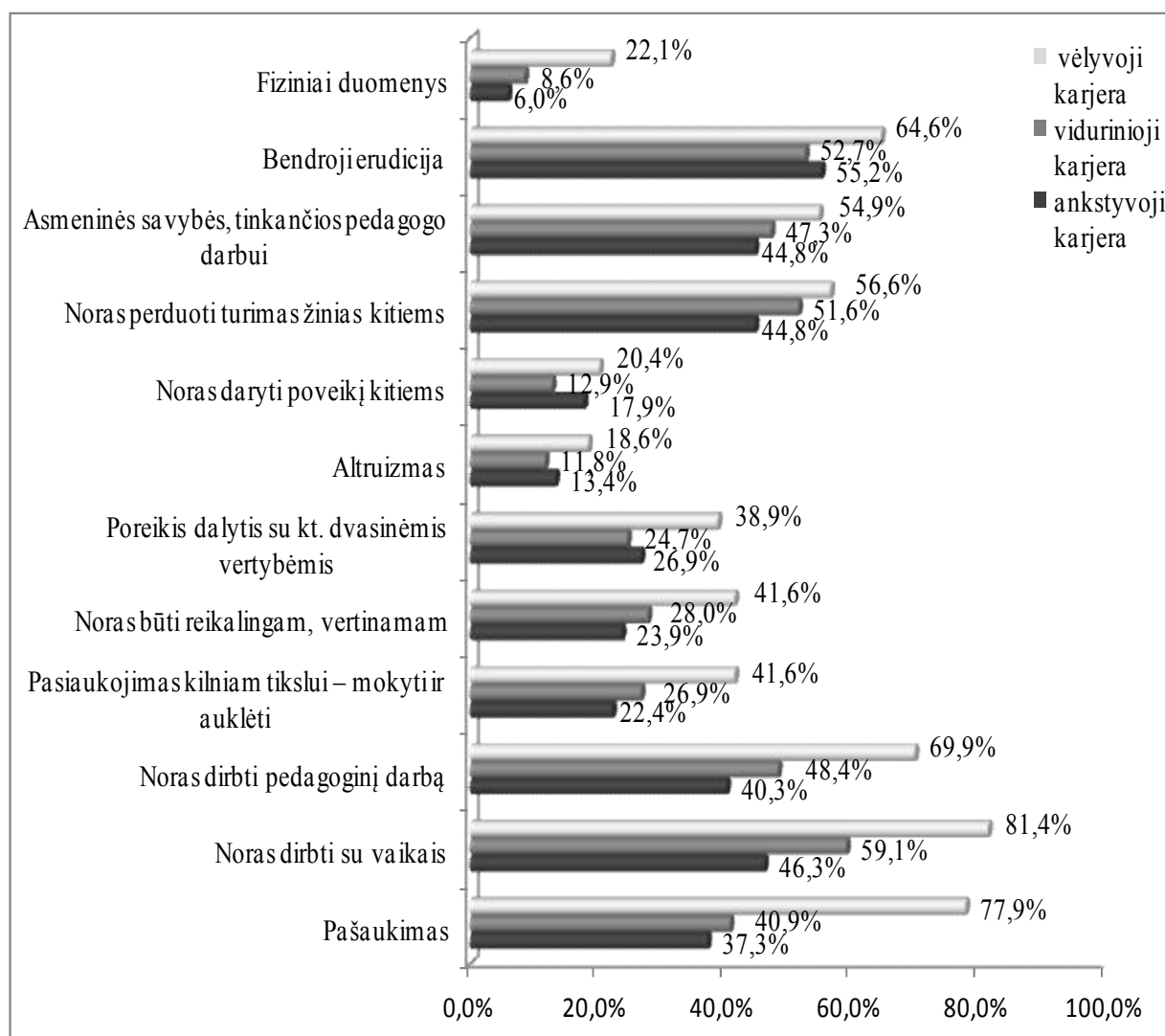
7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal mokyklas, kuriose jie dirba (N=273)

Išanalizavus tyrimo metu gautus duomenis paaiškėjo, kad didžioji dalis respondentų dirba gimnazijose (56 proc.) bei pagrindinėse mokyklose (27 proc.) 64,2 proc. ankstyvosios karjeros pedagogų dirba gimnazijose, po 17,9 proc. jų dirba progimnazijose ir pagrindinėse mokyklose. Viduriniai karjerai priskirti respondantai daugiausiai dirba gimnazijose (47,3 proc.). Progimnazijose dirba 19,4 proc., 32,3 proc. dirba pagrindinėse mokyklose, profesinėje mokykloje dirba vienas asmuo. Vėlyvosios karjeros pedagogų taip pat daugiausia dirba gimnazijose – 57,5 proc. Progimnazijose dirba 9,7 proc., dvigubai mažiau profesinėje mokykloje. Pagrindinėje mokykloje nurodė dirbantys 27,4 proc. šios karjeros respondentų. Kaip matyti, aktyviausi buvo gimnazijose dirbantys pedagogai.

3.3. Pedagogų anketinės apklausos duomenų analizė

3.3.1. Pedagogų profesijos pasirinkimo veiksniai

Pedagogo profesija išsiskiria iš visų kitų savo svarba: ji pašaukta ugdyti, brandinti žmogų visoms profesijoms ir specialybėms, pareigybėms. Nuo pedagogo pašaukimo, jo kompetencijos, profesionalumo, atsidavimo savo darbui priklauso, kokia bus būsimojo prezidento ar seimo nario, verslininko, gydytojo ar teisininko asmenybė (Rodzevičiūtė, 2007, Jankevičius, 1996). Todėl siekiant išsiaiškinti vidinius respondentų veiksnius, paskatinusius rinktis pedagogo profesiją, paprašyta respondentų įvertinti jiems labiausiai tinkančius teiginius. Gauti rezultatai pavaizduoti 8 paveiksle.

8 pav. Svarbūs vidiniai veiksniai, paskatinę rinktis pedagogo profesiją (N=273)

Pirmiausia respondentų paprašyta įvertinti pašaukimo svarbą renkantis pedagogo profesiją. 8 paveiksle matyti, kad didžiausiai daliai, t.y. 77,9 proc. pašaukimas buvo svarbus vėlyvosios karjeros pedagogų. Vidurinėsios karjeros pedagogai atsakė, kad pašaukimas jiems nebuvo itin svarbus, renkantis profesiją. Tai įrodo skaičiai, nes tik 40,9 proc. šios grupės

respondentų nurodė, kad pašaukimas jiems svarbus. Dar mažiau, 37,3 proc. pedagogų, priklausančių ankstyvajai karjerai pasirinko šį veiksnį, kaip svarbiu renkantis pedagogo kelią. Apie pedagogą sakoma, kad „turi pašaukimą“, taip savotiškai pabrėžiant, kad toks mokytojas išskiriamas iš kitų dėl tam tikrų profesinės veiklos bruožų. Iš gautų rezultatų galima daryti išvadą, kad pedagogai, ypač ankstyvosios karjeros, neturi pedagoginio kryptingumo, susijusio su jų pedagoginės veiklos motyvacija. Neretai sakoma, kad nesant pašaukimo, nėra ir motyvo tobulinti savo pedagoginio kompetentingumo.

Už pašaukimą svarbesniu vidiniu veiksmu, paskatinusiu rinktis pedagogo profesiją, respondentai laiko motyvą dirbti su vaikais. Net 81,4 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų nurodė, kad jiems šis motyvas svarbus. Atitinkamai pasirinko 59,1 proc. vidurinėsios karjeros tyrimo pedagogų ir 46,3 proc. ankstyvosios karjeros grupei priskirti asmenys. Panašiai pasiskirstė ir respondentai įvertindami norą dirbti pedagoginį darbą. 40,3 proc. ankstyvosios karjeros pedagogų, pasirinko šį veiksnį kaip svarbiu renkantis profesiją. Jiems pritarė 48,4 proc. vidurinėsios ir 69,9 proc. vėlyvosios karjerų respondentų.

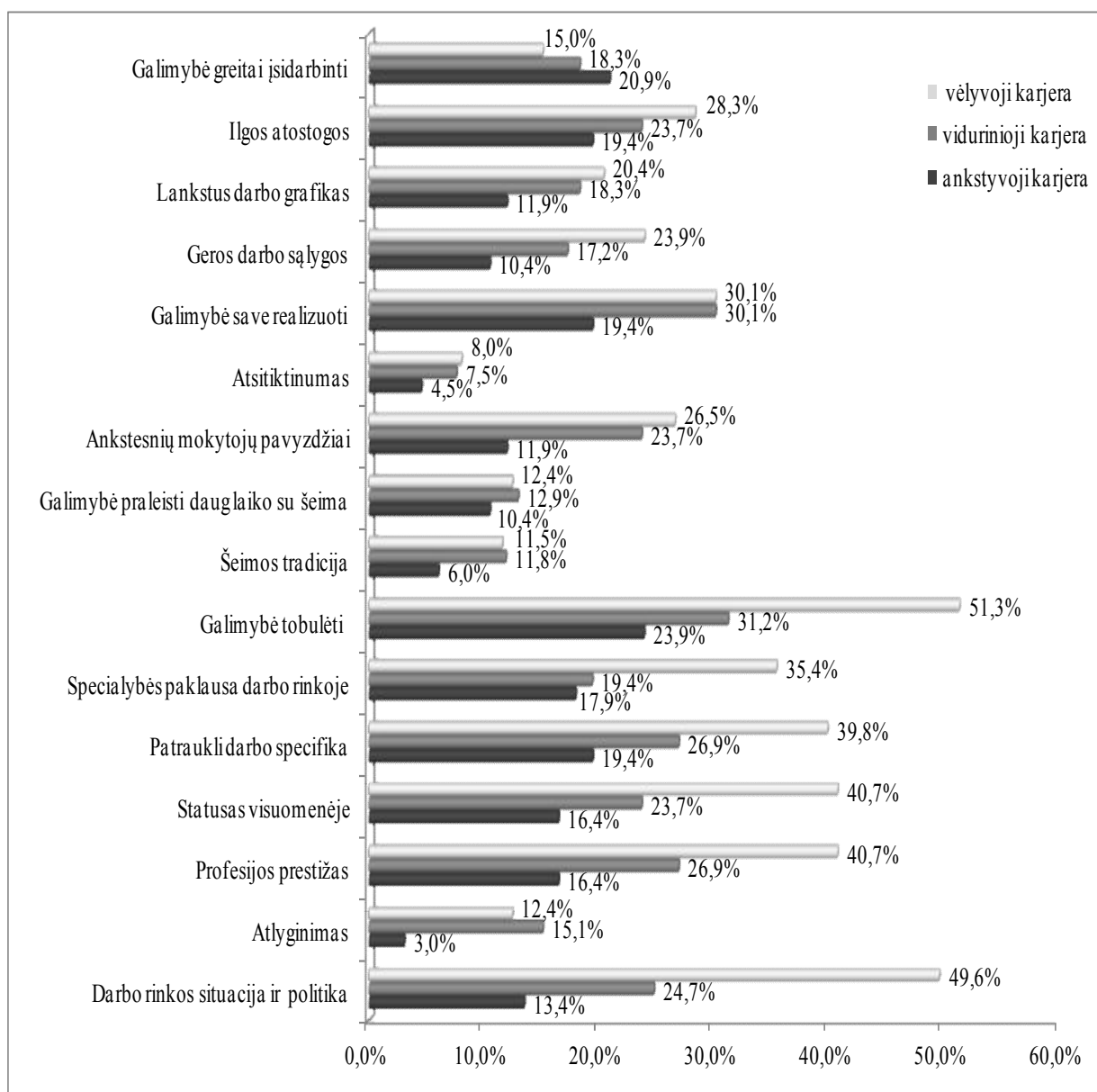
Vieni svarbiausių veiksnių renkantis pedagogo profesiją pasirodė esantis noras perduoti turimas žinias kitiems, asmeninės savybės, tinkančios pedagogo darbui ir bendroji erudicija. 56,6 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų nurodė, kad jiems svarbu renkantis profesiją buvo noras perduoti turimas žinias kitiems, šis veiksnys svarbus 51,6 proc. vidurinėsios karjeros respondentų ir 44,8 proc. ankstyvosios karjeros pedagogų. Panašiai procentai pasiskirstė ir vertinant asmenines pedagogui tinkančias savybes. Kad svarbu būsimajam pedagogui bendroji erudicija nurodė 64,6 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų, 52,7 proc. vidurinėsios ir 55,2 proc. ankstyvosios karjerų pedagogų.

Kaip matyti iš gautų duomenų, vėlyvosios karjeros pedagogai labiau motyvuoti, akcentavo norą dirbti su vaikais, perduoti turimas žinias. Ankstyvosios ir vidurinėsios karjeros pedagogų atsakymai gana panašūs. Kaip žinoma, pedagogo profesijoje ypatingai akcentuojamas pašaukimas, noras dirbti su vaikais, todėl remiantis tyrimo rezultatais galima teigti, kad vėlyvosios karjeros pedagogai tikslingiau rinkosi profesiją nei ankstyvosios ir vidurinėsios karjeros pedagogai. Matyti, kad vyresni asmenys specialybę rinkosi iš pašaukimo, o ankstyvosios ir didesnės dalies vidurinėsios karjeros pedagogų atsakymai verčia suabejoti, kad jų noras būti pedagogais buvo itin motyvuotas. Tokia išvada susiponuoja, nes daugumą teiginių svarbiais renkantis profesiją laiko tik 40 ir mažiau procentų ankstyvosios karjeros pedagogų, tik keli teiginiai viršija 50 proc. analizuojant vidurinėsios karjeros etapo pedagogų atsakymus.

Tuos pačius vidinius veiksmus, paskatinusius pasirinkti pedagogo profesiją respondentai galėjo įvertinti kaip iš dalies svarbius ir nesvarbius. Gautus rezultatus galima pamatyti 3 priede (žr. 22-23 lenteles). Jei pašaukimą svarbiu veiksmu laikė vyriausios karjeros atstovai, tai iš dalies

svarbiu laiko 58 proc. ankstyvosios ir 55 proc. vidurinėsios karjeros pedagogų. Atitinkamai kyla respondentų skaičius ir vertinant norą dirbti su vaikais, taip pat norą dirbti pedagoginį darbą (žr. 3 priedą). Ypač ryškiai išsiskiria fizinių duomenų vertinimas. Visų trijų karjerų per 50 proc. respondentų mano, kad fiziniai duomenys yra iš dalies svarbūs pedagogui.

Vidiniai veiksniai, kylantys iš asmenybės ypatumų, įsitikinimų, poreikių, žinoma, svarbūs renkantis profesiją, tačiau didelės įtakos turi ir išoriniai veiksniai. Neretai profesijos pasirinkimą padiktuoja rinkos situacija, šeimos tradicija ar atlygis už darbą, todėl pedagogų paprašyta įvertinti išorinius veiksnius, kurie turėjo įtakos jiems renkantis pedagogo profesiją. Gauti rezultatai matomi 9 paveiksle.

9 pav. Svarbūs išoriniai veiksniai, paskatinę rinkti pedagogo profesiją (N=273)

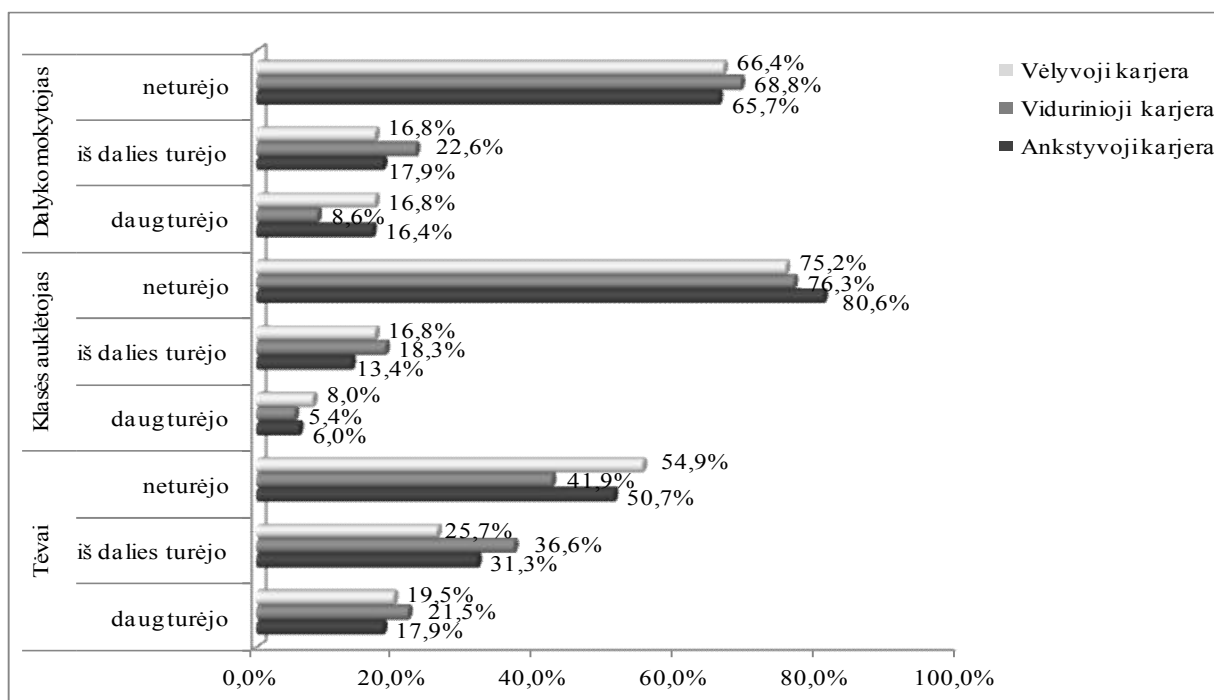
Tyrimo metu gauti duomenys atskleidė, kad išoriniai veiksniai nėra itin svarbūs renkantis pedagogo profesiją, nes tik viena kategorija viršija 50,0 proc. Vėlyvosios karjeros pedagogams

renkantis profesiją buvo svarbi darbo rinkos situacija ir politika. Šį teiginį kaip svarbų pažymėjo 49,6 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. 51,3 proc. tos pačios grupės pedagogų pažymėjo ir galimybę tobulėti. Darbo rinkos situacija ir politika svarbi tik 24,7 proc. vidurinėsios ir 13,4 proc. ankstyvosios karjeros pedagogams. Galimybę tobulėti kaip svarbią nurodė 31,2 proc. vidurinėsios ir 23,9 proc. ankstyvosios karjeros respondentų. Iš pateiktų duomenų matyti, kad pedagogai renkantis profesiją nelaiko svarbiu faktoriumi atlyginimo. Jis svarbus 3,0 proc. ankstyvosios, 15,1 proc. vidurinėsios ir 12,4 proc. vėlyvosios karjerų pedagogų. Vertindami profesijos prestižą ir statusą visuomenėje respondentai pasiskirstė apyligiai. Po 16,4 proc. ankstyvosios karjeros pedagogų atsakė, kad jiems svarbu renkantis pedagogo profesiją buvo profesijos prestižas ir statusas visuomenėje. Tie patys veiksniai svarbūs ir 40,7 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. 26,9 proc. vidurinėsios kartos pedagogų svarbus profesijos prestižas. 23,7 proc. vidurinėsios karjeros pedagogų nurodė, kad jiems renkantis pedagogo profesiją buvo svarbus statusas visuomenėje.

Per 11 proc. vidurinėsios ir vėlyvosios karjerų pedagogų nurodė, kad jiems renkantis profesiją buvo svarbi šeimos tradicija. Šiam išoriniam veiksniai pritarė tik 6,0 proc. ankstyvosios karjeros pedagogų. Atsitiktinai pasirinkę pedagogo profesiją nurodė 8,0 proc. vėlyvosios, 7,5 vidurinėsios bei 4,5 proc. ankstyvosios karjerų pedagogų. Tuos pačius išorinius veiksnius, paskatinusius pasirinkti pedagogo profesiją respondentai galėjo įvertinti kaip iš dalies svarbius ir nesvarbius. Gauti tyrimo rezultatai pateikti 4 priede (žr. 24-25 lenteles).

Tyrimo duomenys atskleidė, kad pedagogai (neprikalusomai nuo karjeros etapu) išoriniams veiksniams renkantis pedagogo profesiją ypač didelės reikšmės neteikia. Išoriniai veiksniai renkantis pedagogo profesiją didesnės įtakos turėjo vėlyvosios karjeros pedagogams. Ankstyvosios karjeros pedagogai labiau rinkosi profesiją atsižvelgdami į vidinius veiksnius nei išorinius. Tikėtina, kad vėlyvosios karjeros specialistai į išorinius veiksnius kreipė daugiau dėmesio, nes galėjo rinktis iš vienos specialybės ir prestižas, darbo rinkos situacija ar statusas jiems buvo svarbus, nes pedagogo profesija prieš keliasdešimt metų buvo vertinama visai kitaip, taip pat kaip buvo kitoks ir visuomenės bei švietimo sistemos požiūris.

Žinoma, kad jaunam asmeniui, sprendžiančiam kokią profesiją rinktis, didelės įtakos gali turėti kiti asmenys: artimieji, draugai, pažįstami, mokytojai, karjeros specialistai ar visiškai atsitiktiniai asmenys. Todėl tyrime domėtasi, ar kokie nors asmenys turėjo įtakos pedagogams renkantis profesiją. Daugiausiai įtakos mokytojams renkantis profesiją turėję asmenys pateikti 10 paveiksle.

10 pav. **Asmenys, turėję įtakos respondentams renkantis pedagogo profesiją (N=273)**

Pedagogų prašyta įvertinti, kokie asmenys turėjo įtakos jų profesiniam apsisprendimui. Respondentams buvo pateikta 11 skirtingų asmenų, kuriuos jie turėjo įvertinti. Pedagogai prie kiekvieno asmens turėjo nurodyti, ar kuris nors turėjo daug įtakos, iš dalies turėjo ar visai neturėjo jokios įtakos renkantis profesiją. Pateiktoje lentelėje atrinkti trys pagrindiniai asmenys, kurie turėjo įtakos pedagogams renkantis profesiją. Iš pateiktų duomenų matyti, kad renkantis profesiją įtakos turi tėvai, klasės auklėtojas, taip pat dalyko mokytojas. 17,9 proc. ankstyvosios, 21,5 proc. vidurinėsios ir 19,5 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų renkantis profesiją įtakos turėjo tėvai. Kad šie asmenys iš dalies turėjo įtakos nurodė 31,3 proc. ankstyvosios, 36,6 proc. vidurinėsios ir 25,7 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų.

K. Miškinis (2003) teigia, kad šeima – pirminė institucija, formuojanti vaikų žmogiškąsias vertybes. Vaiko pasaulis, anot autoriaus, prasideda nuo jo mamos, tėčio, kai jis sužino, kas gera ir kas bloga, ką galima ir ko negalima daryti. Vaikui augant plečiasi jo akiratis, o šeimoje patirti išpūdžiai, įskiepytos vertybės, tėvų meilė ir autoritetas, pamokymai ir patarimai išlieka ilgam. Vadinasi, šeima yra be galo svarbi vaiko gyvenimui, todėl renkantis profesiją ateityje tikėtina, kad vaikai vienaip ar kitaip bus veikiami tėvų (Miškinis, 2003).

Klasės auklėtojas taip pat buvo svarbus pedagogams renkantis profesiją. Tai nurodė 6,0 proc. ankstyvosios, 5,4 proc. vidurinėsios ir 8,0 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. Minėtas asmuo 13,4 proc. ankstyvosios, 18,3 proc. vidurinėsios ir 16,8 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų turėjo iš dalies įtakos jiems renkantis pedagogo profesiją. Neretai sakoma, kad klasės auklėtojas, gebantis tinkamai bendrauti su auklėtiniais ir juo suprasti, gali tapti vienu svarbiausiu

asmeniū jaunuolio mokykliniame amžiuje. Todėl jų patarimai, pokalbiai ar net netiesioginis elgesys gali paveikti jaunuolį.

Pedagogai rinkdamiesi profesiją atsižvelgė į dalyko mokytoją. Didelę įtaką šis asmuo padarė 16,4 proc. ankstyvosios, 8,6 proc. vidurinėsios ir 16,8 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. 17,9 proc. ankstyvosios 22,6 proc. vidurinėsios ir 16,8 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų nurodė, kad dalyko mokytojas iš dalies turėjo įtakos jiems renkantis profesiją.

Vis dėlto, didesnė dalis respondentų atsakė, kad jiems įtakos renkantis pedagogo profesiją niekas neturėjo. Galima daryti išvadą, kad respondentai, neprikalusomai nuo karjeros etapų, motyvuotai patys pasirinko pedagogo profesiją. Visus respondentų vertinimus galima pamatyti 5 priede (žr. 26 lentelę).

Atviru anketos klausimu tyrimo dalyvių buvo prašoma parašyti kokios įtakos renkantis pedagogo profesiją jiems turėjo nurodyti asmenys. Analizuojant gautus tekstinius duomenis, buvo ieškoma panašių atsakymų, žodžių, kurie kitame analizės etape buvo jungiami į apibendrinančias kategorijas (žr. 6 lentelė).

6 lentelė

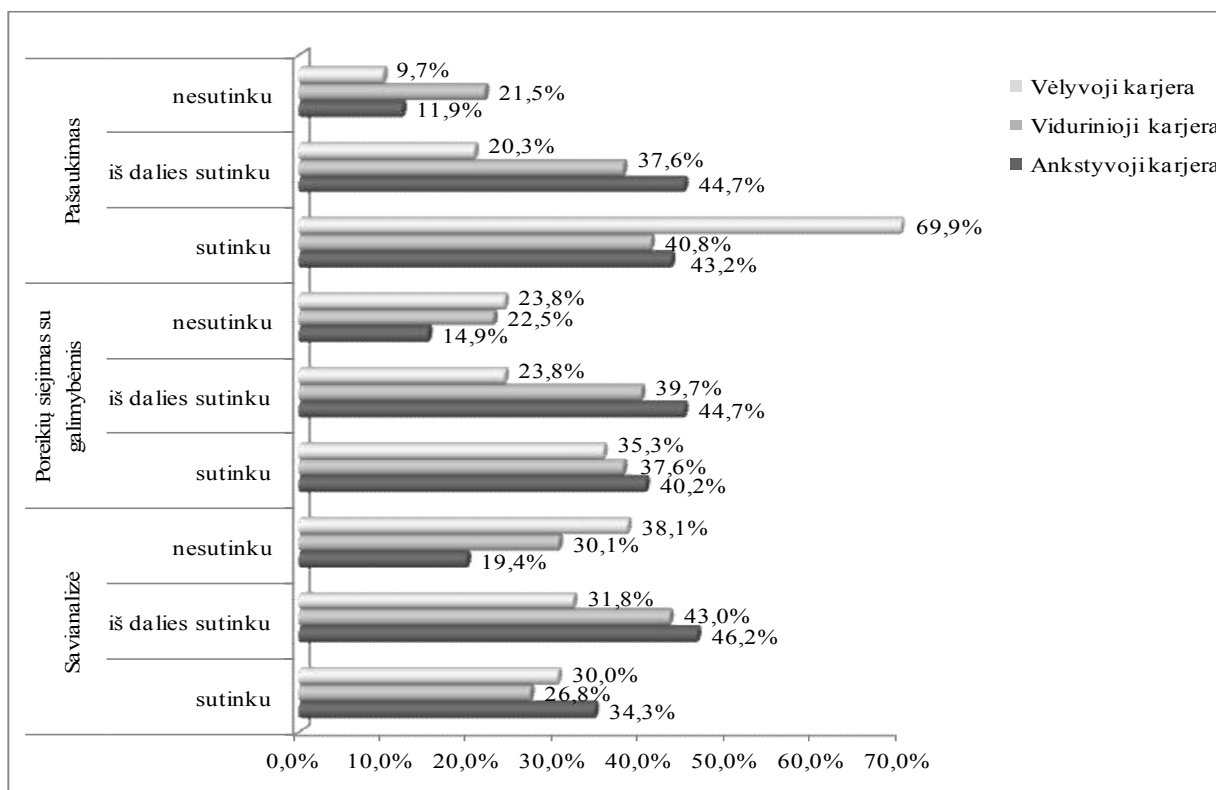
Pedagogų nuomonės analizė apie jiems renkantis profesiją turėjusių asmenų įtaką (N=90)

Kategorijos	Subkategorijos	Ankstyvoji karjera	Vidurinioji karjera	Vėlyvoji karjera	Autentiški atsakymai (Kalba netaisyta)
		Dažnių sk. vnt.	Dažnių sk. vnt.	Dažnių sk. vnt.	
Pedagogo profesijos išskirtinumas	Pagarba pedagogo profesijai	-	4	1	<i>"Mama pedagogė, savo srities profesionalė, nuolatos pabrėždavo pedagogo specialybės svarbą visuomenėje, "Išmokė gerbti pedagogo profesiją" "Tėvai visada aiškino, kad mokytojas gerbiamas ir pan."</i>
	Pedagogo profesijos svarba	-	2	1	
	Pedagogo profesijos privalumai	7	2	5	
Įvairių asmenų autoritetas	Sektinas pavyzdys	4	5	11	<i>"Visuomet mačiau puikius mokytojus – savo močiutes, tėti, mamą. Mama – tikras įrodymas, kad mokytojo darbas prasmingas, efektyvus. Ji pabrėžė, kad nereikia reikalauti iš kt., kad atlygintų už darbą, nes dirbi dėl savęs ir dėl vaikų, o ne dėl ko kito"</i>
	Gerbiamas asmuo	3	2	4	
	Visų pripažįstamas asmuo	1	3	-	
Susitapatinimas su profesijos atstovu	Sudominimas dėstomu dalyku	3	3	11	<i>"Mokytojas buvo nuostabus žmogus, sugebėjęs sudominti mane savo dėstomu dalyku. Pati pasirinkau studijuoti tą patį dalyką"</i>
	Dėstymo ypatumai	1	2	4	
	Gebėjo perteikti norą mokytis jų dėstomą dalyką	2	1	3	
Reali darbo patirtis	Darbas mokykloje	-	1	2	<i>"Tėtis dirbo mokykloje, todėl kartais leisdavo pačiai praveisti pamokas, tai ir paskatino pasirinkti pedagogo profesiją"</i>
	Darbas ikimokyklinėje įstaigoje	-	1	1	

Iš gautų rezultatų matyti, kad pedagogams, nepriklausomai nuo karjeros etapų, renkantis profesiją didžiausią įtaką darė kitų asmenų autoritetas. Taip teigia 33 asmenys. 11 vėlyvosios karjeros respondentų nurodė, kad jiems asmenys, padarę įtakos renkantis profesiją, buvo pavyzdžiu.

Pedagogų profesijos pasirinkimui didelės įtakos darė ir jiems reikšmingų asmenų nuomonė dėl pedagogo profesijos išskirtinumo. 4 vidurinėsios karjeros atstovai nurodo, kad jiems svarbūs asmenys išmokė gerbti pedagogo profesiją, 7 ankstyvosios karjeros pedagogai teigia, kad jiems įtakos renkantis profesiją turėjo jiems svarbių asmenų pedagogo profesijos privalumų akcentavimas. *Nemaža dalis respondentų išskyrė, kad jiems įtakos renkantis profesiją darė susitapatinimas su profesijos atstovu. Tai ypač akivaizdu vėlyvosios karjeros etapo pedagogų atsakymuose. Teorinėje dalyje buvo kalbėta apie didžiausias profesijos pasirinkimo klaidas, kaip kitų asmenų įtaka gali kenkti renkantis profesiją. Iš respondentų atsakymų išryškėjo viena reikšmingų klaidų renkantis profesiją – susitapatinimas su profesijos atstovu.*

Sakoma, kad nuo pedagogo motyvacijos, kryptingumo, pasirengimo tapti mokytoju priklauso ir jo sėkmė darbe, o nuo jo rezultatų ir mokymo – auklėtinių pasiekimai. Todėl siekiant išsiaiškinti pedagogo profesijos pasirinkimą sąlygojančius veiksnius neatsiejama yra įvertinti pedagogo profesijos pasirinkimo procesą, t.y. ar pedagogo profesija pasirinkta atsitiktinai, renkantis ilgai nesvarstant, ar priešingai – atliekant savianalizę, konsultuojantis su specialistais dėl tinkamos profesijos. Pedagogų paprašyta įvertinti savo profesijos pasirinkimo eigą. Tyrimo rezultatai pateikti 11 paveiksle.

11 pav. Pedagogo profesijos pasirinkimo eiga (N=273)

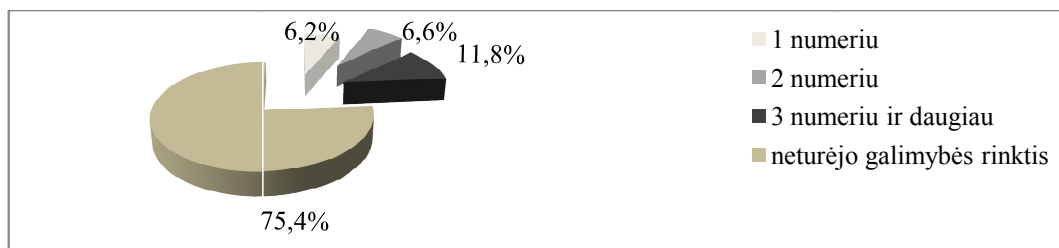
Žinoma, kad renkantis bet kokią profesiją labai svarbi savianalizė, o galvojant tapti pedagogu – ypatingai. Todėl respondentams užduotas klausimas, ar jie analizavo save, savo gebėjimus, polinkius, interesus (žr. 1 priedo 5 klausimą). Iš gautų tyrimo rezultatų matyti, kad savianalizę, kaip svarbų veiksma renkantis profesiją, laiko 34,3 proc. ankstyvosios, 26,8 proc. vidurinėsios ir 30, proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. Kad savianalizė iš dalies svarbi sutiko 46,2 proc. ankstyvosios, 43,0 proc. vidurinėsios ir 31,8 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. Savianalizė nesvarbi renkantis profesiją pasirodė didesnei daliai vėlyvosios karjeros respondentų. Tai nurodė 38,1 proc. pedagogų.

Rinkdamiesi profesiją didelė dalis respondentų akcentavo, kad jie siejo savo poreikius su galimybėmis. Tai svarbu buvo 40,2 proc. ankstyvosios, 37,6 proc. vidurinėsios ir 35,3 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. Savo poreikių ir galimybių derinimas iš dalies svarbus buvo 44,7 proc. ankstyvosios, 39,7 proc. vidurinėsios bei 23,8 proc. vėlyvosios karjerų pedagogų. Rinkdamiesi profesiją į minėtą faktorių neatsižvelgė 14,9 proc. ankstyvosios, 22,5 proc. vidurinėsios ir 23,8 proc. vėlyvosios karjerų pedagogai.

Ten, kur jautė pašaukimą nurodė stoję 43,2 proc. ankstyvosios, 40,8 proc. vidurinėsios ir 69,9 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. 44,7 proc. ankstyvosios karjeros pedagogų pašaukimas buvo svarbus iš dalies. 37,6 proc. vidurinėsios ir 20,3 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų nurodė, kad jiems pašaukimas buvo iš dalies svarbus. Profesiją nesvarstydami rinkosi 11,9 proc. ankstyvosios, 23,6 proc. vidurinėsios ir 25,6 proc. vėlyvosios karjeros respondentų.

Galima daryti išvadą, kad anksčiau pedagogo specialybę asmenys rinkosi vedini vidinių norų, todėl nurodė, kad profesiją rinkosi iš pašaukimo, noro būti mokytoju, o iš ankstyvosios ir vidurinėsios karjeros etapų pedagogų atsakymų matyti, kad pastaruoju metu jau mokykloje akcentuojama, kad renkantis profesiją reikia atkreipti dėmesį į save, savo poreikius ir sieti juos su galimybėmis. Tyrimo duomenys parodė, kad pedagogų (nepriklausomai nuo karjeros etapų) profesijos pasirinkimas buvo gana apgalvotas, motyvuotas. Gauti rezultatai įrodo, kad tik dalis respondentų pedagogikos specialybę pasirinko ilgai negalvodami. Pedagogų taip pat prašyta įvertinti, ar jie prieš rinkdamiesi profesiją konsultavosi su profesijos konsultantais, ar jiems svarbu buvo įgyti tik aukštąjį išsilavinimą, ar stojo ten, kur įstojo pagal mokymosi rezultatus. Šių teiginių atsakymus pedagogai daugiausiai vertino kaip nereikšmingus. Visus tyrimo rezultatus galima pamatyti 6 priede.

Siekiant įvertinti, ar ankstyvosios karjeros pedagogai motyvuotai rinkosi pedagogikos studijas prašyta nurodyti kelintu prioritetu stodami į aukštąją mokyklą jie buvo pažymėję pedagogikos specialybę. Gauti duomenys atspindi 12 paveiksle.

12 pav. **Prioritetas renkantis pedagogo profesiją (N=273)**

Gauti rezultatai atskleidė, kad tik 6,2 proc. ankstyvosios karjeros respondentų pedagogikos studijoms teikė pirmumą. 6,6 proc. pedagogų nurodė specialybę pažymėję antru numeriu ir 11,8 proc. ankstyvosios karjeros pedagogų pedagogikos studijas stodami į universitetą pažymėjo 3 ir didesniu numeriu. 75,4 proc. visų respondentų neturėjo galimybės rinktis studijų iš kelių variantų.

Vadinasi, pedagogais tikrai norėjo tapti tik maža dalis ankstyvosios karjeros pedagogų, galėjusių specialybę rinktis iš daugelio variantų. Galima daryti išvadą, kad dėl mokymosi rezultatų tyrime dalyvavę ankstyvosios karjeros pedagogai neįstojo į norimą specialybę, todėl pasirinko pedagogikos specialybę kaip alternatyvą.

Rezultatai, pateikti 7-oje lentelėje, parodė, kokie asmenybės bruožai būtini pedagogams.

7 lentelė

Pedagogui svarbūs asmenybės bruožai (N=273, %)

Bruožai, būtini mokytojui	Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera	
	N	%	N	%	N	%
Garbės troškimas	4	5,9	8	8,6	16	14,2
Bendroji erudicija	41	61,2	51	54,8	71	62,8
Noras lyderiauti	10	14,9	26	27,9	42	37,2
Atsakomybė už darbą	40	59,7	65	69,9	91	80,5
Pareigingumas	46	68,7	73	78,5	97	85,4
Sąžiningumas	38	56,7	66	70,9	88	77,9
Dvasingumas	41	61,2	56	60,2	69	61,1
Valingumas	43	64,2	59	63,4	86	76,1
Gebėjimas spręsti problemas	41	61,2	59	63,4	91	80,5
Kūrybiškumas	41	61,2	61	65,6	91	80,5
Pasitikėjimas savimi	38	56,7	54	58,1	79	69,9
Taktiškumas	48	71,6	66	70,9	97	85,4
Atlaidumas	20	29,9	37	39,8	52	46,0
Optimizmas	16	23,9	33	35,5	53	49,9
Sugebėjimas vadovauti	18	26,9	29	31,2	47	41,6
Laki pedagoginė vaizduotė	31	46,3	49	52,7	64	56,6
Santūrumas	24	35,8	39	42,0	45	39,8
Savitvarda	44	65,7	58	62,4	92	81,4
Gerai organizaciniai ir komunikaciniai gebėjimai	31	46,3	52	55,9	78	69,0
Lankstumas	30	44,8	46	49,5	51	45,1
Griežtumas	15	22,4	24	25,8	41	36,2
Nuoširdumas	19	28,4	38	40,7	53	49,9
Pagarba kitam asmeniui	30	44,8	49	52,7	64	56,6
Empatija	22	32,8	38	40,7	58	51,3
Pakantumas	30	44,8	42	45,2	70	62,0
Humoro jausmas	24	35,8	32	34,4	69	61,1

7-oje lentelėje susumuoti rezultatai rodo, kad mokytojo asmenybei būtiniausi bruožai yra taktiškumas ir pareigingumas. 71,6 proc. ankstyvosios karjeros pedagogų nurodė, kad jiems svarbiausias taktiškumas. 78,5 proc. vidurinėsios karjeros pedagogų mano, kad svarbiausias pedagogo bruožas yra pareigingumas, po 85,4 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų įsitikinę, kad pedagogui reikalingiausi bruožai yra ir taktiškumas, ir pareigingumas. Kad taktiškumas labai svarbus, antroje vietoje nurodė 70,9 proc. vidurinėsios karjeros pedagogų. Mokslininkai teigia, kad pedagoginis taktas – ypatinga pedagoginio meistriškumo sąlyga. Taktiškas mokytojas parodo reikiamą jautrumą, dėmesingumą, mandagumą, suranda patį tinkamiausią toną, protingus reikalavimus mokiniams, jų nežeminant ir neįžeidžiant (Rajeckas, 2004).

Ankstyvosios karjeros pedagogams labai svarbi savitvarda. Tai teigia 65,7 proc. pasarojo karjeros etapo respondentų. Pareigingumą kaip svarbią pedagogo asmeninę savybę nurodė 68,7 proc. ankstyvosios karjeros pedagogų. Daugiau nei 60,0 proc. ankstyvosios karjeros pedagogų mano, kad pedagogui svarbi bendroji erudicija, atsakomybė už darbą, dvasingumas, gebėjimas spręsti problemas bei kūrybiškumas.

Vidurinėsios karjeros pedagogai išskyrė sąžiningumą. Tai teigia 70,9 proc. respondentų. Atsakomybę už darbą vertina 69,9 proc. pastarosios karjeros pedagogų. 65,6 proc. vidurinėsios karjeros pedagogų mano, kad mokytojui svarbus kūrybiškumas. Virš 60,0 proc. tos pačios karjeros respondentų teigia, kad mokytojui svarbus dvasingumas, valingumas, gebėjimas spręsti problemas, savitvarda.

80,5 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų reikšmę teikia gebėjimui spręsti problemas, kūrybiškumui, savitvardai, atsakomybei už darbą.

Mažesnė dalis respondentų teigia, kad svarbūs ir tokie bruožai kaip empatija, taip mano 32,8 proc. ankstyvosios karjeros, 40,7 proc. vidurinėsios karjeros ir 51,3 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų; pakantumas – 44,8 proc. ankstyvosios, 45,2 proc. vidurinėsios, 62,0 vėlyvosios karjerų pedagogų; humoro jausmas – 35,8 proc. ankstyvosios, 34,4 proc. vidurinėsios, 61,1 proc. vėlyvosios karjeros respondentų.

Garbės troškimas, noras lyderiauti ir sugebėjimas vadovauti susilaukė mažiausiai pedagogų palaikymo. Kad garbės troškimas svarbus atsakė 14,2 proc. vėlyvosios karjeros ir 5,9 proc. ankstyvosios bei 8,6 proc. vidurinėsios karjerų pedagogų. 14,9 proc. ankstyvosios, 27,9 proc. vidurinėsios ir 37,2 proc. vėlyvosios karjerų nurodė, kad jiems svarbus noras lyderiauti.

Kaip matyti iš gautų rezultatų, visų trijų karjerų pedagogų nuomonė apie mokytojui būdingas asmenines savybes kiek skiriasi. Sutampa nuomonė dėl taktiškumo ir pareigingumo. Vis dėlto, daugiau vėlyvosios karjeros pedagogų mano, kad mokytojas turi turėti įvairesnių asmeninių savybių. Tai įrodo ir tokie atsakymai, kaip humoro jausmo išskyrimas, atleidumo ir

optimizmo priskirimas prie svarbių pedagogui asmeninių savybių. Ankstyvosios ir vidurinėsios karjerų pedagogų nuomonės labai panašios. Tikėtina, kad didesni darbo stažą turintys pedagogai taip mano todėl, kad ilgiau dirba su vaikais, yra susidūrę su nemenkais iššūkiais, sudėtingomis situacijomis, kurios pareikalavo iš pedagogų ir kūrybiškumo, ir atlaidumo, ir humoro jausmo bei kitų asmeninių savybių. Todėl jų nuomone pedagogas ir turi būti įvairiapusiškas.

Atviru klausimu pedagogų paprašyta įvardyti asmenines savybes, kurios padeda jiems sėkmingai dirbti pedagoginį darbą (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

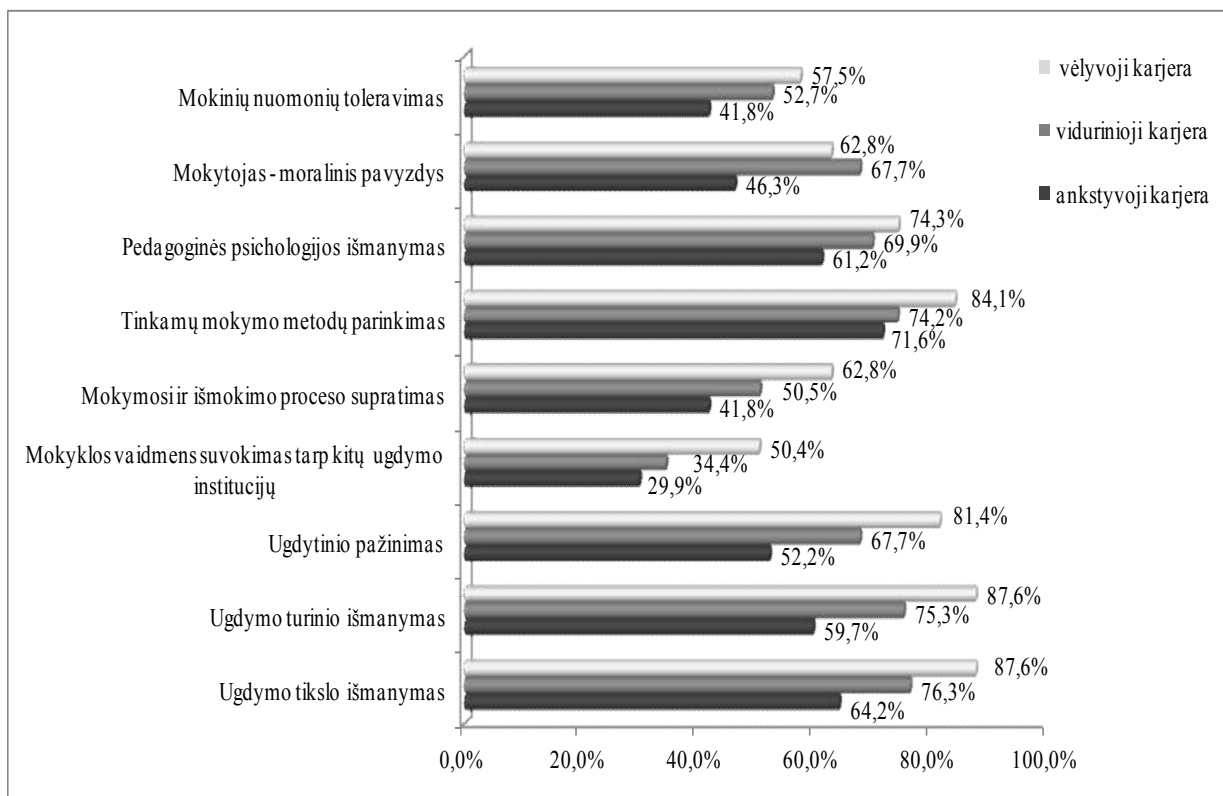
Pedagogams sėkmingai dirbti pedagoginį darbą padedančios asmeninės savybės (N=273)

Asmeninės savybės	Ankstyvoji karjera	Vidurinioji karjera	Vėlyvoji karjera
	Sk. vnt.	Sk. vnt.	Sk. vnt.
Gebėjimas suprasti kitus	1	1	-
Atkaklumas	2	-	-
Pagarba	1	4	9
Komunikabilumas ir organizuotumas	4	8	11
Tolerancija	7	7	16
Savitvarda	14	8	12
Pakantumas	14	14	10
Kantrybė	3	6	2
Ryžtas	1	-	-
Gebėjimas spręsti konfliktines situacijas	3	3	3
Taktiškumas	10	12	16
Dvasingumas	1	3	2
Humoro jausmas	8	7	17
Kūrybiškumas	7	15	16
Laki vaizduotė	5	5	5
Nuoširdumas	2	7	7
Atlaidumas	3	3	4
Pareigingumas	3	12	14
Sugebėjimas vadovauti	2	-	2
Sąžiningumas	5	8	9
Meilė vaikams	6	6	14
Pastabumas	2	1	3
Empatija	4	8	8
Atsakomybė už darbą	5	12	19
Optimizmas	-	2	6
Reiklumas	-	2	7
Siekis tobulėti	-	-	3

Kaip matyti iš gautų rezultatų, pedagogai save vertina gana kritiškai ir atsargiai. Ankstyvosios karjeros pedagogai save daugiausiai laiko pakančiais (14) ir susitvardančiais (14), taktiškais (10), vidurinėsios karjeros pedagogai yra kūrybiški (15), pakantūs (14), taktiški (12), pareigingi (12), jiems svarbi atsakomybė už darbą (12). Vėlyvosios karjeros pedagogams taip pat

svarbiausia atsakomybė už darbą (19). Pastarieji asmenys sako turintys humoro jausmą (17), jie yra kūrybiški, taktiški, tolerantiški, mylintys vaikus (14). Mylėti vaikus – natūralus reikalavimas, būtinas kiekvienam mokytojui. Meilė vaikams, anot V. Rajecko (2004), yra jo veiklumo, kūrybiškumo, jo darbštumo šaltinis.

Pedagogui vien asmeninių savybių nepakanka, jis turi išmanyti kaip tinkamai organizuojamas mokymo procesas, turi būti pasirengęs psichologiškai, turėti metodinį pasirengimą bei būti autoritetas. 13 paveiksle pateiktas respondentų požiūris į pedagogo ugdomąją veiklą.

13 pav. Svarbiausios pedagogo profesijos ugdomosios veiklos (N=273)

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad skirtingų karjerų etapų pedagogai mąsto skirtingai. Vidurinėsios karjeros pedagogai įsitikinę, kad svarbiausia yra ugdymo tikslo išmanymas. Tam pritaria 76,3 proc. pastarosios karjeros etapo apklaustųjų. Šią nuomonę palaiko 87,6 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. Kad ugdymo tikslo išmanymas svarbus, mano 64,2 proc. ankstyvosios karjeros pedagogų. Pastariesiems svarbiau pasirodė tinkamų mokymo metodų parinkimas, tai teigė 71,6 proc. pedagogų. Jiems pritarė ir 74,2 proc. vidurinėsios bei 84,1 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. Kalbant apie ugdymo turinio išmanymą, jis svarbus 59,7 proc. ankstyvosios, 75,3 proc. vidurinėsios ir 87,6 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. Iš mokytojų atsakymų paaiškėjo, kad jiems svarbus ir pedagoginės psichologijos išmanymas. Tai teigia 61,2 proc. ankstyvosios, 69,9 proc. vidurinėsios ir 74,3 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. Gauti rezultatai patvirtino mokslininkų keliamus reikalavimus pedagogams: labai svarbu gebėti

tinkamai organizuoti mokymo procesą. Vadinasi, mokytojui svarbus pedagoginis, psichologinis, metodinis pasirengimas.

52,2 proc. ankstyvosios, 67,7 proc. vidurinėsios ir 81,4 proc. vėlyvosios karjerų etapų pedagogų atrodo, kad svarbu pažinti ugdytinį. Mokymosi ir išmokimo supratimas svarbesnis atrodo vėlyvosios karjeros pedagogams, tai teigia 62,8 proc., tuo tarpu 67,7 proc. vidurinėsios karjeros pedagogų mano, kad svarbiau mokytojui išlikti moraliniu pavyzdžiu vaikams. Tam pritaria 62,8 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. Ankstyvosios karjeros pedagogų nesudaro net pusės. L. Jovaiša (2001) yra sakęs, kad pedagogas turi jausti dvasinių vertybių ir jų perteikimo kitiems poreikį, taip pat poreikį gyventi tomis vertybėmis, jas realizuoti savo mąstymu ir elgesiu. Vadinasi, čia labai svarbus asmeninis pavyzdys, kaip ugdomoji vertybė, nes ugdytiniai ją tiesiogiai perima. Galima daryti hipotezę, kad ankstyvosios karjeros pedagogai dar neturi tokio susiformavusio teigiamo požiūrio į moksleivių ugdymą, kaip vidurinėsios ir vėlyvosios karjerų pedagogai.

Paaikškėjo, kad mokinių nuomonė pedagogams nėra ypatingai svarbi. Tai svarbus teiginys pasirodė tik 41,8 proc. ankstyvosios, 52,7 proc. vidurinėsios ir 57,5 proc. vėlyvosios karjerų pedagogams. Respondentai šių auklėjamųjų veiklų svarbumą galėjo įvertinti ir kaip iš dalies svarbias ir nesvarbias. Visi tyrimo rezultatai pateikti 7 priede, 28 lentelėje.

Galima daryti išvadą, kad vėlyvosios karjeros pedagogai labiau vertina ugdymo turinio, tikslo išmanymą, tinkamų mokymo metodų parinkimą mokant nei ankstyvosios ar vėlyvosios karjerų pedagogai. Iš pastarųjų pedagogų atsakymų ryškiai neišsiskiria nei viena sritis. Jie neatiduoda prioritetų kažkokiai vienai sričiai, o mano, kad viskas kiek daugiau ar kiek mažiau svarbu. Šiame kontekste atsiskleidžia vėlyvosios karjeros pedagogų motyvacija ir pašaukimas būti pedagogu. Tokias išvadas galima daryti remiantis L. Jovaišos (2001) pašaukimo charakteristika, kuri nubrėžia tokias ugdytojo priedermes: pedagogas turi gerai išmanyti dalyką tos ugdymo srities, kurioje dirba; rūpintis ugdytinio vertybėmis, protingai spręsti gyvenimo uždavinius, būti dėmesingam individualybei, jautriam jos poreikiams ir siekiams, sunkumams ir problemoms, taikyti žinias veikloje su ugdytiniais, individualizuoti ugdymą; savo pavyzdžiu diegti vertybes, kurias pedagogas skelbia.

Respondentai tuos pačius teiginius galėjo įvertinti ir kaip iš dalies svarbius bei nesvarbius. Iš dalies svarbios pedagogo profesijos veiklos kryptys pateiktos 6 priede. Pastaruosius teiginius kaip nesvarbius įvertino iki 10 proc. respondentų, todėl jie laikytini nereikšmingais.

Pedagogų paprašyta įvertinti, kas, jų nuomone, įtakoja sėkmingą pasirengimą pedagogo karjerai. Gauti rezultatai pateikti 9 lentelėje.

Veiksniai, įtakoiantys sėkmingą pasirengimą pedagogo profesijai (N=273, %)

Veiksniai	Labai įtakoja						Mažai įtakoja					
	Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera		Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Profesinių žinių įgijimas	38	56,7	76	81,7	100	88,5	27	40,3	17	18,3	11	9,7
Praktiniai įgūdžiai	44	65,7	82	88,2	104	92,0	23	34,3	10	10,8	8	7,1
Metodinės žinios	56	57,7	73	78,5	105	92,9	11	16,4	18	19,4	6	5,3
Vaiko amžiaus tarpinių ypatumų išmanymas	37	55,2	47	50,5	71	62,8	30	44,8	42	45,1	37	32,7
Protiniai gebėjimai	37	55,2	53	56,9	75	66,4	28	41,8	38	40,7	36	31,9
Karjeros planavimo įgūdžių turėjimas	23	34,3	30	32,3	37	32,7	35	52,2	51	54,8	62	54,9
Motyvacija dirbti pedagoginį darbą	46	68,7	63	67,7	85	75,2	21	31,3	23	24,7	25	22,1
Profesinių interesų turėjimas	30	44,8	46	49,5	55	48,7	37	55,2	44	47,3	52	46,0
Darbo vertybių turėjimas	26	38,8	33	35,5	58	51,3	38	56,7	52	55,9	48	42,5
Darbui tinkamos asmeninės savybės	30	44,8	47	50,5	76	67,3	35	52,2	44	47,3	34	30,1
Bendrosios kompetencijos	24	35,8	38	40,9	59	52,2	40	59,7	45	48,4	51	45,1
Poreikis nuolatos mokytis	29	43,3	44	47,3	66	58,4	33	49,2	39	41,9	44	38,9
Platus interesai	30	44,8	43	46,2	56	49,6	31	46,3	38	40,7	49	43,4

Kaip matyti iš tyrimo duomenų, respondentai sėkmingą pasirengimą pedagogo profesijai daugiausiai sieja su profesinių žinių įgijimu, praktinių įgūdžių, metodinių žinių turėjimu, taip pat motyvacija dirbti pedagoginį darbą. Ankstyvosios karjeros pedagogai (68,7 proc.) išskiria motyvaciją dirbti pedagoginį darbą. Vidurinėsios karjeros respondentai (88,2 proc.) teigia, kad svarbiausia praktiniai įgūdžiai, o vėlyvosios (92,9 proc.) karjeros pedagogai mano, kad sėkmingam pasirengimui pedagogo profesijai būtiniausia yra metodinių žinių turėjimas. Visų trijų karjerų pedagogai akcentuoja tuos pačius jau išvardintus veiksnius, tačiau skiriasi jų išsidėstymas lyginant pagal vietas. Ankstyvosios karjeros pedagogai pirmoje vietoje išskiria motyvaciją dirbti pedagoginį darbą, toliau praktinių įgūdžių turėjimą (65,7 proc.) ir metodinių žinių turėjimą (57,7 proc.). Vidurinėsios karjeros pedagogai be praktinių įgūdžių antroje vietoje išskiria profesinių žinių įgijimą (84,7 proc.) ir metodinių žinių turėjimą (78,5 proc.). Vėlyvosios karjeros pedagogai antroje vietoje mano esant praktinius įgūdžius (92,0 proc.) ir paskui profesinių žinių įgijimą (88,5 proc.). *Tikėtina, kad rezultatai pasiskirstė skirtingai, nes ankstyvosios karjeros pedagogai, turėdami nedidelį darbo stažą dar negali objektyviai vertinti, kas svarbiausia yra dirbant pedagoginį darbą, todėl jie išskiria vidinį veiksnį – motyvaciją dirbti pedagoginį darbą. Vidurinėsios ir vėlyvosios karjeros pedagogai, turėdami didesnę darbo patirtį geriau žino į ką reikia orientuotis, norint sėkmingai dirbti pedagoginį darbą, todėl išskiria išorinius veiksnius, t.y. praktinę pusę, įgytas, metodines žinias.*

Respondentai vertindami veiksnius, lemiančius sėkmingą pasirengimą pedagogo profesijai nurodė, kad mažai įtakos tam turi bendrosios asmens kompetencijos: taip teigia 59,7 proc. ankstyvosios karjeros pedagogų, 48,4 proc. vidurinėsios ir 45,1 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. 56,7 proc. ankstyvosios ir 55,9 proc. vidurinėsios karjeros pedagogų mano, kad mažai įtakos sėkmingam pasirengimui pedagogo profesijai turi darbo vertybių turėjimas. 56,9 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų mano, kad tam mažai įtakos turi ir karjeros planavimo įgūdžių turėjimas.

Respondentai taip pat galėjo pasirinkti ar tie patys veiksniai visai neįtakoja sėkmingo pasirengimo pedagogo profesijai. Pastaruosius teiginius respondentai vertino iki 3 proc., todėl jie laikytini nereikšmingais.

Pedagogų puoselėjamos vertybės neatsiejamos nuo ugdymo, nes tai, kaip į pasaulį žiūri mokytojas, tą perduoda ir savo auklėtiniams. Todėl siekiant įvertinti pedagogams svarbias vertybes paprašyta nurodyti, kokios vertybės pedagogams buvo svarbios jiems renkantis profesiją ir kaip jos pasikeitė ir yra dabar (žr. 10 lentelę).

10 lentelė

Pedagogams svarbiausios vertybės (N=273, %)

Renkantis pedagogo profesiją buvo svarbios vertybės		Vertybės	Šiuo metu yra svarbios vertybės dirbant pedagoginį darbą	
N	%		N	%
146	53,3	Įdomus darbas	205	75,0
95	34,7	Gebėjimas spręsti iškilusias problemas	198	72,5
174	63,7	Išsilavinimas	198	72,5
118	43,2	Pareigos	149	54,5
115	42,1	Pripažinimas	157	57,5
97	35,5	Saugumas	202	73,9
97	35,5	Šeima	218	79,8
75	27,4	Nuolatinis užimtumas	132	48,3
90	32,9	Finansai	159	58,2
160	58,6	Sėkmė darbe	194	71,0
142	52,0	Galimybė atskleisti savo kompetenc.	206	75,4
151	55,3	Būti sąžiningam sau ir kitiems	217	79,4
164	60,0	Atsakingumas už tai, ką darai	230	84,2
148	54,2	Pasitikėjimas savimi ir aplinkiniais	215	78,7
138	50,5	Savarankiškumas	208	76,1

Kaip matyti iš gautų duomenų, vertybės, kurios profesijos pasirinkimo metu buvo ne itin svarbios, dabar pedagogams jos svarbesnės. Paskaičiavus χ^2 kriterijų nenustatyti skirtumai tarp dažnių yra šioms vertybėms: išsilavinimas (63,7/72,5 proc.), pareigos (43,2/54,5), pripažinimas (42,1/57,5), sėkmė darbe (58,6/71,0). Vadinasi šios vertybės pedagogams buvo ir yra vienodai svarbios. Visos kitos pakito. Statistiškai reikšmingi skirtumai pateikti 11 lentelėje.

Pedagogų vertybių statistinis reikšmingumas (%)

Vertybės	Šiuo metu yra svarbios vertybės, %	Renkantis pedagogo profesiją buvo svarbios vertybės, %	p
Įdomus darbas	75,0	53,3	0,002
Gebėjimas spręsti iškilusias problemas	72,5	34,7	0,0001
Saugumas	73,9	35,5	0,0001
Šeima	79,8	35,5	0,0001
Nuolatinis užimtumas	48,3	27,4	0,031
Finansai	58,2	32,9	0,027
Galimybė atskleisti savo kompetenc.	75,4	52,0	0,03
Būti sąžiningam sau ir kitiems	79,4	55,3	0,029
Atsakingumas už tai, ką darai	84,2	60,0	0,029
Pasitikėjimas savimi ir aplinkiniais	78,7	54,2	0,029
Savarankiškumas	76,1	50,5	0,027

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, visiškas skirtumas yra tarp gebėjimo spręsti iškilusias problemas, saugumo ir šeimos. Šiuo atveju gauta p reikšmė=0,000. Vadinasi, pedagogams renkantis profesiją šios vertybės jiems buvo mažiausiai svarbios, o dabar yra vienos svarbiausių. Tokį pakitimą veikiausiai lėmė subrendęs pedagogų požiūris, nes prieš renkantis profesiją jaunuolis nemastė apie būsimą šeimą, saugumą, kurio poreikis dažniausiai pasireiškia brandesniame amžiuje. Apie gebėjimą spręsti problemas jauname amžiuje taip pat retai mąstoma, todėl tai, kas buvo aktualu prieš dešimt ir daugiau metų, praėjus laikui, keičiasi.

Pedagogams renkantis profesiją taip pat nebuvo svarbūs finansai bei savarankiškumas. Tai įrodo gautas $p=0,027$. Kai lygmuo $p < 0,01$ – skirtumas esminis. Kiek mažesnis statistinis skirtumas gautas vertinant nuolatinio užimtumo svarbumą pedagogams renkantis profesiją ir dabar. Čia aptartos tik svarbios pedagogams vertybės. Koks procentas pedagogų tų pačių vertybių nelaiko itin svarbiomis galima pamatyti 8 priede, 29 lentelėje.

Atsižvelgiant į pagrindines pakitusias vertybes išskirtas jų pasiskirstymas skirtinguose karjeros etapuose (žr. 12 lentelę).

Skirtingų karjeros etapų pedagogų labiausiai pakitusių vertybių analizė (N=273, %)

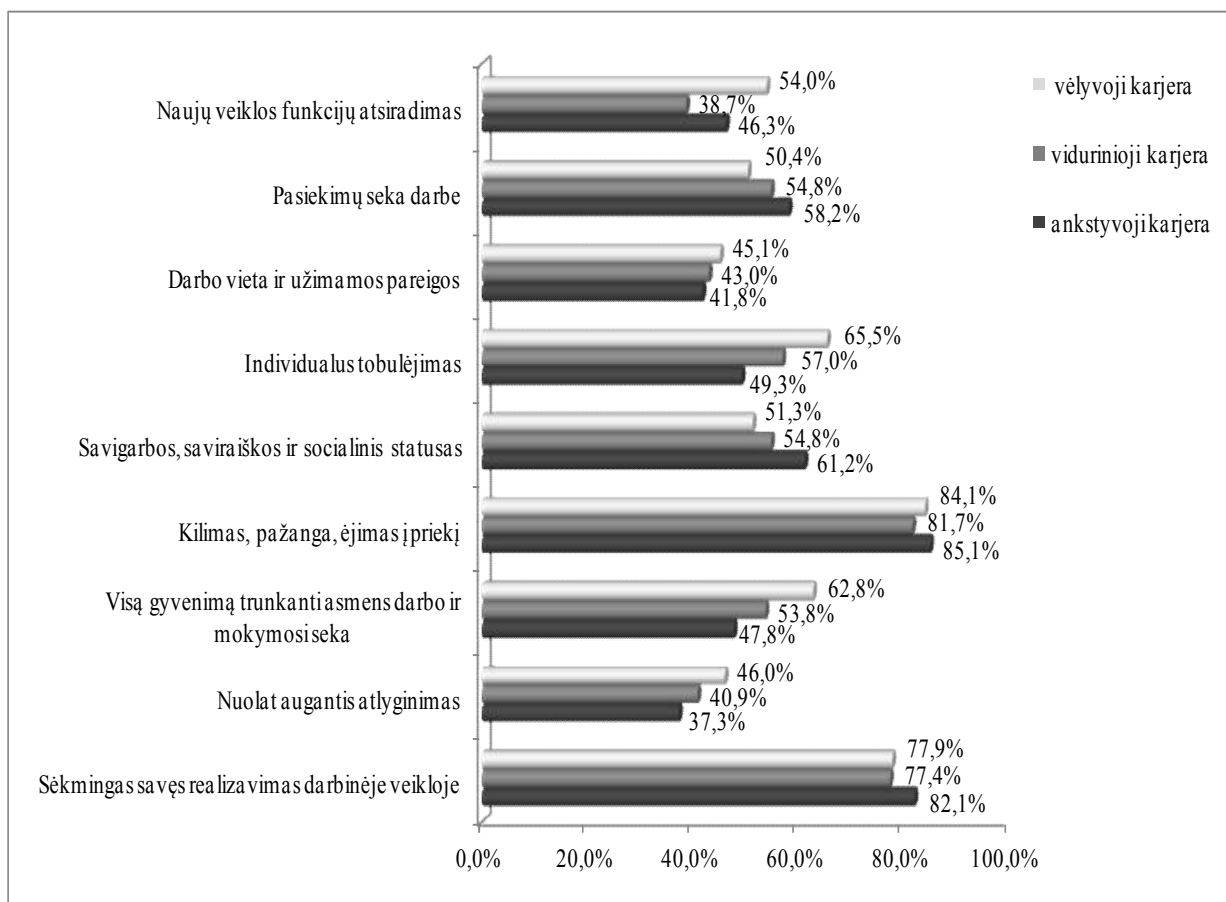
Vertybės	Ankstyvoji karjera				Vidurinioji karjera				Vėlyvoji karjera			
	Buvo svarbios vertybės		Yra svarbios vertybės		Buvo svarbios vertybės		Yra svarbios vertybės		Buvo svarbios vertybės		Yra svarbios vertybės	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Gebėjimas spręsti iškilusias problemas	23	34,3	52	77,6	34	36,6	69	74,2	38	33,6	78	69,0
Saugumas	27	40,3	55	82,1	35	37,6	67	72,0	35	31,0	80	70,8
Šeima	24	35,8	55	82,1	34	36,6	75	80,6	39	34,5	88	77,8

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, labiausiai vertybių kaita pastebima ankstyvojoje karjeroje vertinant visus teiginius. Tikėtina, kad šio karjeros etapo pedagogai galėjo geriausiai įvertinti, kokiomis vertybėmis vadovavosi prieš rinkdamiesi profesiją ir dabar, dirbdami pedagoginį darbą, nes jų atžvilgiu yra praėję mažiausiai laiko.

3.3.2. Pedagogų pasitenkinimas karjera

Pasitenkinimas karjera skatina individą ieškoti naujų galimybių, tobulėti. Asmuo, darbe jaučiantis pasitenkinimą, jaučiasi visavertis, pasitikintis savimi, laimingas. Tam įtakos turi daugelis faktorių. Pasitenkinimas darbu – emocinė būseną, verčianti jaustis gerai ir atitinkamas požiūris į atliekamą darbą (Arnold, et all., 2005, Locke, 1976). Nuo pasitenkinimo darbu priklauso ne tik dėl pedagogo gera savijauta, bet ir moksleivių mokymosi kokybė.

Darbe pedagogų pasitenkinimas analizuojamas per respondentų mokytojo statuso vertinimą visuomenėje, kas jiems teikia pasitenkinimą darbe, kas nepatinka dirbant pedagoginį darbą, kas apskritai respondentų nuomone yra karjera. 18 pav. atspindi pedagogų nuomonę apie tai, kas jiems yra karjera.

14 pav. Pedagogų nuomonė, kas jiems yra karjera (N=273)

Iš 14 paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad didžioji dalis tyrimo dalyvių karjerą laiko kilimu, pažanga,ėjimu į priekį. Taip mano net 85,1 proc. ankstyvosios, 81,7 proc. vidurinėsios

ir 84,1 proc. vėlyvosios karjeros pedagogai. Nemaža dalis apklaustųjų (82,1 proc. ankstyvosios, 77,4 proc. vidurinėsios ir 77,9 proc. vėlyvosios karjeros) karjeros sąvoka sieja su sėkmingu savęs realizavimu darbinėje veikloje. Kiek mažiau respondentų (49,3 proc. ankstyvosios, 57,0 proc. vidurinėsios ir 65,5 proc. vėlyvosios karjeros) sutinka, kad karjera yra individualus tobulėjimas. Tuo tarpu, kad karjerą atspindi nuolat augantis atlyginimas mano tik kiek mažiau nei pusė respondentų. Tai teigia 37,3 proc. ankstyvosios, 40,9 proc. vidurinėsios ir 46,0 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų.

Apdorojant bandyta nustatyti ar „karjeros“ sąvoką vienodai supranta skirtingų karjerų pedagogai (žr. 13 lentelę).

13 lentelė

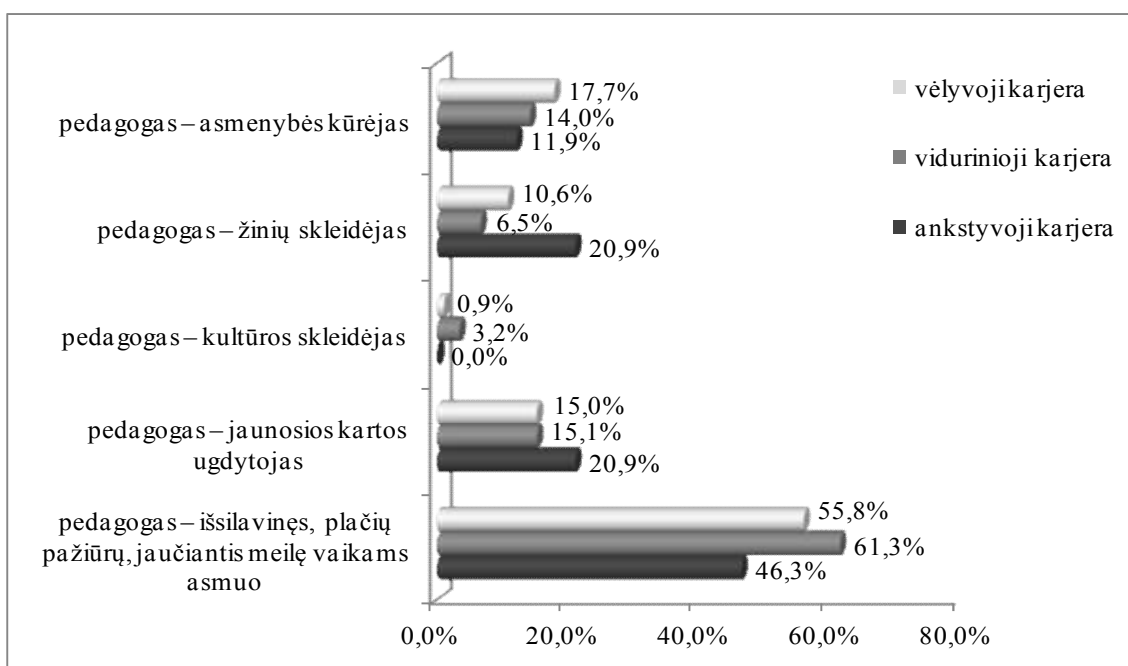
Pedagogų pasiskirstymas pagal tai, kas jiems yra karjera statistinis reikšmingumas (%)

Teiginiai	Ankstyvoji karjera, %	Vidurinioji karjera, %	Vėlyvoji karjera, %	p
Sėkmingas savęs realizavimas darbinėje veikloje	82	77	78	0,59
Nuolat augantis atlyginimas	37	41	46	0,48
Visą gyvenimą trunkanti asmens darbo ir mokymosi seka	48	54	63	0,49
Kilimas, pažanga, ėjimas į priekį	85	82	84	0,55
Savigarbos, saviraiškos ir socialinis statusas	61	55	51	0,47
Individualus tobulėjimas	49	57	65	0,53
Darbo vieta ir užimamos pareigos	42	43	45	0,58
Pasiekimų seka darbe	58	55	50	0,85
Naujų veiklos funkcijų atsiradimas	46	39	54	0,65

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, statistiškai reikšmingų skirtumų negauta. Visų karjerų etapų vedaogai panašiai įvertino, kas jiems yra karjera. Visais atvejais gauta p reikšmė yra didesnė už nustatytą reikšmingumo lygį 0,05. Vadinasi visi pedagogai (nepriklausomai nuo karjeros etapų) pakankamai panašiai mano, kas yra jiems karjera. Visų trijų karjeros etapų pedagogai vieningai mano, kad karjera – kilimas, pažanga, ėjimas į priekį, sėkmingas savęs realizavimas darbinėje veikloje.

Gauti tyrimo rezultatai atspindi Stanišauskienės ir Naseckaitės (2012) nuomonę, kad karjera – tai daugiau nei visuma mokamų darbų. Gera karjera pirmiausia pasireiškia per asmens siekius, vertybes, įsitikinimus, poreikius, jo polinkius ir interesus. Kiekvieno žmogaus pagrindinis tikslas – realizuoti save kaip asmenybę, kaip darbuotoją. Visi tyrimo rezultatai, atspindintys respondentų nuomonės vertinimą kaip ne tokią svarbią ir visiškai nesvarbią pateikti 9 priede, 30 lentelėje.

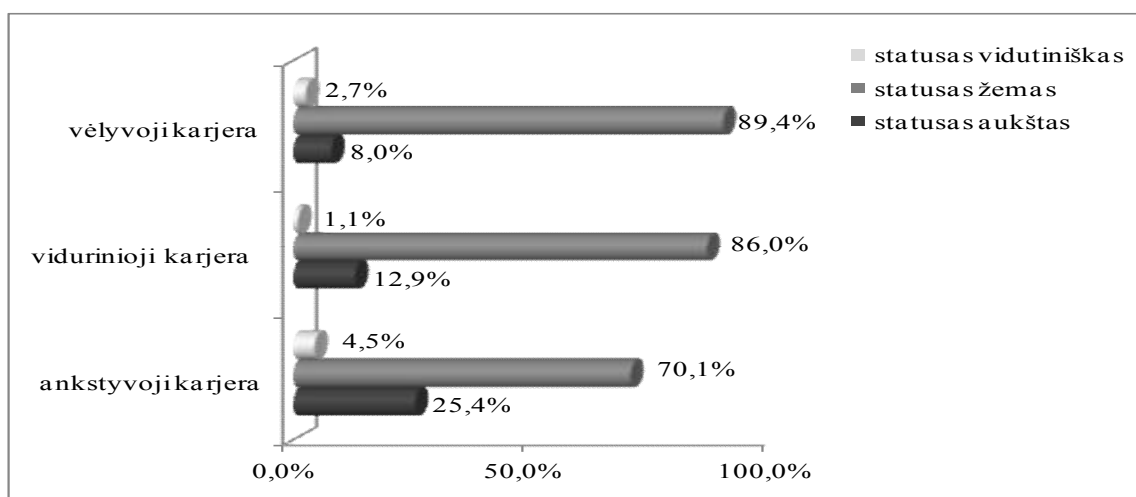
Pastaruoju metu pedagogo statusas visuomenėje įgavo kitokį atspalvį, nei jis buvo prieš keliasdešimt metų, todėl respondentų klausta, koks jų nuomone, apskritai yra pedagogo statusas visuomenėje. Tyrimo duomenys matyti 15 paveiksle.

15 pav. **Pedagogo statuso visuomenėje vertinimas (N=273)**

Daugiausia respondentų (46,3 proc. ankstyvosios, 61,3 proc. vidurinėsios ir 55,8 proc. vėlyvosios karjeros) mano, kad pedagogas – išsilavinęs, plačių pažiūrų, jaučiantis meilę vaikams asmuo. Tikėtina, kad šis teiginys visiems pedagogams (nepriklausomai nuo karjeros etapų) artimiausias, nes jie patys norėtų tokį mokytoją matyti. Kad pedagogas – jaunosios kartos ugdytojas mano 20,9 proc. ankstyvosios ir po 15,0 proc. vidurinėsios bei vėlyvosios karjerų pedagogų. Tik maža dalis respondentų galvoja, kad pedagogas – kultūros sklaidėjas. Taip teigia 3,2 proc. vidurinėsios ir 0,9 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. Šiam teiginiui nepritarė nei vienas ankstyvosios karjeros pedagogas.

Dažnai viešai diskutuoja apie smukusį profesijos prestižą, nepakankamai vertinamą pedagogų darbą. Todėl respondentų paprašyta įvertinti pedagogo statuso visuomenėje lygį. Tyrimo duomenys pateikti 16 paveiksle.

16 pav. **Pedagogų nuomonė apie pedagogo statusą (N=273)**

Didžioji dalis tyrime dalyvavusių pedagogų, neprikalusomai nuo karjeros etapų, įsitikinę, kad pedagogo statusas visuomenėje gana žemas. Tai nurodė 70,1 proc. ankstyvosios, 86,0 proc. vidurinėsios ir 89,4 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. Kad pedagogo statusas visuomenėje aukštas mano 25,4 proc. ankstyvosios, 12,9 proc. vidurinėsios ir tik 8,0 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. Vidutiniškai pedagogo statusą vertina vos 4,5 proc. ankstyvosios, 1,1 proc. vidurinėsios ir 2,7 proc. vėlyvosios karjerų pedagogų. Ypatingai, kad mažas statusas, pažymi vėlyvosios karjeros pedagogai. Tai veikiausiai susiję su tuo, kad jiems pradėjus dirbti pedagogas visuomenėje buvo vertinamas ir traktuojamas kitaip, nei yra šiandien.

Tikėtina, kad respondentų atsakymus dėl pedagogo statuso lemia ne tik visuomenėje, žiniasklaidoje ir tarp pačių mokytojų vyraujantis požiūris, tačiau ir kaip pats pedagogas jaučiasi savo darbe. Noriai į darbą einantis ir jame pasitenkinimą jaučiantis mokytojas negalvos, kad jo darbas nevertinamas ir pan. R. Bilbokaitė, I. Bilbokaitė (2009) teigia, kad vis labiau keliant reikalavimus pedagogui, pedagogo profesija mažiau gerbiama.

Atviru anketos klausimu tyrimo dalyvių prašyta argumentuoti savo pasirinkimą. Atsakymai išskirti 14 lentelėje.

14 lentelė

Respondentų žemo pedagogo statuso visuomenėje priežasčių vertinimo analizė (N=273)

Kategorijos Subkategorijos		Ankstyvoji karjera	Vidurinioji karjera	Vėlyvoji karjera	Autentiški atsakymai
		Dažnių sk, vnt.	Dažnių sk, vnt.	Dažnių sk, vnt.	
Profesijos prestižas, statusas	<i>Nepagarba mokytojams</i>	10	12	22	<i>"Mokytojo profesijos prestižo nekelia ne tik politikai, tačiau ir patys mokytojai" "Daug popierizmo, nepakantumo mokytojų atžvilgiu" "Pedagogas kaltas, kad mokiniai gauna prastus įvertinimus" "Mokytojas pastatomas greta su Maximos pardavėju"</i>
	<i>Neadekvatūs reikalavimai</i>	2	3	4	
	<i>Mokytojas – paslaugų teikėjas</i>	6	4	14	
Finansai	<i>Menkas darbo užmokestis</i>	9	22	19	<i>"Pedagogas vertinamas žemai, nes jis turi daug pareigų, mažai teisių" "Darbas menkai apmokamas, yra sunkus ir atsakingas" "Pakito mokytojo statusas, nes visuomenė susvetimėjusi, žmonės vienas kito atžvilgiu ieško tik naudos, o ne dvasinio beždravimo, nebėra bendrumo jausmo, koks buvo anksčiau"</i>
	<i>Švietimo sistemos nefinansavimas</i>	1	0	4	
	<i>Sumaterialėjęs pasaulis</i>	0	2	5	
	<i>Taisyklių ir reikalavimų perteklius</i>	3	6	7	<i>"Politikai veda tokią švietimo politiką, apkrauta mokytojus nereikalingais dalykais" "Politikai tyčiojasi iš pedagogų: kuria naujus įstatymus, taisykles,</i>
	<i>Didelis popierizmas</i>	2	6	5	

Švietimo politika	<i>Vaiko teisės aukščiau už mokytojų</i>	2	4	5	<i>reikalavimus, tai žemina ir trukdo švietimo sistemos tobulėjimui" "Akcentuojamos tik vaikų teisės, o pedagogai tampa vaikų vergais" "Vaikai gali daryti ką nori, o mokytojas net balso pakelti negali, neduok Dieve pakels ranką – nuskambės visas miestas, o pedagogas varstys teismų duris"</i>
-------------------	--	---	---	---	--

Kaip matyti iš respondentų atsakymų, dažniausiai jie mažą satusą visuomenėje tapatina su profesijos prestižu, statusu (75) – akcentuojama nepagarba mokytojams (44). Anot respondentų, mažą pedagogo statusą lemia ir darbo užmokestis lyginant su keliamais reikalavimais pedagogui (50). Mokytojai nusivylę ir švietimo politika (40). Pedagogus erzina ne tik naujų taisyklių ir reikalvimų kūrimas (16), bet vaiko teisių iškėlimas aukščiau pedagogų (11). Matyti, kad respondentai yra nusivylę, jiems trūksta pagarbos ne tik iš auklėtinių, bet ir iš visuomenės. *Ankstyvosios ir vėlyvosios karjeros pedagogai vertindami, kodėl pedagogo statusas yra žemas, labiau akcentuoja nepagarbą mokytojam, o vidurinioji karjera pabrėžia atlyginimą.*

Dėl profesijos prestižo, statuso ne retai atsakingi patys pedagogai, kurie negatyvias emocijas, nepasitenkinimą darbu iškelia viešai. Kita vertus, kai svarstomos su švietimu susijusios problemos, visuomenė mažai į tai įtraukiama.

Kodėl respondentai pedagogo statusą vertina aukštai matosi 15 lentelėje.

15 lentelė

Respondentų aukšto pedagogo statuso visuomenėje vertinimo analizė (N=31)

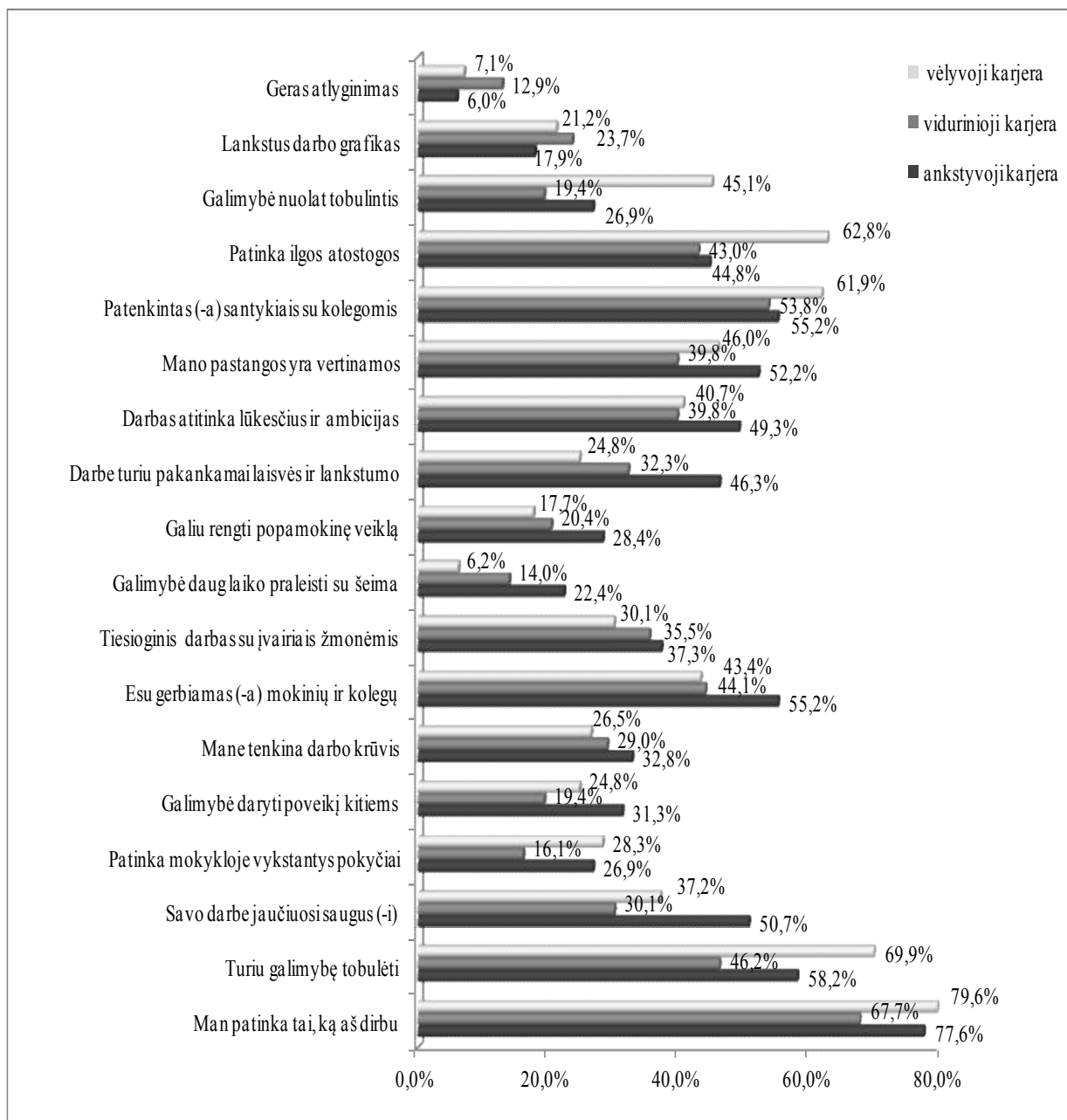
Subkategorijos	Ankstyvoji karjera	Vidurinioji karjera	Vėlyvoji karjera	Autentiški atsakymai (<i>Kalba netaisyta</i>)
	<i>Dažnių sk, vnt.</i>	<i>Dažnių sk, vnt.</i>	<i>Dažnių sk, vnt.</i>	
Pedagogai auklėja ir ugdo jaunąją kartą	4	1	1	<i>"Pedagogai – tai jaunosios kartos ugdytojai, žinių skleidėjai"</i>
Pedagogas gerbiamas visuomenėje už indėlį į vaiko ateitį	9	4	12	<i>"Pedagogai, gal ir ne visi, tačiau didžioji dalis jų gerbiami už svarbą jaunų žmonių gyvenime"</i>

Pedagogo aukštą statusą visuomenėje respondentai sieja su tuo, kad pedagogas įneša indėlį į vaiko ateitį. Tai nurodė 25 asmenys. Daugiausia iš jų ankstyvosios ir vėlyvosios karjeros pedagogų. Teigiamą požiūrį į pedagogo statusą visuomenėje išsakė asmenys jaučiasi pilnaverčiais ir tiki, kad jų darbas yra vertinams aukštai, o pedagogai vertinami už tą darbą.

Pedagogo statusą visuomenėje nei aukštai, nei žemai laiko 8 respondentai (po 2 ankstyvosios ir vidurinėsios karjeros ir 4 vėlyvosios karjeros pedagogai). Jie teigia, kad vieniems pedagogas – jaunosios kartos ugdytojas, kitiems paslaugų teikėjas. Anot respondentų, pedagogai dažnai vertinami skirtingai pagal vietovę, dažniausiai gerai pedagogo darbas

vertinamas rajonuose. *"Jei tėvų motyvacija aukšta, tai ir vaikai pedagogus vertina aukštai. Jei tėvai mokėsi ne ypač gerai, tai ir vaikų mokymosi pasiekimai žemi, o kaltė suverčiama mokytojui. Pakito ir pats požiūris į mokytojus. Kita vertus, mokytojai paslaugų teikėjais",* – teigia vienas iš vėlyvosios karjeros pedagogų.

Siekiant išsiaiškinti pedagogų pasitenkinimą darbu paprašyta pedagogų įvertinti kiekvieną teiginį, pasirenkant jiems priimtinausią atsakymą (žr. 17 pav.).

17 pav. **Pedagogams darbe labiausiai patinkantys faktoriai (N=273)**

Duomenys atskleidė, kad didelė dalis pedagogų yra patenkinti tuo ką dirba. Taip teigia 77,6 proc. ankstyvosios, 67,7 proc. vidurinėsios ir 79,6 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. Tačiau, kad pedagogo darbas tenkina respondentų ambicijas ir lūkesčius jau teigia 49,3 proc. ankstyvosios, 39,8 proc. vidurinėsios ir 40,7 proc. vėlyvosios karjerų pedagogų. Daugiau nei

pusė respondentų patenkinti santykiais su kolegomis, mažiausiai patenkinti gaunamu atlygiu už darbą. Tik 6,0 proc. ankstyvosios, 12,9 proc. vidurinėsios ir 7,1 proc. vėlyvosios karjerų pedagogų tenkina jų atlyginimas. Sakoma, kad niekada nedirbsi, jei dirbsi mėgstamą darbą. Iš gautų rezultatų matyti, kad pedagogams patinka tai, ką jie dirba, tačiau kiti vertinimai verčia suabejoti, ar respondentams pedagogo darbas mielas. Kita vertus, pedagogų netenkina tai, kad jų krūvis per didelis ar jie negali daugiau laisvo laiko skirti šeimai. Šiame kontekste matyti respondentų pedagoginių interesų ir asmens interesų konfrontacija. B. Bitinas (2013) teisingai pastebi, kad mokytojai nėra abstraktūs asmenys, kurie neturi jokių kitų interesų, išskyrus tik mokyti ir auklėti vaikus. Mokytojai, kaip ir kiti asmenys negali atsisakyti šeimos, poilsio, asmeninių norų ir materialinės gerovės. Pedagogai, anot autoriaus, taip pat nei fiziškai, nei psichologiškai nepajėgūs įvykdyti visų privalomų direktyvų. Todėl galima daryti hipotetinę prielaidą, kad būtent dėl šių autoriaus išvardytų priežasčių atsiranda paradoksas tarp respondentų darbo mėgiamumo ir pasitenkinimo darbu.

Statistiškai reikšmingi skirtumai atsiskleidė pedagogams įvertinus šiuos teiginius: savo darbe jaučiuosi saugus, darbe turiu pakankamai laisvės ir lankstumo, turiu galimybę tobulėti, patinka ilgos atsostogos bei poreikis nuolat tobulintis (žr. 16 lentelę).

16 lentelė

Respondentų pasitenkinimo darbu vertinimas (%)

Teiginiai	Ankstyvoji karjera, %	Vidurinioji karjera, %	Vėlyvoji karjera, %	<i>p</i>
Savo darbe jaučiuosi saugus (-i)	50,7	30,1	37,2	0,021
Darbe turiu pakankamai laisvės ir lankstumo	46,3	32,3	24,8	0,024
Turiu galimybę tobulėti	58,2	46,2	69,9	0,027
Patinka ilgos atostogos	44,8	43,0	62,8	0,019
Poreikis nuolat tobulintis	26,9	19,4	45,1	0,035

Iš gautų rezultatų matyti, kad ankstyvosios karjeros pedagogai kur kas saugesni jaučiasi mokykloje, taip pat turi daugiau laisvės ir lankstumo nei vidurinėsios ir vėlyvosios karjerų pedagogai. Tačiau galimybę tobulėti daugiau turi vėlyvosios karjeros pedagogai. Ilgas atostogas bei poreikį nuolat tobulintis kaip vieną iš darbo pasitenkinimo kriterijų labiau akcentuoja vėlyvosios karjeros pedagogai. Mokytojo profesijos esmė reikalauja, kad jis nuolatos domėtusi įvairiomis mokslo sritimis, mokslo naujovėmis, visuomeninio gyvenimo problemomis, tobulėtų. Pedagogų kompetencijų apraše tai pat pabrėžiams nuolatinis pedagogo mokymasis. Šiame kontekste matyti, kad poreikio tobulėti ankstyvosios ir vidurinėsios karjeros pedagogai nelaiko reikšmingu, vėlyvosios – priešingai. Kaip pasiskirstė pedagogų procentas vertinant tuo pačius teiginius apie pasitenkinimą darbu kaip iš dalies svarbius ir nesvarbius galima pamatyti 10 priede, 31 lentelėje.

Galima daryti hipotetinę prielaidą, kad ankstyvosios ir vidurinėsios karjeros etapų pedagogai dar įsitikinę, kad jiems pakanka žinių, įgytų universitete, todėl šie rodikliai gana žemi. Kalbant apie vėlyvosios karjeros pedagogus galima daryti prielaidą, kad jiems nebepakanka žinių, todėl jie siekia atsinaujinti, taip pat palaiko visuomenėje pastaruoju metu analizuojamą profesionalizacijos veiklą. Jau kalbėta apie pedagogui priskirtas funkcijas, jų gausą, todėl, kad pedagogai pajęgtų atlikti visus veiklos vaidmenis ir vykdyti modernėjančios visuomenės švietimo politikos gaires, reikia nemažai pastangų ir atitinkamų gebėjimų. Vadinasi, jis turi būti nuolatiniame profesionalizacijos procese.

Kas labiausiai pedagogams nepatinka jų darbe atsispindi 17 lentelėje.

17 lentelė

Labiausiai pedagogų darbe labiausiai netenkinančių reiškinių analizė (N=273, %)

Teiginys	Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera	
	N	%	N	%	N	%
Menkas švietimo sistemos finansavimas	59	88,1	77	82,8	99	87,6
Menkos karjeros galimybės	30	44,8	39	41,9	48	42,5
Pastovus naujų užduočių rengimas	19	28,3	31	33,3	42	37,2
Negalėjimas atsiriboti nuo mokinių problemų	21	31,3	32	34,4	49	43,4
Didelė atsakomybė	25	37,3	33	35,5	65	57,5
Švietimo sistemos nestabilumas	48	71,6	61	65,6	80	70,8
Mokinių mokymosi motyvacijos trūkumas	44	65,7	60	64,5	80	70,8
Būtinų priemonių trūkumas darbui	27	40,3	42	45,1	49	43,4
Didelis darbo krūvis	22	32,8	30	32,2	35	30,9
Konkurencija mokytojų tarpe	18	26,9	23	24,7	39	34,5
Administracijos abejingumas	35	52,2	38	40,7	45	39,8
Nesudaromos sąlygos tobulėti	13	19,4	23	24,7	32	28,3
Nepalankus darbo valandų išdėstymas	22	32,8	33	35,5	40	35,4
Naujų vadovėlių trūkumas	16	23,9	38	40,7	41	36,3
Didelis dokumentacijos kiekis	38	56,7	50	53,8	61	54,0
Problemos, dirbant su skirtingo lygio mokiniais	23	34,3	26	27,8	49	43,4
Mokinių nepagarba mokytojams	20	29,9	32	34,4	54	47,8
Bendravimas su tėvais	11	16,4	16	17,2	28	24,8
Mažėjantis mokinių skaičius klasėje	16	23,9	26	27,8	47	41,6
Nuolat jaučiamas stresas	26	38,8	39	41,9	62	54,9
Abejingas tėvų požiūris į savo atžalų mokymąsi	23	34,3	47	50,5	58	51,3
Moksleivių negebėjimas atlikti savo pareigų	19	28,3	36	38,7	51	45,1
Mokytojų teisių suvaržymas	25	37,3	29	31,2	37	32,7
"Sunkios" auklėjamosios klasės paskyrimas	20	29,9	20	21,5	41	36,3
Nepripažįstamos kompetencijos, įgytos savišvietos būdu	18	26,9	24	25,8	27	23,9
Nuolatinė administracijos kontrolė	41	61,2	48	51,6	48	42,5

Kaip matyti iš gautų duomenų pedagogo darbe respondentų (nepriklausomai nuo karjeros etapų) labiausiai netenkina menkas švietimo sistemos finansavimas. Tai teigia 88,1 proc. ankstyvosios, 82,8 proc. vidurinėsios ir 87,6 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. Taip pat pedagogus neramina švietimo sistemos nestabilumas. Tam pritaria 71,6 proc. ankstyvosios, 65,6 proc. vidurinėsios ir 70,8 proc. vėlyvosios karjerų pedagogų. Pedagogai išskiria dar vieną problemą – mokinių mokymosi motyvacijos trūkumą. Kad jiems tai nepatinka teigia 65,7 proc.

ankstyvosios, 64,5 proc. vidurinėsios ir 70,8 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų. Kaip matyti iš lentelėje pateiktų duomenų, pedagogai labiausiai akcentuoja pinigus ir techninius dalykus, kontrolę, administracijos abejingumą. Vadinasi, jei anksčiau pedagogai teigė, kad jų darbas jiems patinka, tai nenorą dirbti pedagogo darbą jiems kelia darbo sąlygų neužtikrinimas, nesaugumo jausmas švietimo sistema.

Statistiškai reikšmingi skirtumai pasireiškė šiuose teiginiuose (žr. 18 lentelę)

18 lentelė

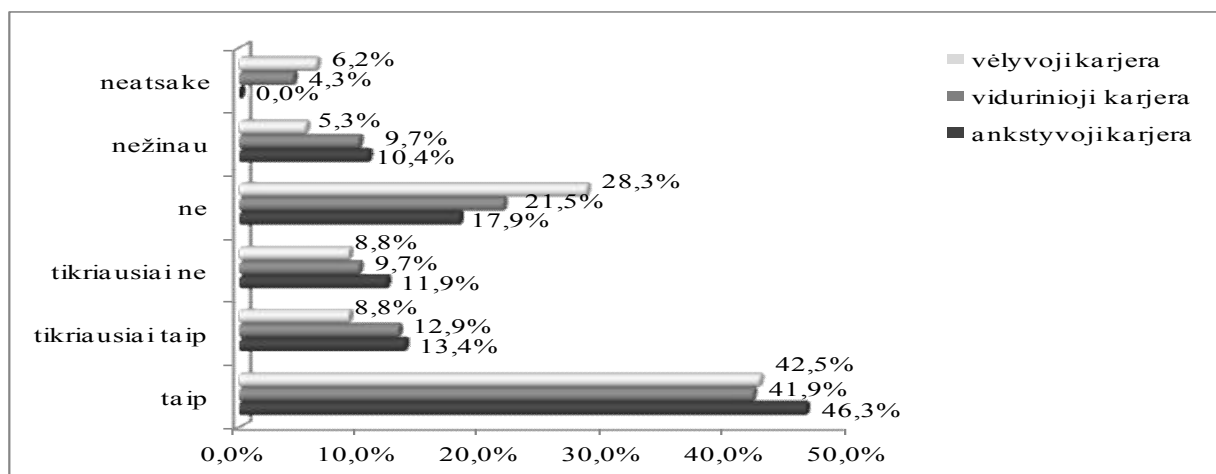
Statistiškai reikšmingi teiginių apie nepasitenkinimą darbu skirtumai (%)

Teiginiai	Ankstyvoji karjera, %	Vidurinioji karjera, %	Vėlyvoji karjera, %	p
Didelė atsakomybė	37,3	35,5	57,5	0,037
Mažėjantis mokinių skaičius klasėje	23,9	27,8	41,6	0,017

Vadinasi, vėlyvosios karjeros pedagogams nepasitenkinimą darbu kelia didelė atsakomybė ir mažėjantis mokinių skaičius klasėse, tuo tarpu ankstyvosios ir vidurinėsios karjeros pedagogai tai nesureikškina. R. Alas, M. Vadi (2006) pastebi, kad galimybė spręsti sudėtingas problemas ir iššūkius mokslo darbuotojams yra svarbiausias motyvatorius, vienas iš pasitenkinimo darbu rodiklių. Pedagogai tuos pačius teiginius, netenkinančius darbe galėjo vertinti kaip iš dalies svarbius ir nesvarbius. Jie pateikti 11 priede, 32 lentelėje.

Galima daryti hipotetinę prielaidą, kad ankstyvosios ir vidurinėsios karjeros etapų pedagogams didelė atsakomybė ir yra tas motyvas, teikiantis pasitenkinimą darbu, varantis į priekį siekti karjeros. Tikėtina, kad vėlyvosios karjeros pedagogams atsakomybės jausmas tapatinamas su dideliu krūviu, o žinoma, kad vyresnio amžiaus žmonėms, labiau norisi ramybės, stabilumo.

Sakoma, kad turėdamas patirtį žmogus nedarytų vieno ar kito dalykų, rinktųsi kitą kelią ir panašiai. Todėl pedagogų klausta, ar jie, žinodami, ko tikėtis iš pasirinktos profesijos, vėl rinktųsi šią specialybę. Tyrimo rezultatai pateikti 18 pav.

18 pav. Pedagogų nuomonė, ar turėdami patirtį vėl rinktųsi pedagogo specialybę (N=273)

Teigiančių respondentų, kad taip pat rinktųsi pedagogo specialybę nebuvo net pusę. Kaip matyti iš pedagogų atsakymų, 46,3 proc. ankstyvosios, 41,9 proc. vidurinėsios ir po 42,5 proc. vėlyvosios karjeros pedagogų pakartotų savo pradinį pasirinkimą. Kad nesirinktų šios profesijos atsakė 17,9 proc. ankstyvosios, 21,5 proc. vidurinėsios ir 28,3 proc. vėlyvosios karjerų pedagogų.

Vadinasi, galima daryti išvadą, kad nepriklausomai nuo karjeros etapų pedagogai dėl vienu ar kitu priežasčių nenori dirbti pedagoginio darbo. Todėl paprašyta pedagogų argumentuoti savo pasirinkimą. Gauti rezultatai paaiškina respondentų nenorą vėl rinktis pedagogo profesijos (žr. 19 lentelę).

19 lentelė

Pedagogų argumentacija, kodėl jie nesirinktų pedagogo specialybės (N=273)

Kategorijos Subkategorijos		Ankstyvoji karjera	Vidurinioji karjera	Vėlyvoji karjera	Autentiški atsakymai
		Dažnių sk, vnt.	Dažnių sk, vnt.	Dažnių sk, vnt.	
Vidiniai motyvai	<i>Asmeninės priežastys: įtampa, nepastovumo jausmas, stresas ir nuovargis</i>	5	6	6	<i>"Nuolatinis stresas, įtampa, sužvėrėję vaikai, nejaučiantys jokios atsakomybės ir pagarbos suaugusiam žmogui"</i>
	<i>Pašaukimo nebuvimas</i>	-	4	-	<i>"Neturiu pašaukimo, todėl dirbti šį darbą labai sunku"</i>
	<i>Lūkesčių ir ambicijų neatitikimas</i>	1	7	5	<i>"Galvoju rinktis kitą specialybę, neatitinka mano lūkesčių, nors pedagoginį darbą pasirinkau iš prancipo, nes neturėjau kitų variantų"</i>
Išoriniai motyvai	<i>Netinkamos darbo sąlygos</i>	6	-	4	<i>"Jaučiu, kad dūstu šioje profesijoje"</i>
	<i>Žemas statusas</i>	2	6	6	<i>"Pamenu, kai pradėjau dirbti, pirmus metus džiaugiausi, maniau, kad aš sukurta būti mokytoja, tačiau ta ugnelė išblėso keičiantis visuomenės požiūriui į mokyklą, mokymą"</i>

Kaip matyti iš gautų tyrimo rezultatų, pedagogų nenoras pakartoti savo pradinio profesinio labiausiai įtakotas vidinių motyvų: asmeninių priežasčių (17). Taip pat todėl, kad pedagogo darbas neatitinka lūkesčių ir ambicijų (13), netinka statusas (14). Tik maža dalis respondentų (vidurinėsios karjeros) pedagogo profesijos nesirinktų, nes neturi pašaukimo (4). Žemą statusą, kai priežastį, kad nekartotų savo pradinio pedagogo profesijos pasirinkimo daugiau nurodė vidurinėsios ir vėlyvosios karjeros pedagogai. Vidurinėsios karjeros pedagogai labiau akcentavo lūkesčių ir ambicijų neatitikimą.

Visų karjeros etapų respondentai pabrėžia, kad jie darbe jaučiasi suvaržyti, jiems nepatinka siautėjantys, motyvacijos mokyti neturintys vaikai. Galima daryti išvadą, kad

jautresniems ar ne savo vietoje besijaučiantiems pedagogams tai kelia stresą, nuolatinę įtampą. Kita vertus, pedagogams sveikatą gadina ir nepastovumo jausmas, baimė prarasti darbą.

Kodėl pedagogai ir vėl pakartotų savo pasirinkimą, atsispindi 20 lentelėje.

20 lentelė

Pedagogų argumentacija, kodėl jie vėl rinktųsi pedagogo specialybę (N=273)

Kategorijos		Ankstyvoji karjera	Vidurinioji karjera	Vėlyvoji karjera	Autentiški atsakymai
Subkategorijos		Dažnių sk, vnt.	Dažnių sk, vnt.	Dažnių sk, vnt.	
Vidiniai motyvai	<i>Lūkesčių ir ambicijų atitikimas</i>	17	21	24	<i>"Nesigailiu pasirinkusi tokį kelią, jaučiuosi gerai mokydama vaikus ir matydama, kaip jie su kiekviena diena dobulėja "Pasirinkau teisingai, o tai reiškia, kad jaučiuosi laiminga, nes profesija įprasmina žmogaus gyvenimą. Mėgiamas darbas teikia vidinį pasitenkinimą ne tik pačiam asmeniui, bet ir yra naudingas ir visuomenei"</i>
	<i>Pašaukimas</i>	5	4	6	
Išoriniai motyvai	<i>Tinkama darbo specifika ir darbo sąlygos</i>	7	2	8	<i>"Iš principo jaučiuosi gerai dribdama šį darbą, todėl rinkčiausi ir vėl. mane tenkina sudarytos darbo sąlygos" "Šioje srityje galiu save realizuoti, todėl rinkčiausi tik pedagogo darbą"</i>
	<i>Savirealizacija</i>	-	-	5	

Didžioji dalis pedagogų, nepriklausomai nuo karjeros etapų, nurodžiusių, kad vėl rinktųsi pedagogo profesiją teigia, kad šis darbas atitinka jų lūkesčius ir ambicijas (62). 17 respondentų svarbu, kad jiems tinka darbo specifika, sąlygos. Tai labiau argumentuoja ankstyvosios ir vėlyvosios karjerų pedagogai. 15 respondentų nurodė, kad jie turi pašaukimą šiam darbui. Rrespondentų skaičius, nepriklausomai nuo karjeros etapų, panašiai pasiskirstė, kad jaučia pašaukimą. Pedagogo darbe save realizuoja tik 5 pedagogai. Tai būdinga tik vėlyvosios karjeros pedagogams.

Tikėtina, kad pasitenkinimą darbu jaučiantys asmenys, profesiją rinkosi atsakingai, motyvuotai, žinodami, ko gali tikėtis, įvertinę pedagogo profesijos privalumus ir galimus sunkumus. Kita vertus, pasitenkinimu darbui turi ir požiūris, nusiteikimas, ko laukiama iš darbo, kiek keliama kartelė. Šiame kontekste įtakos turi ir asmeninės savybės, kaip pats asmuo save vertina ir ar jaučiasi gaunantis grįžtamąjį ryšį.

Pedagogų taip pat prašyta nurodyti, kokią kitą specialybę jie būtų pasirinkę, jei nebūtų pasirinkę pedagogo profesijos. Išryškėję atsakymai pateikti 21 lentelėje.

Alternatyvi profesija, kurią būtų pasirinkę respondentai (N=273)

Profesijos sritis	Ankstyvoji karjera	Vidurinioji karjera	Vėlyvoji karjera	Autentiški atsakymai (Kalba netaisyta)
	Dažnių sk., vnt.	Dažnių k., vnt.	Dažnių sk., vnt.	
Darželio auklėtojas (-a)	1	1	-	
Psichologija	3	-	1	
Teisė	5	4	5	
Filosofija	1	-	1	
Žurnalistika	4	1	3	"Neįstojau pagal mokymosi rezultatus"
Ekonomika, finansai	8	5	3	"Neįstojau pagal mokymosi rezultatus"
Dizainas	1	2	2	
Medicina	4	3	17	"Traukė medicina, tačiau tuo metu įstodavo tik medikų vaikai, išrinktieji ar turintys pinigų"
Menas	4	9	2	
Informatika	1	2	2	
Karinis rengimas	1	-	1	
Architektūra	5	2	5	
Sporto specialistas	1	4	-	
Socialinis darbas	3	1	1	
Politika	1	-	-	
Administravimas, vadyba	2	2	1	
Akademinė	0	1	1	
Žemės ūkis	1	1	0	
Tyrėjo	0	3	0	
Vertėjas	0	1	1	"Norėčiau būti vertėja, dirbti kelionių organizavimo srityje"

Iš respondentų išsakytų nuomonių matyti, kad nemažai pedagogų būtų pasirinkę kitas specialybes, visiškai neartimas pedagogui. Vėlyvosios karjeros pedagogai akcentavo medicinos sritį, vidurinėsios karjeros pedagogai mielai būtų pasirinkę specialybes, susijusias su menu, ankstyvosios karjeros pedagogams arčiau širdies ekonomika ir finansai.

Galima daryti išvadą, kad ankstyvosios karjeros pedagogai pirmu numeriu neįstojo į geidžiamą specialybę, todėl pasirinko pedagogiką kaip alternatyvą. Vidurinėsios ir vėlyvosios karjeros pedagogai rinkdamiesi profesiją galėdavo rinktis stojimo metais tik vieną specialybę, todėl galima teigti, kad ne visi respondentai pasirinko tai, kas jiems arčiausia širdies: rinkosi atsižvelgdami į tai, kur didžiausia tikimybė įstoti, pagal mokymosi rezultatus.

IŠVADOS

Išanalizavus mokslinę literatūrą galima daryti tokias išvadas:

1. Profesijos pasirinkimas ilgalaikis procesas, reikalaujantis daug laiko ir pastangų, kad profesija būtų pasirinkta teisingai. Todėl karjeros planavimas turi būti orientuotas į asmens savęs pažinimą, profesinio tapatumo formavimąsi, profesinių vertybių ir lūkesčių nustatymą bei profesijos pasirinkimo gebėjimų ugdymą.
2. Pedagogo profesijos pasirinkimas turi būti racionalus ir vykti sistemingai, įvertinant socialinių veiksnių ir neplanuotų įvykių įtaką. Būtina atsižvelgti ir į pokyčius vykstančius ir dvasiniame žmogaus gyvenime – asmeniui bręstant, nes keičiasi jo interesai, charakterio bruožai, vertybės, prioritetai.
3. Nuomonių spektras gana platus, nes kiekvienu laikotarpiu buvo vis kitas pedagogo idealas. Keičiantis visuomenės struktūroms kinta ir švietimo politika bei samprata: visuomenės lūkesčiai, pedagogo vaidmenys. Išauga būtinybė nuolat mokytis ir tobulinti kvalifikaciją. Sėkmingo profesinio pedagoginio kelio akcentas būtent dedamas gebėjimui mokytis vykstant nuolatiniams pokyčiams. Kad pedagogas pajėgtų įvykdyti jam uždedamas funkcijas, reikia nemažai pastangų ir atitinkamų gebėjimų, todėl pedagogas privalo nuolat kelti savo kvalifikacinę kategoriją ir siekti profesionalumo.

Atlikto tyrimo rezultatai leidžia daryti tokias išvadas:

4. Tyrimas išryškino skirtingų karjeros etapų pedagogų profesijos pasirinkimo veiksnius ir pasitenkinimą karjera. Pasitvirtino pirmoji hipotezė, kad vėlyvosios karjeros pedagogai profesiją pasirinko iš pašaukimo, o ankstyvosios ir vidurinėsios karjeros pedagogų studijų pasirinkimą lėmė kitos priežastys. Viena jų – noras perduoti turimas žinias, asmeninės savybės, tinkančios pedagogo darbui.
5. Ankstyvosios karjeros pedagogų atsakymai leidžia daryti švadas, kad pastaruoju metu mokykloje pabrėžiama savęs pažinimo svarba, gebėjimas sieti poreikius su galimybėmis. Tyrimo duomenys parodė, kad pedagogų, nepriklausomai nuo karjeros etapų, profesijos pasirinkimas buvo gana apgalvotas, motyvuotas. Gauti rezultatai įrodo, kad tik dalis respondentų pedagogikos specialybę pasirinko ilgai negalvodami.
6. Tyrimo eigoje išryškėjo, kad nors ankstyvosios karjeros pedagogai rinkosi profesiją ne iš pašaukimo, tačiau dirbdami su vaikais jie nori perteikti tokias vertybes ir akcentuoja požiūrį į darbą, kurie atitinka pašaukimo charakteristiką.
7. Nustatyti pagrindiniai veiksniai, sukeltys pasitenkinimą ir nepasitenkinimą darbu, ištirti nuostatų darbo atžvilgiu skirtumai skirtinguose karjeros etapuose. Antroji ir trečioji hipotezės pasitvirtino iš dalies. Išryškėjo paradoksas: nepriklausomai nuo karjeros etapų pedagogams

patinka tai, ką jie dirba, tačiau, jei rinktųsi studijas iš naujo, pedagogo specialybės nesirinktų. Tam įtakos turi pedagogo statuso nuvertėjimas, švietimo politika, menkas finansavimas, nesaugumas, kitos nepalankios pedagogams darbo sąlygos. Mokytojai nenori dirbti pedagoginio darbo ir nurodo šias priežastis: pedagogo profesija jiems gadina sveikatą, neatitinka lūkesčių ir ambicijų. Tyrimo metu pastebėta, kad pasitenkinimą karjera daugiau jaučia tie asmenys, kurie savo profesijos pasirinkimo pagrindiniu motyvu nurodė pašaukimą.

8. Pagrindiniai darbuotojų pasitenkinimo darbu veiksniai nepriklausomai nuo karjeros etapų yra karjeros siekimo, tobulėjimo, savirealizacijos galimybės, darbo sąlygos, atlyginimas, socialinės garantijos. Iš tyrimo rezultatų paaiškėjo, kad pedagogų pasitenkinimas darbu priklauso nuo darbo stažo ir amžiaus. Skirtingų karjeros etapų asmenys skirtingai suvokia veiksnius, lemiančius pasitenkinimą darbu. Vėlyvosios karjeros pedagogai daugiau nei ankstyvosios ir vidurinėsios karjeros etapų pedagogai nurodo pasitenkinimo darbu veiksnį. Nustatyta, kad labiausiai pedagogus, nepriklausomai nuo karjeros etapų, motyvuoja atliekamas darbas, santykiai su kolegomis, tai, kad yra gerbiami mokinių, turi galimybę tobulėti, geros darbo sąlygos, taip pat atlyginimas.

9. Didžiausią nepasitenkinimą kelia didelis darbo krūvis. Jį ypač akcentuoja vėlyvosios karjeros pedagogai. Jie taip pat pažymi, kad trūksta karjeros galimybių, grįžtamojo ryšio už jų pasiekimus, taip pat netenkina mokinių motyvacija mokytis. Administracijos abejingumą kaip viena iš nepasitenkinimo veiksniau labiau pabrėžė ankstyvosios karjeros pedagogai. Apmokėjimu už darbą labiausiai piktinasi vidurinėsios karjeros pedagogai.

10. Tyrimo metu gauti duomenys atskleidė, kad išoriniai veiksniai nebuvo itin svarbūs respondentams, nepriklausomai nuo karjeros etapų renkantis pedagogo profesiją.

11. Vėlyvosios karjeros pedagogai labiau nei kitų karjeros etapų pedagogai pabrėžė, kad jiems renkantis profesiją didžiausią įtaką turėjo tėvai, dalyko mokytojas ir auklėtojas, taip pat šeimos tradicija. Iš atviro klausimo paaiškėjo, kad jie sekė savo gerbiamų asmenų pavyzdžiu, dalis vėlyvosios karjeros pedagogų nurodė, kad juos rinktis pedagogo profesiją paskatino auklėtojas, mokytojas, kuris sudomino savo dėstomu dalyku. Tai būdinga vėlyvosios karjeros pedagogų tarpe.

12. Tyrimo metu paaiškėjo ypač ryškus pedagogų vertybių kitimas. Tai labiausiai atsiskleidžia ankstyvosios karjeros pedagogų atsakymuose. Visiškas skirtumas pastebimas tarp tokių vertybių kaip šeima, saugumas. Nenustatyti skirtumai tarp dažnių yra šioms vertybėms: išsilavinimas, pareigos, pripažinimas, sėkmė darbe.

13. Pedagogo statusas respondentams, nepriklausomai nuo karjeros etapų, labai reikšmingas. Jis visuomenėje didžiosios respondentų dalies vertinimu yra žemas. Nors didžioji dalis respondentų, nepriklausomai nuo karjeros etapų, mano, kad pedagogas – išsilavinęs, plačių pažiūrų, jaučiantis

meilę vaikams asmuo, tačiau patys sako esą negerbiami, nesijaučiantys saugūs, nesulaukiantys grįžtamojo ryšio. Tyrimas atskleidė, kad respondentai dažniausiai mažą satusą visuomenėje tapatina su nepagarba mokytojams, menku darbo užmokesčiu bei švietimo politikos vedama politika, per didelių teisių suteikimu moksleiviams ir mokytojų teisių suvaržymu.

14. Išaiškėjo, kad nemažai pedagogų, nepriklausomai nuo skirtingų etapų, būtų pasirinkę kitas specialybes, visiškai neartimas pedagogui. Vėlyvosios karjeros pedagogai būtų pasirinkę medicinos sritį, vidurinėsios karjeros pedagogai mielai būtų pasirinkę specialybes, susijusias su menu, ankstyvosios karjeros pedagogams arčiau širdies ekonomika ir finansai. Paaiškėjo, kad ankstyvosios karjeros pedagogai pirmu numeriu neįstojo į geidžiamą specialybę, todėl pasirinko pedagogiką kaip alternatyvą.

15. Pastebėta, kad vidurinėsios karjeros pedagogų atsakymai labai svyruoja. Vienais atvejais jie arčiau ankstyvosios karjeros, kitu atveju – arčiau vėlyvosios karjeros pedagogų.

REKOMENDACIJOS

Remiantis mokslinės literatūros analize ir tyrimo rezultatais aukštojo mokslo institucijoms, ruošiančioms pedagogus:

- Taikyti griežtesnius reikalavimus stojantiems į pedagogikos specialybes: taikyti papildomus atrankos kriterijus, tokius kaip esė, interviu įvertinant būsimųjų studentų ne tik išsilavinimo lygį, tačiau ir asmenybės kryptingumą. Šiame kontekste galėtų būti taikomi ne tik motyvaciniai testai, bet ir testai, asmenybės savybėms, reikalingoms mokytojo profesijai, nustatyti.
- Studijų metu skirti daugiau laiko praktiniams studentų užsiėmimas (praktika mokyklose).
- Stiprinti studentų motyvaciją būti mokytojais atliekant įvairias užduotis.

Bendrojo ugdymo mokyklų, gimnazijų karjeros specialistams:

- Būsimų pedagogų atrankai reikėtų skirti dėmesį jau bendrojo ugdymo mokykloje, nes mokytojai gerai pažįsta mokinius ir gali nukreipti jų profesinį pedagoginį apsisprendimą.
- Moksleivius, galvojančius rinktis pedagogikos studijas reikėtų supažindinti su visuomenine mokytojo reikšme, pedagoginių profesijų šakomis, darbo sąlygomis, pedagogo profesijai, specialybei reikalingomis fiziologinėmis bei psichologinėmis ypatybėmis.
- Vykdamt pedagoginį profesinį orientavimą būtina pateikti sistemingą ir planingą informaciją, kuri atspindėtų sisteminius faktus, teorines ir praktines žinias.
- Vykdyti pedagoginį profesinį konsultavimą reikėtų pradėti ne paskutinėse klasėse. Pirmiausia galėtų būti atskleistas tik bendriausias pedagogo profesijos turinys. Vyresnėse klasėse turėtų būti skiriamas didesnis dėmesys kiekvienos specialybės darbo turiniui: psichologinių, moralinių bei charakterio savybių, reikalingų pedagogo profesijai, atskleidimas. Taip pat išsamiai analizuojami svarbiausi klausimai, susiję su pedagogo profesijos turiniu: svarstomi profesijos pasirinkimo motyvai, kodėl norima tapti mokytoju.

Būsimiems pedagogams:

- Pažinti save ir įsitikinti, ar turite pedagogui būtinas savybes:
 - jausti meilę vaikams ir norėti dirbti su jaunimu;
 - domėtis pedagoginio pobūdžio veikla;
 - išsiugdyti pedagogo darbui reikalingas charakterio ypatybes.
- Pažinti pedagogo profesijos ypatumus:
 - Teigiamai žvelgti į mokytojo profesiją ir įsisąmoninti pedagogo profesijos visuomeninę reikšmę;
 - suvokti ne tik patraukliąsias profesijos puses, bet ir laukiamus sunkumus;
 - gerai išmanyti pedagogo profesijos turinį ir reikalavimus, keliamus pedagogui;

- suvokti pedagogo profesijos kilnumą ir garbingumą;
- domėtis tais dalykais, kurių prireikia būsimajame darbe ir juos įsisavinti.
- Padirbėti, nesant galimybių, stebėti savo mokyklos mokytojus pamokų metu ir užklausinėje veikloje: daryti išvadas apie kylančias problemas, kas žavi mokytojo darbe.

Valdžios institucijoms, bendrojo ugdymo įstaigų administracijoms, atsakingoms už organizacinių ir personalo valdymo procesų tobulinimą:

- Siekiant išvengti per didelio krūvio peržiūrėti funkcijas, optimizuoti struktūrą, kad būtų išvengta darbų pasikartojimo ar nereikalingų darbų darymo;
- Siekiant didinti pedagogų pasitenkinimą darbu pagal galimybes didinti pedagogų atlyginimus, teikti papildomas premijas už tam tikrą darbą. Žemas atlyginimas mažina pedagogų pasitenkinimą darbu, iškreipia požiūrį į pačią profesiją.
- Stiprinti pedagogo socialinį statusą.
- Akcentuoti pedagogo svarbą visuomenėje, jo veiklos svarbą.
- Atkreipti dėmesį pedagogų į indėlį visuomenėje.

DISKUSIJA

Atliktas tyrimas "pedagogų profesijos pasirinkimo veiksniai ir pasitenkinimas karjera: problemos ir galimybės" atskleidė esminį skirtingų karjeros etapų pedagogų profesijos pasirinkimą. Vėlyvosios karjeros pedagogai specialybę rinkosi iš pašaukimo, noro dirbti su vaikais, jausdami meilę jiems. Ankstyvosios ir vidurinėsios karjeros pedagogų studijų pasirinkimo motyvacija – perteikti turimas žinias. Išryškėjo dalis asmenų (tai ryškiausia ankstyvosios karjeros pedagogų atsakymuose), kurie atsitiktinai tapo mokytojais.

Kitas ryškus pastebėjimas – ne tik iš pašaukimo studijas pasirinkę asmenys jaučiasi esantys savo vietoje, jiems darbas atitinka jų lūkesčius ir ambicijas. Tiesa, tiek jaunesni, tiek vyresni pedagogai nepatenkinti darbo užmokesčiu, nelanksčiomis darbo sąlygomis. Saugūs mokykloje jaučiasi daugiau ankstyvosios karjeros pedagogų, nei vėlyvosios ir vidurinėsios. Galima daryti hipotezę, kad vėlyvosios karjeros pedagogai bijo prarasti darbą dėl nuolat besikeičiančių darbo sąlygų. Jauniems asmenims tai neaktualu arba jie nebijo praradę darbą susirasti kito, nes yra lankstesni, tiki galintys greitai įsidarbinti.

Literatūros analizė ir praktinė dalis atskleidė, kad pedagogų ugdymas, kalbant apie ankstyvosios karjeros pedagogus, ir atrankos kriterijai stojant į pedagogikos studijas, neatitinka reikalavimų, būtinų pedagogo darbe. Trūksta praktikos. Pastebimas ankstyvosios karjeros pedagogų motyvacijos trūkumas, kurį lėmė galimybė rinktis iš kelių specialybių. Tokiu būdu susiformavo pagrindinis kriterijus priimant į studijas – egzaminų rezultatas. Nenustatytas teisingas pedagoginio profesinio apsisprendimo kriterijus. Atlikus tyrimą išryškėjo, kad dalis pedagogų profesiją pasirinko nepakankamai sąmoningai ir motyvuotai. Tai ypač ryšku ankstyvosios ir vidurinės karjeros pedagogų atsakymuose. Vėlyvosios ir vidurinėsios karjeros pedagogų atsakymuose išryškėjo profesinis-pedagoginis ir dalykinis kryptingumas. Dalykinis kryptingumas atsiskleidė nepakrausomai nuo karjeros etapų pedagogų atsakymuose. Tyrimo rezultatai leidžia daryti išvadą, kad apie 10 proc. ankstyvosios ir vidurinėsios karjerų pedagogų neturi nei profesinio-pedagoginio, nei dalykinio kryptingumo.

Siekiant aktualizuoti gautus tyrimo rezultatus pateikiama keletas diskusinių analizuojamos problemos aspektų, orientuotų į nacionalinio ir tarptautinio lygmens mokslinius tyrimus. D. Bagdžiūnienė, A. Kazlauskienė, A. Liniauskaitė ir kt. (2014) teigia, kad didžioji dalis mokslininkų profesiją sieja su pašaukimu. Tačiau šiame kontekste pabrėžiama, kad atlikus ne vieną tyrimą, pastebima tendencija, kad atrenkant studentus tik pagal atestatų balus, didelė dalis stojančiųjų pedagogikos studijas renkasi neturėdami išreikštos motyvacijos būti mokytojais. Autoriai pateikia pagrindinius motyvus, lemiančius rinktis įvairias profesijas, tame tarpe ir pedagogo: siekis įgyti aukštojo mokslo diplomą, noras studijuoti, noras tobulėti kaip asmenybei, ketinimas mokytis toliau. Vadinasi, į pedagogikos studijas priimami studentai, kurie pereina

jiems keliamą tam tikrų egzaminų kartelę. Nors visur teigiama, kad pedagogai turi būti motyvuoti darbui, aiškiai suvokti pedagoginį kryptingumą, tačiau pastebima priešinga tendencija.

P. Juzevičienė, N. Jankauskienė, B. Janiūnaitė ir kt. (2007) teigimu, viena opiausių pedagogų rengimo problemų – nepakankama studentų motyvacija dirbti pedagoginį darbą. Juo labiau su mokytojo darbu nesiejami jokie planai. Todėl įvairiuose švietimo dokumentuose raginama gerinti mokytojo profesijos patrauklumą. Pedagogų rengimo pertvarkos svarba pabrėžiama 16-osios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje: "siekiant aukštos pedagogų kompetencijos, psichologinio tinkamumo ir motyvacijos bus tobulinama pedagogų rengimo sistema. Mokytojas laikomas pagrindiniu švietimo kaitos ir mokyklos tobulinimo veiksnium, todėl reikia atkurti mokytojo profesijos prestižą, kelti mokytojų statusą visuomenėje. Mokytojai turėtų būti tobulėjantys, kūrybingi ir produktyvūs, gerbiami mokinių ir visuomenės, jų darbas – deramai atlyginamas, todėl numatyta siekti, kad didėtų pedagogo profesijos patrauklumas, į šią sritį eitų dirbti motyvuoti jaunuoliai, savo specialybę ir pedagogiką išmanantys žmonės." (Damskis ir kt. 2013, p. 8).

Analizuojant pedagogų pasitenkinimą karjera, išryškėjo gana daug veiksnių, kurie nemotyvuoja pedagogų dirbti pedagoginį darbą. Tai būtent vėlyvosios karjeros pedagogai pabrėžia nesaugumą ir mokinių bei kolegų nevertinimą, mokinių motyvacijos mokytis trūkumą, nepriklausomai nuo karjeros etapų pedagogai neturi pakankamai laisvo laiko praleisti su šeima. Taip pat visų karjeros etapų pedagogų netenkina jų atlyginimas, menkas švietimo sistemos finansavimas, didelis popierizmas, administracijos abejingumas bei daugelis kitų veiksnių. L. Rupšienė, D. Gustienė (2006) straipsnyje "Gimnazijos pedagogų darbo motyvavimas" išskiria septynias kategorijas, kurios trukdo pedagogams dirbti ir taip silpnina jų motyvaciją:

1. Menkas gimnazijų materialinis aprūpinimas (mokymo priemonių, naujų IT trūkumas, menka materialinė bazė ir kt.);
2. Švietimo sistemos trūkumai (per mažas uždarbis, popierių pildymas, biurokratizmas, didelis mokinių skaičius klasėje, neigiami švietimo sistemos pokyčiai ir kt.);
3. Didelis pedagogų darbo krūvis (laiko stoka, papildomi darbai);
4. Vadovų netinkamas vadovavimas (silpnas vadovų palaikymas, pedagogų nevertinimas, vadovas nesėkmes aptaria mokinių akivaizdoje ir kt.);
5. Asmeninės priežastys (nepastovumo jausmas, stresas ir nuovargis, amžius, asmeninės problemos, per mažai pamokų, patirties trūkumas ir kt.);
6. Mokinių mokymosi motyvacijos ypatumai (mokinių motyvacijos stoka, mokinių abejingumas dalykui, lankomumas ir kt.);
7. Destruktyvūs kolegų santykiai (kolegų netolerancija ir konkurencija, intrigos).

A. Nesmejeva (Несмејева, 2007), tyrusi pedagogų motyvaciją, darbo ypatumus, pabrėžia, kad 45 proc. jaunų pedagogų, padirbusių mokykloje, požiūris ir pedagogo darbą kardinaliai pasikeitė. Pastarieji nusivylė, o pagrindinės to priežastys: praktikos stoka, bendravimas su kolegomis, žemas profesijos statusas, didelis darbo krūvis.

Kaip matome, tiek autorių, tiek darbo tyrimo rezultatai turi analogijų: švietimos sistemos ypatumai, mokinių mokymosi ypatumai, mokytojų tarpusavio santykiai. L. Rupšienė, D. Gustienė (2006), pabrėžia materialinį aprūpinimą ir darbo krūvius. Todėl šiuo atveju pastebimas skirtumas, nes darbe nepriklausomai nuo karjeros etapų pedagogai šių dalykų ypač ryškiai neišskiria. A. Nesmejeva (Несмејева, 2007) tyrimu nustatė, kad pedagogų netenkina žemas profesijos statusas. Analogiški rezultatai gauti ir atlikus tyrimą "Pedagogų profesijos pasirinkimo veiksniai ir pasitenkinimas karjera: problemos ir galimybės". Vadinasi, pedagogams profesijos statusas labai reikšmingas. Jie tai sieja su pagarba, reikalingumu. Negaudami to, tampa nuvertinamais, nereikšmingais.

Tyrimo apribojimai

Būtina išskirti keletą šio tyrimo apribojimų: tyrimas buvo vykdomas ne visose Panevėžio miesto ir rajono pagrindinėse, vidurinėse, gimnazijose, todėl negalima daryti apibendrinančių išvadų apie visus šalies pedagogus.

Antra – dėl tos pačios priežasties tyrimo rezultatų negalima lyginti su kitose šalyse atliktais tyrimais, todėl tyrimo išvados negali būti vertinamos tarptautiniu kontekstu.

LITERATŪRA:

1. Adamonienė R. (2002). Profesijos pedagogo saviugdros motyvacija. *Pedagogika*, t. 59, p. 117 – 123.
2. Adamonienė R., Daukilas S., Krikščiūnas B. ir kt. (2004). *Profesinio ugdymo psichologija ir pedagogika*. Utena: Indra.
3. Akudovičiūtė A., Bučaitė J., Grakauskas Ž. ir kt. (2007). *Mokymosi ir karjeros galimybių pažinimo vadovas studentui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
4. Alas R., Vadi M. (2006). Employees' attitudes and their connections with organizational culture in the process of change in Estonian organizations. *Baltic Journal of Management*. Vol. 1, No.1.
5. Albrechtas J. (2005). *Asmenybė ir karjera*. Vilnius: Naujoji matrica.
6. Andriekienė, R.M., Anužienė, B. (2006). *Andragoginiai kompetencijų tobulinimo aspektai tęstiniame profesiniame mokyme*. Monografija. Klaipėda.
7. Arnold J. (1997). *Managing Careers into the 21st Century*. London: Paul Chapman Publishing.
8. Arnold J. et al. (2005). *Work Psychology: Understanding Human Behaviour in the Workplace. 4th edition*. Harlow: Financial Times.
9. Augienė D. (2009). *Karjera: nuo profesijos pasirinkimo iki profesinės veiklos organizacijoje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
10. Adamonienė R., Daukilas S., Krikščiūnas B. ir kt. (2001). *Profesinio ugdymo pagrindai*. Vilnius: Petro Ofsetas.
11. Allport W.G. (1998). Tapsmas. *Svarstymai apie asmenybės psichologiją*. Vilnius: Vaga.
12. Ardelean L., Razvan R., Deocano Y. ir kt. (2012). *Mano vaikas renkasi karjeros kelią*. Vilnius: „Lodvila“. [Žiūrėta 2014 08 27]. Prieiga per internetą: http://www.euroguidance.lt/uploads/files/Leidiniai/vidiniai_MANO_VAIKAS_RENKASI_PROFESIJA_KNYGA.pdf
13. Bagdžiūnienė D., Kazlauskienė A., Linauskaitė A. ir kt. (2014). Stojančiųjų į pedagogikos specialybės motyvacijos tapti pedagogu vertinimas. *Pedagogika*, t. 113. Nr. 1. p. 28-44.
14. Bauer J. (2014). *Lehrer – ein anspruchsvoller beruf*. Albert-Ludwig-Universität. [Žiūrėta 2014-09-12]. Prieiga per internetą: <https://www.zlb.uni-freiburg.de/derlehrerberuf>
15. Barvydienė V., Kasiulis J. (1998). *Vadovavimo psichologija*. Kaunas: technologija
16. Beresnevičienė D. (1990). *Diferencijuotas profesinis orientavimas mokykloje*. Vilnius: PMTI.

17. Baruch Y. (2001). *Managing Careers. Theory and Practice*. London.
18. Betz N. E., Hackett G. (2006). Career Self-Efficacy Theory: Back to the Future. *Journal of Career Assessment*. Vol. 14. No. 1, p. 3-11.
19. Bilbokaitė R., Bilbokaitė I. (2009). Pedagogų įvaizdis žiniasklaidoje: faktai be simbolių. *Socialiniai mokslai: Edukologija*. Nr. 11. P. 91–96.
20. Bitinas B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius: Jošara.
21. Bitinas B. (2013). *Rinktiniai edukologiniai raštai*. I tomas. Ugdymo filosofija. Ugdymo idėjos ir problemos. Vilnius: edukologija.
22. Brown S. D. Lent R. W. (2005). *Career development and Counseling*. John Willey: Sons, Ins.
23. Burkauskaitė M., Pečiuliauskienė P. (2008). *Edukacinės studijos*. Jaunųjų mokslininkų darbai. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
24. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
25. Charles C. M. (1999). *Pedagoginio tyrimo įvadas*. Vilnius: Alma littera.
26. Čiužas R. (2013). *Mokytojo kompetencijos. Profesinio meistriškumo siekis*. Vilnius: Edukologija.
27. Čiužas R. (2013). *Mokytojo kompetencijų nuolatinė kaita*. Vilnius: Edukologija. Žiūrėta [2014 10 30]. Prieiga per internetą:
file:///C:/Users/vartotojas/Downloads/renaldas_Čiužas_apžvalga.pdf
28. Dačiulytė R., Dromantienė L., Indrašienė V. et. all. (2012). *Pedagogų kvalifikacijos modelis*. Žiūrėta [2014 12 15]. Prieiga per internetą:
http://www.upc.smm.lt/projektai/pkt/naujienos/modelis/PKT_modelis.pdf
29. Danilevičius E. (2008). *Teologinio pašaukimo suvokimo svarba profesinės veiklos įprasminimui*. Soter, Nr. 26, p. 63.
30. Damskis O., Banevičienė B., Gudinas D. ir kt. (red. gr.). (2013). *Lietuva. Švietimas. regionuose 2013. Pedagogai*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras. [Žiūrėta 2014 09 29]. Prieiga per internetą:
http://www.smm.lt/uploads/documents/teisine_informacija/svietimo_bukles_apzvalgos/Svietimas_regionuose_2013_web.pdf
31. Dičkuvienė R. (2007). *Kolegijos studentų profesinio pasirinkimo adekvatumas ir motyvacijos laiko dimensija*. Žiūrėta [2014 08 27]. Prieiga per internetą:
http://jaunasis-mokslininkas.asu.lt/smk_2007/pedagogika/Dickuviene_Rasa.pdf
32. Dildienė A. (1995). *Savęs vertinimas ir savikūra*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.

33. Diržytė A., Sondaitė J., Norvilė N. ir kt. (2012). *Verslo psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
34. Dystervegas A. (1988). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa.
35. Fullan M. (1998). *Pokyčių jėgos. Skverbimasis į ugdymo reformos gelmes*. Vilnius: Tyto alba.
36. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius: Tyto alba
37. Galkytė H. (1977). *Mokinių sugebėjimo analizuoti savo galimybes renkantis profesiją, ugdymas*. Vilnius: PMTI.
38. Gati I., Saka N., Krausz M. (2001). "Should I use a computer-assisted career guidance system?" *It depends on where your career decision-making difficulties lie*. British Journal of Guidance and Counselling. Vol. 29, p. 301-321.
39. Gedvilienė G., Laužackas R., Tūtlys V. (2010). *Bendrojo ugdymo mokytojų kvalifikacijos tobulinimo poreikiai*. Kaunas: VDU
40. Giedraitienė-Lileikienė T. (1998). *Mano būsimoji profesija – mokytojas*. Kaunas: Spindulys.
41. Guay F., Senecal C., Gauthier L. et. al. (2003). *Predicting career indecision: A self-determination theory perspective*. Journal of Counseling Psychology. vol. 50. p 165-177.
42. Gudelis S. (1983). *Mokinių profesinio orientavimo psichologiniai klausimai*. Vilnius: Lietuvos TSR aukštojo mokslo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos leidybinė redakcijos tarnyba.
43. Gudjons H. (2008). *Das Lehrerbild im Wandel der Zeit*. Žiūrėta [2014 09 25].
Prieiga per internetą:
https://www.gew-bw.de/Binaries/Binary4656/Lehrerbild_im_Wandel.pdf
44. Gumuliauskienė A., Augienė D., Bobrova L. ir kt. (2002). *Karjera šiandien ir rytoj*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
45. Gumuliauskienė A., Ramaneckienė M. (2001). *Pradinis ugdymas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
46. Gustienė D., Rupšienė L. (2006). Gimnazijos pedagogų darbo motyvavimas. *Pedagogų rengimo paradigma*. p. 21-28. Žiūrėta [2014 10 03]. Prieiga per internetą:
<http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2005/80/rupsiene-gustiene.pdf>
47. Hargreaves A. (1999). *Keičiasi mokytojai, keičiasi laikai*. Vilnius: Tyto Alba.
48. Hargreaves A. (1994). *Changing Teachers, Changing Times: Teacher's Work and Culture in the Postmodern Age*. London: Cassell
49. Hargreaves A. (2008). *Mokymas žinių visuomenėje*. Vilnius: Homo liber.

50. Herr E. L. Cramer C.H. (1984). *Career Guidance and Counseling Through the Life Span*. Boston: Little, Brown and Company.
51. Herzberg F. (1987). *One more time: how do you motivate employees?* Harvard Business Review, vol. 65, No. 5. p. 109-120.
52. *Frederick Herzberg* [interaktyvus]. Parengė Management Business Studies Portal. [Žiūrėta 2015-01-07]. Prieiga per internetą:
<http://www.mbsportal.bl.uk/taster/subjareas/busmanhist/mgmtthinkers/herzberg.aspx>
53. Holland J. K. (1985). *Making vocational choices: A theory of Vocational Personalities and Work Environments*. London: Prentice-Hall.
54. Jovaiša L. (1978). *Profesinio orientavimo pedagogika*. Kaunas: Šviesa.
55. Jovaiša L. (1981). *Asmenybė ir profesija*. Kaunas: Šviesa.
56. Jovaiša L. (1997). *Edukologijos pradmenys*. Kaunas: Technologija.
57. Jovaiša L. (2001). *Edukologijos pradmenys*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
58. Jucevičienė P., Lepaitė D. (2000). *Kompetencijos sampratos erdvė*. Socialiniai mokslai, 1(21) 44-51.
59. Jucevičienė P., Jankauskienė, N., Janiūnaitė B. ir kt. (2007). *Pedagogų rengimo studijų programų analizė*. Mokslo studija. Mokytojų kompetencijos centras.
60. Kardelis K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.
61. Kavaliauskienė V. (2001). *Pedagoginis pašaukimas ir jo ugdymas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
62. Komenskis J. A. (1975). Rinktiniai pedagoginiai raštai. Kaunas: Šviesa.
63. Kriščiūnaitė R., Smailys A. (2011). *Vadovas tėvams. Kaip padėti vaikui renkantis karjerą*. Vilnius. Švietimo mainų paramos fondas. [Žiūrėta 2014-06-18]. Prieiga per internetą:
http://www.smpf.lt/uploads/documents/docs/765_49d90e69e691ba42855c19b7d3ca8afc.pdf
64. Kregždė S. (1988). *Profesinio kryptingumo formavimosi psichologiniai pagrindai*. Kaunas: Šviesa.
65. Laužackas R. (2005). *Profesinio rengimo metodologija*. Monografija. Kaunas: Vytauto didžiojo universitetas.
66. Laužikas J. (1993). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa.
67. Lepeškieienė V. (2004). Mokytojo asmenybės ypatumai ir jo profesinė veikla. *Žvirblių takas*. 2, p. 5-10.
68. Levinson D. (1978). *The seasons of a man`s life*. New York: Knopf.

69. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2011). [Žiūrėta 2014-08-11] Prieiga per internetą:
http://www.mprc.lt/file/svietimo_istatymas/Svietimo_istatymas_2011.pdf
70. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas dėl mokytojų profesijos kompetencijų aprašo patvirtinimo. (2007). Vilnius, ISAK-54 [Žiūrėta 2014 09 15]
 Prieiga per internetą:
https://www.leu.lt/download/5352/mokytojo_kompetencijos_aprasas.doc
71. Lietuvos statistikos departamentas. *Lietuvos pedagogai*. [Žiūrėta 2014 10 15] Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/pranesimai-spaudai/?articleId=2848357>
72. Maceina A. (1990). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa.
73. Maslow A. H. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa.
74. Miškinis K. (2003). *Šeima žmogaus gyvenime*. Kaunas: Aušra.
75. Mokytojo vaidmens kaita šiuolaikinės mokyklos požiūriu (2010). *Netradiciniai mokymo metodai kaip ugdymo proceso kaitos dalis*. [Žiūrėta 2014-09-12]. Prieiga per internetą:
<http://geografija.lt/wp-content/uploads/2010/09/Mokytojo-vaidmens-kaita-siuolaikines-mokyklos-poziuriu.doc>
76. *Mokytojo profesijos statusas ir būdai jį pagerinti įvairių tikslinių grupių sąmonėje* (2007). [Žiūrėta 2014-10-17]. Prieiga per internetą:
http://www.lyderiulaikas.smm.lt/Atsisiust_failus:/article/309/Mokytojo_profesijos_status_asir_Budai_pagerinti
77. Nauta M. M. (2010). *The development, evolution, and status of Holland 'theory of vocational personalities: reflections and future directions for counseling psychology.'* Journal of counseling psychology. Vol. 57, No 1, p. 11–22.
78. Olsson U., Engstrand U., Rupšys P. (2007). *Statistiniai metodai. SAS ir MINITAB*. Akademija. [Žiūrėta 2014 10 15]. Prieiga per internetą:
[file:///C:/Users/vartotojas/Downloads/statistiniai_metodai%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/vartotojas/Downloads/statistiniai_metodai%20(2).pdf)
79. Ozolaitė V. (1998). *Pedagogas šiandienos mokykloje*. Specialusis ugdymas, 1, 106-109
80. Paliukaitė N. (2005). *Būsimųjų mokytojų mokymosi motyvų, savivertės bei savijautos mokantis sąsajos*. Pedagogika/Pedagogy Studies, Issue 85, p53-60, 8p. [Žiūrėta 2014-08-11]. Prieiga per internetą: <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2007/85/p53-60.pdf>
81. Patton W., McMahon, M. L. (2006). *Career Development and Systems Theory. Connecting Theory and Practice*. Rotherdam: Sense.
82. Pestalocis J. H. (1989). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa.
83. Petrauskaitė R. (1996). *Psichopedagogika profesijos pasirinkimui*. Vilnius: Žodynas.

84. Philips S. D., Jome L.M. (2005). *Vocational choices: What do we know? What do we need to know?* Handbook of Vocational Psychology. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, p. 127-155.
85. Pope M. (2000). *A Brief History of Career Counseling in the United States// The career development quarterly*. Vol. 48, p. 194–211. [Žiūrėta 2014-09-03]. Prieiga per internetą: <http://www.stemcareer.com/richfeller/pages/classes/2012FA/EDCO500Campus/>
86. Poškus K. (1986). *Mokytojo kūrybinė asmenybė*. Kaunas: Šviesa.
87. *Profesinio konsultavimo metodinės rekomendacijos profesijos konsultantams*. (2008). [Žiūrėta 2014-09-21]. Prieiga per internetą: http://skc.vdu.lt/downloads/prof_orient/profesinio_konsultavimo_metodines_rekomendacijos_profesijos_.pdf.
88. Pukelis K. (1996). *Būsimųjų mokytojų atranka - viena aktualiausių mokytojų rengimo tobulinimo sąlygų*. *Pedagogika*, 32, p. 25-35
89. Pukelis K. (2005). *Karjeros projektavimo vadovas*. Sistemos, teorijos, praktika ir terminologija penkiose Europos šalyse. Kaunas. Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
90. Pukelis K. (2008) *"Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo D metodika"*. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas. [Žiūrėta 2014-09-17]. Prieiga per internetą: http://skc.vdu.lt/downloads/prof_orient/profesines_karjeros_planavimo_gebejimu_ugdymo_d_metodika.pdf
91. Pukelis K., Garnienė D. (2003). *Moksleivių ugdymas karjerai: padėties analizė ir perspektyvos bendrojo lavinimo mokykloje*. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos* (7), p. 24-35.
92. Railienė A. (2007). *Pedagogika*. 88 tomas. Vilnius: Pedagoginio universiteto leidykla. p. 50-56.
93. Rajeckas V. (2004). *Pedagogikos pagrindai*. Vilnius: Parama.
94. Rodzevičiūtė E. (2007). Pedago profesijos pasirinkimo motyvacija ir jos kaita pedagoginių studijų metu. *Profesinio rengimo tyrimai*. P. 74-85. [Žiūrėta 2014-09 -15] Prieiga per internetą: <http://archive.minfolit.lt/arch/18501/18669.pdf>
95. *Profesinio konsultavimo metodinės rekomendacijos profesijos konsultantams*. Rengėjas: Vytauto didžiojo universitetas. [Žiūrėta 2014-08-30]. Prieiga per internetą: http://skc.vdu.lt/downloads/prof_orient/profesinio_konsultavimo_metodines_rekomendacijos_profesijos_.pdf
96. Rogers C. R. (1980). *Freedom to Learn for the 80's*. New York: Free Press.
97. Salomone P. R. (1996). Tracing Super's theory of vocational development: a 40-year retrospective. *Journal of career development*. Volume 22, No. 3, 167-184.

98. Sakalas A., Šalčius, A. (1997). *Karjeros valdymas*. Kaunas: Technologija.
99. Salzgeber D. (2014). *Anforderungen an den Lehrerberuf heute*. Ministerium für Kultus Jugend und Sport Baden - Württemberg. [Žiūrėta 2014-10-01]
Prieiga per internetą: <http://www.kultusportal-bw.de/Lde/774389>
100. Schillde A., Seybold U., Guderian C. et al. *Erziehung Konkret Präventives Lehrerverhalten*. München: Staatsinstitut für Schulqualität und Bildungsforschung. Žiūrėta [2014-09-01]
Prieiga per internetą: http://www.isb.bayern.de/download/1782/erziehungkonkret_2-finalnetz.pdf
101. Stanišauskienė V., Naseckaitė A. (2012). *Ugdymas karjerai*. Mokytojo knyga. [Žiūrėta 2014-09-23]. Prieiga per internetą:
http://www.alantostvm.lt/Karjera/mokytojo_knyga_2012-07-11.pdf
102. Super D. E. (1983). *Assessment in career guidance: toward truly developmental counseling*. *The personnel and guidance journal*. Nr.2, May, p. 555 - 562.
103. Super D. E. (1980). The life-span, life-space approach to career development. *Journal of Vocational Behavior*, No. 13, p. 282–298.
104. Šalkauskis S. (1998). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa.
105. Šiaučiuikienė L., Visockienė O., Talijūnienė P. (2006). *Šiuolaikinės didaktikos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
106. Tijūnėlienė O. (2000). *Mokytojo autoriteto samprata Lietuvoje (1918-1946)*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
107. *Tarptautinių žodžių žodynas*. (2003). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
108. Terhart E. (1994). *Berufsbiographien von Lehrern und Lehrerinnen*. Frankfurt/M
109. Valickas G. (1991). *Asmenybės savęs vertinimas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
110. Valickas A., Pilkauskaitė-Valickienė R. (2012). *Verslo psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
111. Virbalienė A. (2007). Mokytojo asmenybės bruožų ir ugdymo procese atliekamų vaidmenų ryšys su paauglių orumo ugdymusi. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*. Nr. 1 (64); p. 51–58.
112. Voveris V. (1990). *Pedagogas – mūsų viltis ir nerimas*. Kaunas: Šviesa.
113. Wiejak E. J. (2006). *Pasaulis vaikui: ugdymo realijos ir perspektyvos*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla. P. 14-28.

114. Zhang, J., Zheng, W. (2009). *How Does Satisfaction Translate into Performance? An Examination of Commitment and Cultural Values*. Human Resource Development Quarterly. Vol. 20, No. 3.
115. Несмеева А. (2007). Управление карьерой. Лучшие HR-решения. *Экспертиза журнала Кадровое дело*. Сб. ст. М. Вершина. – Москва Санкт-Петербург, р. 128-132.
116. Зенина О. С. (2012). *Профессиональное становление молодого педагога*. Žiūrēta: [2014 12 03]. Prieiga per internetą: <http://www.resobr.ru/materials/46/39361>

PRIEDAI

Gerbiami pedagogai,

Atliekamas tyrimas, kurio tikslas – išsiaiškinti pedagogo profesijos pasirinkimo veiksnius ir pasitenkinimą karjera. Jūsų nuomonė labai svarbi, todėl prašytume nepraleisti nė vieno klausimo.

Apklausa yra anoniminė, nei vardo nei pavardės rašyti nereikia. Gauti duomenys bus naudojami tik apibendrinti. Patirtis rodo, kad pirmoji mintis, kilusi vienu ar kitu klausimu, dažniausiai yra teisinga.

Anketą pradėkite pildyti čia

DUOMENYS APIE SAVE

Jums tinkančius atsakymus žymėkite taip ✕

Jūs esate: moteris vyras

Jūsų išsilavinimas yra: ☐ aukštasis (universitetinis) ☐ aukštasis (neuniversitetinis) ☐ dabar studijuoju ☐ kita.....	Pedagoginio darbo stažas (<i>įrašykite</i>):
Jūsų specialybė: ☐ dalyko pedagogika ☐ specialioji pedagogika ☐ socialinis pedagogas ☐ kita.....	Jūsų kvalifikacinė kategorija ☐ mokytojas ☐ vyresnysis mokytojas ☐ mokytojas metodininkas ☐ mokytojas ekspertas ☐ kita
Kokioje mokykloje dirbate: ☐ gimnazijoje ☐ progimnazijoje ☐ pagrindinėje mokykloje ☐ kita.....	Jūsų mokykla yra: ☐ mieste ☐ rajone

PROFESIJOS PASIRINKIMO YPATUMAI

1. Vidiniai veiksniai, paskatinę Jus rinktis pedagogo profesiją? (Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
Pašaukimas			
Noras dirbti su vaikais			
Noras dirbti pedagoginį darbą			
Pasiuokojimas kilniam tikslui – mokyti ir auklėti			
Noras būti reikalingam, vertinamam			
Poreikis dalytis su kt. dvasinėmis vertybėmis			
Altruizmas			
Noras daryti poveikį kitiems			
Noras perduoti turimas žinias kitiems			
Asmeninės savybės, tinkančios pedagogo darbui			
Bendroji erudicija			
Fiziniai duomenys			
Kita(įrašykite).....			

2. Išoriniai veiksniai, paskatinę Jus rinktis pedagogo profesiją? (Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
Darbo rinkos situacija ir politika			
Atlyginimas			
Profesijos prestižas			
Padėtis, statusas visuomeninėje			
Patraukli darbo specifika			
Specialybės paklausa darbo rinkoje			
Galimybė tobulėti			
Šeimos tradicija			
Galimybė praleisti daug laiko su šeima			
Ankstesnių mokytojų pavyzdžiai			
Atsitiktinumas			
Galimybė save realizuoti			
Geros darbo sąlygos			
Lankstus darbo grafikas			
Ilgos atostogos			
Galimybė greitai įsidarbinti			
Kita(įrašykite).....			

3. Kokie asmenys Jums turėjo įtakos renkantis pedagogo profesiją? (Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Asmenys	Daugiausiai turėjo	Iš dalies turėjo	Neturėjo
Tėvai			
Brolis			
Sesuo			
Draugai			
Klasės auklėtojas			

Socialinis pedagogas			
Artimieji			
Psichologas			
Karjeros konsultantas			
Dalyko mokytojas			
Šeimos draugas			
Kiti asmenys(<i>įrašykite</i>).....			
Niekas neturėjo (<i>padėkite +</i>).....			

4. Kokios įtakos renkantis pedagogo profesiją Jums turėjo penktame klausime prie skilties "daugiausiai turėjo" nurodytas asmuo(asmenys)?

.....

.....

.....

5. Kaip vyko Jūsų pedagogo profesijos pasirinkimo procesas? (Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Teiginiai	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku
Analizavau save, aiškinausi savo gebėjimus, polinkius, interesus, atlikau savęs pažinimo testus			
Siejau savo poreikius su galimybėmis			
Stojau ten, kur jaučiau pašaukimą			
Stojau ten, kur įstojau pagal mokymosi rezultatus			
Analizavau darbo rinkos pasiūlymus			
Profesiją rinkausi ilgai nesvarstydamas (-a)			
Ilgai konsultavausi su profesijos konsultantais			
Man svarbiausia buvo įgyti aukštąjį išsilavinimą, nesvarbu, kokia specialybė			

6. Kelintu prioritetu stodami buvote pažymėję pedagogikos specialybę? (Nurodykite, jei tuo metu, kai stojote jau buvo galimybė rinktis iš kelių variantų):

.....

7. Kaip Jūs manote, kokias asmenines savybes turi turėti asmuo, norintis tapti pedagogu? (Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
Garbės troškimas			
Bendroji erudicija			
Noras lyderiauti			
Atsakomybė už darbą			
Pareigingumas			
Sąžiningumas sau ir prieš kitus			
Dvasingumas			
Valingumas			

Gebėjimas spręsti problemas			
Kūrybiškumas			
Pasitikėjimas savimi			
Taktiškumas			
Atlaidumas			
Optimizmas			
Sugebėjimas vadovauti			
Laki pedagoginė vaizduotė			
Santūrumas			
Savitvarda			
Gerai organizaciniai ir komunikaciniai gebėjimai			
Lankstumas			
Griežtumas			
Nuoširdumas			
Pagarba kitam asmeniui			
Empatija			
Pakantumas			
Humoro jausmas			
Kita(<i>irašykite</i>).....			

8. Kokios Jūsų asmeninės savybės padeda jums sėkmingai dirbti pedagoginį darbą? (*Trumpai papasakokite*):

.....

9. Kaip manote, kokios profesijos veiklos sritys yra reikšmingos pedagogo profesijoje? (*Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą*):

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
Žinoti ugdymo tikslą			
Išmanyti ugdymo turinį, gebėti planuoti, modeliuoti			
Pažinti ugdytinį (apibūdinti jo fizinį, psichinį ir socialinį išsivystymą)			
Suvokti mokyklos vaidmenį tarp kitų ugdymo institucijų			
Adekvaciai suprasti mokymąsi ir išmokimą, jų dėsningumus ir būtinas sąlygas			
Mokėti parinkti tinkamiausius mokymo, lavinimo ir auklėjimo metodus ir būdus, sugebėti juos kūrybiškai panaudoti			
Įvaldyti pedagoginę psichologiją: matyti kiekvieną grupėje, greitai susiorientuoti konfliktinėse situacijose, ir rasti išeitį			
Mokytojas turi būti moraliniu pavyzdžiu ne tik mokykloje, bet ir už jos ribų			
Mokytojo ir mokinio bendravimas			

10. Kas, Jūsų nuomone, įtakoja sėkmingą pasirengimą pedagogo profesijai? (*Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą*):

Veiksniai	Labai įtakoja	Mažai įtakoja	Neįtakoja
Profesinių žinių įgijimas			
Praktinių įgūdžių turėjimas			
Metodinių žinių turėjimas			
Vaiko amžiaus tarpsnių ypatumų išmanymas			
Protiniai gebėjimai			
Karjeros planavimo įgūdžių turėjimas			
Motyvacija dirbti pedagoginį darbą			
Profesinių interesų turėjimas			
Darbo vertybių turėjimas			
Darbui tinkamų asmeninių savybių plėtojimas			
Bendrųjų kompetencijų įgijimas			
Poreikis nuolatos mokytis			
Platus interesai			
Kita(<i>įrašykite</i>).....			

11. Kokios, Jūsų nuomone, vertybės buvo svarbiausios Jums renkantis pedagogo profesiją ir yra šiuo metu? (Svarbiausią žymėti 2 balais, mažiau svarbų – 1 balu):

Renkantis pedagogo profesiją man buvo svarbios vertybės	Balai	Šiuo metu man svarbios vertybės	Balai
Įdomus darbas		Įdomus darbas	
Gebėjimas spręsti iškilusias problemas		Gebėjimas spręsti iškilusias problemas	
Išsilavinimas		Išsilavinimas	
Pareigos		Pareigos	
Pripažinimas		Pripažinimas	
Saugumas		Saugumas	
Šeima		Šeima	
Nuolatinis užimtumas		Nuolatinis užimtumas	
Finansai		Finansai	
Sėkmė darbe		Sėkmė darbe	
Galimybė atskleisti savo kompetencijas		Galimybė atskleisti savo kompetencijas	
Būti sąžiningam sau ir kitiems		Būti sąžiningam sau ir kitiems	
Atsakingumas už tai, ką darai		Atsakingumas už tai, ką darai	
Pasitikėjimas savimi ir aplinkiniais		Pasitikėjimas savimi ir aplinkiniais	
Savarankiškumas		Savarankiškumas	

PASITENKINIMAS KARJERA

12. Kas, Jūsų nuomone, yra karjera? (Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Teiginys	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku
Sėkmingas savęs realizavimas darbinėje veikloje			
Nuolat augantis atlyginimas			
Visą gyvenimą trunkanti asmens darbo ir mokymosi seka			
Kilimas, pažanga,ėjimas į priekį			
Savigarbos, saviraiškos ir socialinis statusas			
Individualus tobulėjimas			
Darbo vieta ir jame užimamos pareigos			
Pasiekimų seka darbe			
Naujų veiklos funkcijų atsiradimas			
Kita(<i>įrašykite</i>)			

13. Koks, Jūsų nuomone, yra pedagogo statusas visuomenėje? (Pasirinkite Jums labiausiai tinkantį):

- Pedagogas – tai išsilavinęs, plačių pažiūrų, atviras naujovėms, nuolatos kuriantis, kupinas dvasinio dosnumo ir meilės vaikams asmuo
- Pedagogas – jaunosios kartos ugdytojas
- Pedagogas – kultūros skleidėjas
- Pedagogas – žinių skleidėjas
- Pedagogas – asmenybės kūrėjas

14. Kaip, Jūsų nuomone, visuomenėje vertinamas pedagogo statusas? (Pasirinkite vieną variantą ir trumpai argumentuokite):

Aukštai (<i>Kodėl taip manote?</i>)
Žemai(<i>Kodėl taip manote?</i>)

15. Kas pedagogo darbe Jums teikia pasitenkinimą? (Ivertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Teiginys	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku
Man patinka ir įdomu tai, ką aš dirbu			
Turiu galimybę tobulėti			
Savo darbe jaučiuosi saugus (-i)			
Patinka mokykloje vykstantys pokyčiai			
Galimybė daryti poveikį kitiems			
Mane tenkina mano darbo krūvis			
Esu gerbiamas (-a) mokinių ir kolegų			
Tiesioginis darbas su įvairiais žmonėmis			
Galimybė daug laiko praleisti su šeima			
Patinka, kad galiu rengti popamokinę veiklą			
Savo darbe turiu pakankamai laisvės ir lankstumo			
Mano darbas atitinka mano lūkesčius ir ambicijas			
Jaučiu, kad mano pastangos yra vertinamos			
Aš patenkintas (-a) savo santykiais su kolegomis			
Patinka ilgos atostogos			
Patinka, kad nuolat reikia tobulintis			
Lankstus darbo grafikas			
Geras atlyginimas			
Kita(jrašykite).....			

16. Kas Jums labiausiai nepatinka pedagoginiame darbe? (Ivertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Teiginys	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku
Menkas švietimo sistemos finansavimas			
Menkos karjeros galimybės			
Pastovus naujų užduočių rengimas			
Negalėjimas atsiriboti nuo mokinių problemų			
Didelė atsakomybė			
Švietimo sistemos nestabilumas			
Mokinių mokymosi motyvacijos trūkumas			
Būtinų priemonių trūkumas darbui			
Didelis darbo krūvis			
Konkurencija mokytojų tarpe			
Administracijos abejingumas			
Nesudaromos sąlygos tobulėti			
Nepalankus darbo valandų išdėstymas			
Naujų vadovėlių trūkumas			
Didelis dokumentacijos kiekis			
Problemos, dirbant su skirtingo lygio mokiniais			
Mokinių nepagarba mokytojams			
Bendravimas su tėvais			
Mažėjantis mokinių skaičius klasėje			
Nuolat jaučiamas stresas			
Abejingas tėvų požiūris į savo atžalų mokymąsi			

Moksleivių negebėjimas atlikti savo pareigų			
Mokytojų teisių suvaržymas			
"Sunkios" auklėjamosios klasės paskyrimas			
Nepripažįstamos kompetencijos, įgytos savišvietos būdu			
Nuolatinė administracijos kontrolė			
Kita(<i>rašykite</i>).....			

17. Jei nebūtumėte įstojęs į pedagogikos specialybę, kokią kitą karjerą būtumėte pasirinkęs(-usi?).....

.....

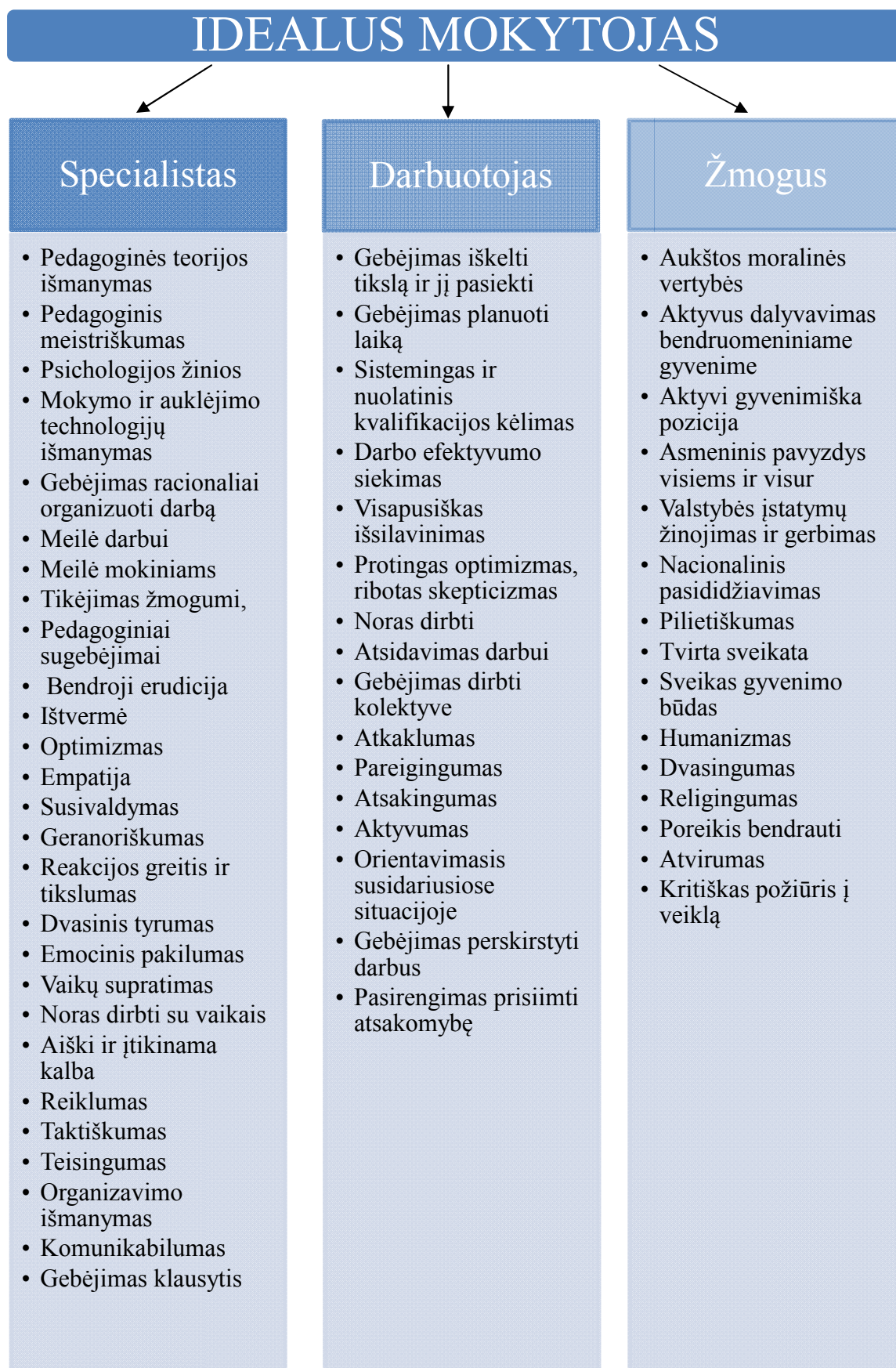
18. Ar dabar, kai jau žinote, ko tikėtis iš pasirinktos profesijos, vėl rinktumėtės šią specialybę? (*Trumpai argumentuokite*):

.....

.....

AČIŪ UŽ NUOŠIRDŽIUS ATSAKYMUS!

Tyrimą atliko Vaida Repovienė, Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Karjeros edukologijos studijų magistro studentė. Kilus neaiškumams, su manimi galite susisiekti el.p. vaiduterepoviene@gmail.com

19 pav. **Idealaus mokytojo modelis** (Šiaučiukėnienė 2006, Podlasis 1999, p. 83)

Iš dalies svarbūs vidiniai veiksniai renkantys pedagogo profesiją (N=273, %)

Teiginiai	Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera	
	N	%	N	%	N	%
Pašaukimas	39	58,2	51	54,8	23	20,4
Noras dirbti su vaikais	35	52,2	35	37,6	20	17,7
Noras dirbti pedagoginį darbą	39	58,2	40	43,0	32	28,3
Pasiaukojimas kilniam tikslui – mokyti ir auklėti	42	62,7	57	61,3	57	50,4
Noras būti reikalingam, vertinamam	43	64,2	57	61,3	43	38,1
Poreikis dalytis su kt. dvasinėmis vertybėmis	36	53,7	51	54,8	59	52,2
Altruizmas	34	50,7	47	50,5	57	50,4
Noras daryti poveikį kitiems	36	53,7	46	49,5	63	55,8
Noras perduoti turimas žinias kitiems	29	43,3	36	38,7	44	38,9
Asmeninės savybės, tinkančios pedagogo darbui	27	40,3	42	45,2	47	41,6
Intelektas	22	32,8	38	40,9	31	27,4
Fiziniai duomenys	31	46,3	24	25,8	48	42,5

23 lentelė

Nesvarbūs vidiniai veiksniai renkantys pedagogo profesiją (N=273, %).

Teiginiai	Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera	
	N	%	N	%	N	%
Pašaukimas	3	4,5	4	4,3	2	1,8
Noras dirbti su vaikais	1	1,5	3	3,2	1	0,9
Noras dirbti pedagoginį darbą	1	1,5	8	8,6	2	1,8
Pasiaukojimas kilniam tikslui – mokyti ir auklėti	10	14,9	11	11,8	9	8,0
Noras būti reikalingam, vertinamam	8	11,9	10	10,8	6	5,3
Poreikis dalytis su kt. dvasinėmis vertybėmis	13	19,4	19	20,4	10	8,8
Altruizmas	35	52,2	35	37,6	35	31,0
Noras daryti poveikį kitiems	18	26,9	34	36,6	27	23,9
Noras perduoti turimas žinias kitiems	8	11,9	9	9,7	5	4,4
Asmeninės savybės, tinkančios pedagogo darbui	10	14,9	7	7,5	4	3,5
Intelektas	4	6,0	8	8,6	6	5,3
Fiziniai duomenys	9	13,4	39	41,9	37	32,7

Iš dalies svarbūs išoriniai veiksniai, paskatinę pasirinkti pedagogo profesiją (N=273, %)

Teiginiai	Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera	
	N	%	N	%	N	%
Darbo rinkos situacija ir politika	24	35,8	38	40,9	31	27,4
Atlyginimas	37	55,2	45	48,9	47	41,6
Profesijos prestižas	39	58,2	46	49,5	17	15,0
Padėtis, statusas visuomenėje	41	61,2	46	49,5	51	45,1
Patraukli darbo specifika	36	53,7	42	45,2	47	41,6
Specialybės paklausa darbo rinkoje	26	38,8	45	48,9	45	39,8
Galimybė tobulėti	27	40,3	40	43,0	35	31,0
Šeimos tradicija	16	23,9	23	24,7	30	26,5
Galimybė praleisti daug laiko su šeima	18	26,9	20	21,5	32	28,3
Ankstesnių mokytojų pavyzdžiai	28	41,8	31	33,3	40	35,4
Atsitiktinumas	16	23,9	19	20,4	25	22,2
Galimybė save realizuoti	21	31,3	32	34,4	35	30,9
Geros darbo sąlygos	31	46,3	48	51,6	62	54,9
Lankstus darbo grafikas	35	52,2	47	50,5	62	54,9
Ilgos atostogos	32	47,8	44	47,3	60	53,1
Galimybė greitai įsidarbinti	22	32,8	38	40,9	52	46,0

Nesvarbūs išoriniai veiksniai, renkantys pedagogo profesiją (N=273, %)

Teiginiai	Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera	
	N	%	N	%	N	%
Darbo rinkos situacija ir politika	34	50,7	32	34,4	26	23,0
Atlyginimas	28	41,8	34	36,6	25	22,1
Profesijos prestižas	17	25,4	22	23,7	15	13,3
Padėtis, statusas visuomenėje	15	22,4	25	26,9	16	14,2
Patraukli darbo specifika	18	26,9	26	27,9	21	18,6
Specialybės paklausa darbo rinkoje	29	43,3	30	32,3	28	24,8
Galimybė tobulėti	24	35,8	24	25,8	20	17,7
Šeimos tradicija	47	70,1	59	63,4	70	61,9
Galimybė praleisti daug laiko su šeima	42	62,7	61	65,6	67	59,3
Ankstesnių mokytojų pavyzdžiai	31	46,3	40	43,0	42	37,2
Atsitiktinumas	48	71,6	67	72,0	78	69,0
Galimybė save realizuoti	33	49,3	33	35,5	43	38,1
Geros darbo sąlygos	29	43,3	29	31,2	24	21,2
Lankstus darbo grafikas	24	35,8	29	31,2	28	24,8
Ilgos atostogos	22	32,8	27	29,0	21	18,6
Galimybė greitai įsidarbinti	31	46,3	38	40,9	44	38,9

5 PRIEDAS

26 lentelė

Asmenys, turėję įtakos pedagogo profesijos pasirinkimui (N=273, %)

Asmenys	Ankstyvoji karjera						Vidurinioji karjera						Vėlyvoji karjera					
	Daugiausiai turėjo		Iš dalies turėjo		Neturėjo		Daugiausiai turėjo		Iš dalies turėjo		Neturėjo		Daugiausiai turėjo		Iš dalies turėjo		Neturėjo	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Tėvai	12	17,9	21	31,3	34	50,7	20	21,5	34	36,6	39	41,9	22	19,5	29	25,7	62	54,9
Brolis	1	1,5	4	5,9	62	92,5	0	0,0	1	1,1	92	98,9	1	0,8	2	1,8	110	97,3
Sesuo	0	0,0	3	4,5	64	95,6	1	1,1	1	1,1	91	97,8	2	1,8	4	3,5	107	94,7
Draugai	1	1,5	3	4,5	63	94,0	0	0,0	4	4,3	89	95,7	3	2,7	10	8,8	100	88,5
Klasės auklėtojas	4	5,9	9	13,4	54	80,6	5	5,6	17	18,3	71	76,3	9	7,9	19	16,8	85	75,2
Socialinis pedagogas	1	1,5	0	0,0	66	98,5	0	0,0	0	0,0	93	100,0	0	0,0	2	1,8	111	98,2
Artimieji	1	1,5	12	17,9	54	80,6	1	1,1	19	20,4	73	78,5	9	8,9	10	8,8	94	83,2
Psichologas	0	0,0	2	2,9	65	97,0	0	0,0	1	1,1	92	98,9	0	0,0	3	2,7	110	97,3
Karjeros konsultantas	1	1,5	4	5,9	62	92,5	0	0,0	1	1,1	92	98,9	0	0,0	3	2,7	110	97,3
Dalyko mokytojas	11	16,4	12	17,9	44	65,7	8	8,6	21	22,6	64	68,8	8	7,1	19	16,8	75	66,4
Šeimos draugas	1	1,5	1	1,5	64	95,6	3	3,2	2	2,1	88	94,6	4	3,5	5	4,4	104	92,0

Pedagogo profesijos pasirinkimo eiga (N=273, %)

Teiginiai	Ankstyvoji karjera						Vidurinioji karjera						Vėlyvoji karjera					
	Daugiausia i turėjo		Iš dalies turėjo		Neturėjo		Daugiausia i turėjo		Iš dalies turėjo		Neturėjo		Daugiausia i turėjo		Iš dalies turėjo		Neturėjo	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Stojau ten, kur įstojau pagal mokymosi rezultatus	8	11,9	27	40,3	32	47,8	10	10,8	16	17,2	67	72,0	10	8,9	18	15,9	85	75,2
Analizavau darbo rinkos pasiūlymus	4	5,9	18	26,9	45	67,2	4	4,3	15	16,1	74	79,6	3	2,7	17	15,0	93	82,3
Ilgai konsultavausi su profesijos konsultantais	1	1,5	19	28,4	47	70,1	0	0,0	7	7,5	86	92,5	1	0,9	6	5,3	106	93,8
Man svarbu buvo įgyti aukštąjį išsilavinimą, nesvarbu, kokia specialybė	1	1,5	22	32,8	44	65,7	5	5,4	18	19,4	70	75,3	4	3,5	13	11,5	96	84,9

Iš dalies svarbios pedagogo profesijos auklėjamosios veiklos (N=273, %)

Teiginiai	Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera	
	N	%	N	%	N	%
Ugdymo tikslo išmanymas	24	35,8	21	22,6	13	11,5
Ugdymo turinio išmanymas	27	40,3	23	24,7	13	11,5
Ugdytinio pažinimas	32	47,8	30	32,3	21	18,6
Mokyklų bendradarbiavimas su kt. ugdymo įstaigomis	41	61,2	57	61,3	55	48,7
Mokymosi ir išmokimo supratimas	37	55,2	44	47,3	37	32,7
Tinkamų mokymo metodų parinkimas	18	26,9	23	24,7	17	15,0
Pedagoginės psichologijos išmanymas	26	38,8	28	30,1	27	23,9
Mokytojas – moralinis pavyzdys	34	50,7	30	32,3	39	34,5
Bendravimas su mokiniais	37	55,2	40	43,0	48	42,5

Pedagogams ne itin svarbios vertybės (N=273, %)

Renkantis pedagogo profesiją buvo svarbios vertybės		Vertybės	Šiuo metu yra svarbios vertybės	
N	%		N	%
127	46,5	Įdomus darbas	68	24,9
178	65,2	Gebėjimas spręsti iškilusias problemas	75	27,5
99	36,3	Išsilavinimas	75	27,5
155	56,8	Pareigos	124	46,5
158	57,9	Pripažinimas	116	42,5
176	64,5	Saugumas	71	26,0
176	64,5	Šeima	55	20,1
198	72,5	Nuolatinis užimtumas	141	51,6
183	67,0	Finansai	114	41,8
113	41,4	Sėkmė darbe	79	28,9
131	47,9	Galimybė atskleisti savo kompetenc.	67	24,5
122	44,7	Būti sąžiningam sau ir kitiems	56	20,5
109	39,9	Atsakingumas už tai, ką darai	43	15,8
125	45,8	Pasitikėjimas savimi ir aplinkiniais	58	21,2
135	49,5	Savarankiškumas	65	23,8

9 PRIEDAS

30 lentelė

Pedagogų nuomonės, kas jiems yra karjera, iš dalies svarbių ir nesvarbių teiginių vertinimas (N=273, %)

Teiginys	Iš dalies sutinku						Nesutinku					
	Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera		Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Sėkmingas savęs realizavimas darbinėje veikloje	11	16,4	18	19,4	24	21,2	1	1,5	3	3,2	1	0,8
Nuolat augantis atlyginimas	31	46,2	38	40,9	46	40,7	11	16,4	17	18,3	15	13,3
Visą gyvenimą trunkanti asmens darbo ir mokymosi seka	27	40,3	38	40,9	35	30,9	8	11,9	5	5,4	7	6,2
Kilimas, pažanga,ėjimas į priekį	10	14,9	15	16,1	18	15,9	0	0,0	2	2,2	0	0,0
Savigarbos, saviraiškos ir socialinis statusas	18	26,9	36	38,7	49	43,4	8	11,9	6	6,5	6	5,3
Individualus tobulėjimas	26	38,8	31	33,3	30	26,5	8	11,9	9	9,7	9	7,9
Darbo vieta ir jame užimamos pareigos	28	1,8	42	45,2	52	46,0	11	16,4	11	11,8	10	8,8
Pasiekimų seka darbe	22	32,8	34	36,6	48	42,5	6	8,9	8	8,6	8	7,1
Naujų veiklos funkcijų atsiradimas	30	44,8	47	50,5	38	33,6	6	8,9	10	10,8	14	12,4

Pedagogų pasiskirstymas pagal tai, kas jiems teikia pasitenkinimą darbe (N=273, %)

Teiginys	Iš dalies sutinku						Nesutinku					
	Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera		Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Man patinka ir įdomu tai, ką aš dirbu	15	21,4	27	29,0	22	19,5	0	0,0	3	3,2	1	0,9
Turiu galimybę tobulėti	25	37,3	40	43,0	31	27,4	3	4,5	10	10,7	3	2,7
Savo darbe jaučiuosi saugus (-i)	27	40,3	48	51,5	51	45,1	6	8,9	17	18,3	20	17,7
Patinka mokykloje vykstantys pokyčiai	33	49,3	46	49,5	64	56,6	16	24,4	32	34,4	17	15,0
Galimybė daryti poveikį kitiems	34	50,7	52	55,9	68	60,2	12	17,9	23	24,7	17	15,0
Mane tenkina mano darbo krūvis	27	40,3	40	43,0	55	48,7	12	17,9	26	27,9	28	24,8
Esu gerbiamas (-a) mokinių ir kolegų	28	41,8	45	48,4	52	46,0	2	2,9	7	7,5	12	10,6
Tiesioginis darbas su įvairiais žmonėmis	33	49,3	45	48,4	55	48,7	9	13,4	15	16,1	24	21,2
Galimybė daug laiko praleisti su šeima	17	25,4	30	32,3	36	31,9	35	52,2	50	53,8	70	62,0
Patinka, kad galiu rengti popamokinę veiklą	25	37,3	42	45,7	48	42,5	23	34,3	32	34,4	45	39,8
Savo darbe turiu pakankamai laisvės ir lankstumo	26	38,8	45	48,4	52	46,0	10	14,9	18	19,4	33	29,2
Mano darbas atitinka mano lūkesčius ir ambicijas	33	49,3	46	49,5	49	43,4	1	1,5	10	10,7	18	15,9
Jaučiu, kad mano pastangos yra vertinamos	28	41,8	44	47,3	46	40,7	4	5,9	12	12,9	15	13,3
Aš patenkintas (-a) savo santykiais su kolegomis	27	40,3	36	38,7	35	30,9	3	4,5	7	7,5	8	7,1
Patinka ilgos atostogos	33	49,3	42	45,2	29	25,7	4	5,9	7	7,5	18	15,9
Patinka, kad nuolat reikia tobulintis	18	26,7	42	45,2	41	36,3	11	16,4	13	13,9	21	18,6
Lankstus darbo grafikas	40	59,7	38	40,9	41	36,3	15	10,7	33	35,5	48	42,5
Geras atlyginimas	33	34,3	20	21,5	26	23,0	40	59,7	61	65,6	79	69,9

Pedagogų darbe netenkinančių faktų analizė (N=273, %)

Teiginys	Iš dalies sutinku						Nesutinku					
	Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera		Ankstyvoji karjera		Vidurinioji karjera		Vėlyvoji karjera	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Menkas švietimo sistemos finansavimas	7	10,4	13	13,9	11	9,7	1	1,5	3	3,2	3	2,7
Menkos karjeros galimybės	34	50,7	41	44,1	51	45,1	3	4,5	13	13,9	14	12,4
Pastovus naujų užduočių rengimas	33	49,3	40	43,0	52	55,9	15	22,4	22	23,7	19	16,8
Negalėjimas atsiriboti nuo mokinių problemų	36	53,7	49	52,7	56	60,2	10	14,9	12	12,9	8	7,0
Didelė atsakomybė	33	49,3	48	51,6	37	39,8	9	13,4	12	12,9	11	9,7
Švietimo sistemos nestabilumas	18	26,9	31	33,3	30	32,3	1	1,5	1	1,1	3	2,7
Mokinių mokymosi motyvacijos trūkumas	22	32,8	31	33,3	31	33,3	1	1,5	2	2,1	2	1,8
Būtinų priemonių trūkumas darbui	35	52,2	47	50,5	54	58,1	5	7,5	4	4,3	10	8,8
Didelis darbo krūvis	31	46,2	40	43,0	50	44,2	14	20,9	23	24,7	28	24,8
Konkurencija mokytojų tarpe	35	52,2	48	51,6	53	46,9	14	20,9	22	23,7	21	18,6
Administracijos abejingumas	21	31,3	33	35,5	35	30,9	11	16,4	22	23,7	33	29,2
Nesudaromos sąlygos tobulėti	40	59,7	42	45,2	45	39,8	14	20,9	28	30,1	36	31,9
Nepalankus darbo valandų išdėstymas	38	56,7	39	42,0	46	40,7	7	10,4	21	22,6	27	23,9
Naujų vadovėlių trūkumas	46	68,7	35	37,6	51	45,1	5	7,5	20	21,5	21	18,6
Didelis dokumentacijos kiekis	26	38,8	36	38,7	42	37,2	3	4,5	7	7,5	10	8,8
Problemos, dirbant su skirtingo lygio mokiniais	37	55,2	48	51,6	59	52,2	7	10,4	19	20,4	5	4,4
Mokinių nepagarba mokytojams	41	61,2	48	51,6	50	44,2	6	8,9	13	13,9	9	7,6
Bendravimas su tėvais	43	64,1	47	50,5	54	58,1	13	19,4	30	32,2	31	27,4
Mažėjantis mokinių skaičius klasėje	34	50,7	35	37,6	34	27,4	17	25,4	32	34,4	32	28,3
Nuolat jaučiamas stresas	32	47,8	45	48,4	42	37,2	9	13,4	9	9,7	9	7,6
Abejingas tėvų požiūris į savo atžalų mokymąsi	34	50,7	37	40,0	45	39,8	10	14,9	9	9,7	10	8,8
Moksleivių negebėjimas atlikti savo pareigų	34	50,7	50	53,8	48	42,5	14	20,9	7	7,5	14	12,4
Mokytojų teisių suvaržymas	24	35,8	47	50,5	54	58,1	18	26,9	17	18,3	22	19,5
"Sunkios" auklėjamosios klasės paskyrimas	23	34,3	36	38,7	38	33,6	24	35,8	37	39,8	34	30,0
Nepripažįstamos kompetencijos, įgytos savišvietos būdu	27	40,3	38	40,9	56	49,6	22	32,8	31	33,3	30	26,5
Nuolatinė administracijos kontrolė	16	23,9	22	23,7	34	30,1	10	14,9	23	24,7	31	27,4

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Veiksniai, turintys įtakos savijautai	28
2 lentelė. Pasitenkinimui darbu įtakos turintys veiksniai	29
3 lentelė. Tiriamųjų charakteristika	49
4 lentelė. Tyrime dalyvavusių respondentų pedagoginio darbo stažas	50
5 lentelė. Tyrime dalyvavusių pedagogų specialybė	51
6 lentelė. Pedagogų nuomonės analizė apie jiems renkantis profesiją turėjusių asmenų įtaką	58
7 lentelė. Pedagogui svarbūs asmenybės bruožai	61
8 lentelė. Pedagogams sėkmingai dirbti pedagoginį darbą padedančios asmeninės savybės	63
9 lentelė. Veiksniai, įtakoiantys sėkmingą pasirengimą pedagogo profesijai	66
10 lentelė. Pedagogams svarbiausios vertybės	67
11 lentelė. Pedagogų vertybių statistinis reikšmingumas	68
12 lentelė. Skirtingų karjeros etapų pedagogų laiausiai pakitusių vertybių analizė	68
13 lentelė. Pedagogų pasiskirstymas pagal tai, kas jiems yra karjera statistinis reikšmingumas ..	70
14 lentelė. Respondentų žemo pedagogo statuso visuomenėje priežasčių vertinimo analizė	72
15 lentelė. Respondentų aukšto pedagogo statuso visuomenėje vertinimo analizė	75
16 lentelė. Respondentų pasitenkinimo darbu vertinimas	75
17 lentelė. Labiausiai pedagogų darbe netenkinančių reiškinių analizė	76
18 lentelė. Statistiškai reikšmingi teiginių apie nepasitenkinimą darbu skirtumai	77
19 lentelė. Pedagogų argumentacija, kodėl jie nesirinktų pedagogo specialybės	78
20 lentelė. Pedagogų argumentacija, kodėl jie vėl rinktųsi pedagogo specialybę	79
21 lentelė. Alternatyvi profesija, kurią būtų pasirinkę respondentai	80
22 lentelė. Iš dalies svarbūs vidiniai veiksniai renkantis pedagogo profesiją	107
23 lentelė. Nesvarbūs vidiniai veiksniai renkantis pedagogo profesiją	107
24 lentelė. Iš dalies svarbūs išoriniai veiksniai, paskatinę pasirinkti pedagogo profesiją	108
25 lentelė. Nesvarbūs išoriniai veiksniai, renkantis pedagogo profesiją	108
26 lentelė. Asmenys, turėję įtakos pedagogo profesijos pasirinkimui	109
27 lentelė. Pedagogo profesijos pasirinkimo eiga	110
28 lentelė. Iš dalies svarbios pedagogo profesijos auklėjamosios veiklos	111
29 lentelė. Pedagogams ne itin svarbios vertybės	112
30 lentelė. Pedagogų nuomonės, kas jiems yra karjera, vertinimas	113
31 lentelė. Pedagogų pasiskirstymas pagal tai, kas jiems teikia pasitenkinimą darbe	114
32 lentelė. Pedagogų darbe labiausiai netenkinančių faktų analizė	115

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Profesijos rinkimasis: individas ir socialinis kontekstas.....	14
2 pav. Profesijos pasirinkimo klaidos.....	25
3 pav. Asmenybės struktūra	34
4 pav. Nuoseklus tyrimo dizainas.....	45
5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal ugdymo institucijos vietą.....	51
6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą.....	52
7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal mokyklas, kuriose jie dirba.....	52
8 pav. Svarbūs vidiniai veiksniai, paskatinę rinktis pedagogo profesiją.....	53
9 pav. Svarbūs išoriniai veiksniai, paskatinę rinktis pedagogo profesiją.....	55
10 pav. Asmenys, turėję įtakos respondentams renkantis pedagogo profesiją.....	57
11 pav. Pedagogo profesijos pasirinkimo eiga.....	59
12 pav. Prioritetas renkantis pedagogo profesiją.....	61
13 pav. Svarbiausios pedagogo profesijos ugdomosios veiklos.....	64
14 pav. Pedagogų nuomonė, kas jiems yra karjera	69
15 pav. Pedagogo statuso visuomenėje vertinimas	71
16 pav. Pedagogų nuomonė apie pedagogo statusą.....	71
17 pav. Pedagogams darbe labiausiai patinkantys faktoriai	74
18 pav. Pedagogų nuomonė, ar turėdami patirtį vėl rinktųsi pedagogo specialybę	77
19 pav. Idealaus mokytojo modelis	106